

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

**PÄIHDEPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN POHJOIS-SUOMEN
SOSIAALIALAN OSAAMISKESKUKSEN PÄIHDETYÖN
KEHITTÄMISYKSIKÖRAKENTEESTA
2008–2009
LOPPURAPORTTI**

Toimittanut Virpi Filppa

ENONTEKIÖ

MUONIO

KITTILÄ

KOLARI

Rovaniemi

Filppa, Virpi (toim.) & Järvinen, Ismo & Laitila-Ukkola, Merja & Karasti, Minna & Vartiainen, Erkki 2009. Päihdepalveluiden kehittäminen Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittämissyksikkörakenteessa 2008 – 2009. Loppuraportti.

TIIVISTELMÄ

Päihdepalveluiden kehittäminen Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittämissyksikkörakenteessa toteutettiin vuosina 2008–2009. Päihdetyön kehittämissyksikkörakenne muodostui Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymän hallinnoimasta ”Lapin päihdepalvelujen kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta”, Lapin yliopiston hallinnoimasta ”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” ja Oulun kaupungin hallinnoimasta ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” -hankkeista. Loppuraportissa kuvataan kahta ensimmäistä, Lapin lääninhallituksen rahoittamaa, hanketta. Oulun seudun hankeosuuden loppuraportti laaditaan erikseen toimitettavaksi Oulun lääninhallitukselle.

Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen tarkoituksena on ollut kehittämistyön systematisointi, koordinointi ja jäntevyttäminen sekä Lapin että Oulun lääneissä. Kehittämissyksikkö tukee mahdollisimman tasapuolista päihdepalveluiden saantia ja palvelujen kehittämistä sekä osaamisen vahvistamista. Päihdetyön kehittämissyksikköhankkeessa näihin haasteisiin on pyritty vastaamaan yhteistyössä kuntien/seutukuntien, oppilaitosten, lääninhallitusten ja päihdetyön eri toimijoiden kanssa. Hankkeen aikana päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen tarkoituksena on ollut edistää päihdepalveluiden saatavuutta ja kehittää palveluiden laatua, vahvistaa päihdetyön osaamista, asiantuntijuutta ja tiedontuotantoa sekä pyrkiä varmistamaan päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen jatkuvuus Pohjois-Suomessa.

Tunturi-Lapissa on kehitetty seudullisia päihdehuollon avopalveluja ja peruspalvelujen toiminta- ja yhteistyökäytäntöjä, Kemijärvellä päihdeongelmaisten asumispalveluja perustamalla tukitalo ja luomalla asiakkaita tukeva ja palveluohjausta edistävä toimintamalli ja Rovaniemellä varhaisen puuttumisen käytäntöjä ja menetelmiä neuvoloiden päihde- ja mielenterveyskysymyksissä sekä palveluohjausta.

Hankkeen aikana on toiminut päihdetyön kehittämissyksikkörakenne, jossa on pyritty tukemaan kehittämistä suunnitelmallisesti, pitkäjänteisesti ja koordinoitusti, mutta kehittämissyksikkörakenteen rahoituspohjan varmistaminen on jäänyt tulevaisuuden haasteeksi. Tunturi-Lapissa asiakkaat ovat saaneet päihdehuollon avopalveluja usein asiakaslähtöisesti kotiin saakka. Kemijärvellä on toiminut päihdeongelmaisten asukkaiden yhteisötila, jonka toiminta on saanut hyvää palautetta. Rovaniemellä neuvola-asiakkaat ovat tulleet kohdatuiksi ja eteenpäin ohjatuiksi myös silloin, kun perheessä on päihde- ja mielenterveyskysymyksiä. Palvelujärjestelmän yhteistyö- toiminta- ja ohjauskäytännöistä on käyty keskustelua ja palveluja on mallinnettu Tunturi-Lapissa, Kemijärvellä ja Rovaniemellä. Toimijoiden vuorovaikutus on lisääntynyt ja keskusteluyhteys tiivistynyt.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	PÄIHDETYÖN KEHITTÄMISYKSIKKÖRAKENTEEN TAUSTA JA TAVOITTEET	4
2	KEHITTÄMISYKSIKKÖRAKENTEEN ORGANISOITUMINEN	8
3	POSKEN PÄIHDETYÖN KEHITTÄMISYKSIKKÖRAKENTEEN TOTEUTTAMINEN LAPIN JA OULUN LÄÄNEISSÄ Virpi Filppa & Merja Laitila-Ukkola	11
3.1	Posken tuki päihdetyön ja -palveluiden kehittämiseksi Lapin ja Oulun lääneissä	12
3.2	Yhteistyörakenne Posken alueen päihdepalveluiden kehittäjien kanssa	18
3.3	Päihdetyön kehittämistyötä systematisoivan kehittämissyöksikkörakenteen ja jatkoressursoinnin valmistelu.....	19
3.4	Kehittämissyöksikkörakenteen monitoimijajisten tiedonvaihto- ja yhteistyö- areenoiden muodostaminen ja ylläpito	22
4	LAPIN PÄIHDEPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN.....	25
4.1	Seudullisten päihdepalveluiden kehittäminen Tunturi-Lapissa Ismo Järvinen	26
4.1.1	Tunturi-Lapin osahankkeen tausta ja tavoitteet	26
4.1.2	Osa-hankkeen organisoituminen.....	28
4.1.3	Tavoitteista toiminnoiksi	29
4.1.4	Osahankkeen tuotokset ja tulokset.....	32
4.1.5	Osahankkeen loppupäätelmät.....	34
4.2	Päihdeongelmaisten asumispalveluiden kehittäminen Kemijärvellä Erkki Vartiainen	35
4.2.1	Kemijärven osahankkeen tausta	35
4.2.2	Osahankkeen tavoitteet ja toiminnot	37
4.2.3	Kemijärven osahankkeen tuotokset ja tulokset.....	43
4.2.4	Osahankkeen loppupäätelmät.....	47
4.3	Varhaisen puuttumisen ja palveluohjauksen juurruttaminen Rovaniemen neuvoloissa Minna Karasti.....	50
4.3.1	Rovaniemen Äippä-osahankkeen tausta ja tavoitteet.....	50
4.3.2	Äippä-osahankkeen organisoituminen	51
4.3.3	Äippä-osahankkeen toteuttaminen	52
4.3.4	Äippä-osahankkeen tuotokset ja tulokset.....	55
4.3.5	Äippä-osahankkeen loppupäätelmät	58
5	LOPUKSI	59
5.1	Päihdetyön kehittämissyöksikkörakenteen tulevaisuus.....	59
5.2	Lapin päihdepalveluiden kehittämistavoitteiden toteutuminen ja tulevaisuuden visiot	61
	Lähteet:.....	63

1 PÄIHDETYÖN KEHITTÄMISYKSIKÖRAKENTEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Loppuraporttiin yhdistetään ”Lapin päihdepalvelujen kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” ja ”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” -hankkeet, joita yhteisesti tarkastellaan päihdetyön kehittämissyksikkörakenteena. Kehittämissyksikkörakenteen kolmas osuus ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” -hankkeen loppuraportti laaditaan erikseen toimitettavaksi Oulun lääninhallitukselle.

Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteeseen tähtäävän suunnitelman perustana on vuonna 2006 laadittu kehittämissyksikkökriteeristö¹, jonka lähtökohtana oli konkretisoida lyhytaikaisten hankkeiden rinnalle pitempikestoiseen kehittämistyöhön tähtäävää kehittämissyksikköjärjestelmä. Tavoitteena oli rakentaa kehittämissyksikkö, joka on alansa kehittämissasiantuntija alueella ja muodosta kunnille pysyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan rakenteen. Samalla se on alansa asiakaspalveluyksikkönä pitkäjänteisesti kehittävä, tutkiva ja oppiva yhteisö, jonka henkilöstö on alan normien ja kelpoisuussäädösten mukaista. Kehittämissyksikkön alueellisuuden / seudullisuuden määrittely vaihtelee substanssipohjaisesti. Sen toimintarakente on verkostoitunut ja se toimii tiiviissä alueellisessa yhteistyössä kuntien, alan järjestöjen sekä oppi- ja tutkimuslaitosten kanssa.

Eduskunta myönsi vuoden 2007 talousarviossa 3,5 miljoonan euron erillisen määrärahan päihdepalveluiden kehittämiseen. Rahoituksen jakamista ja käyttöä ohjataan valtioneuvoston asetuksella (719/2007)². Kehittämissyksikkön tavoitteena on

- päihdepalvelujärjestelmän seudullinen kehittyminen osana kunta- ja palvelurakennemuutoksesta,
- yhteistyörakenteiden kehittyminen päihdepalveluiden, mielenterveyspalveluiden ja lastensuojelun välillä
- palveluiden tarpeen ja saatavuuden epäsuhdan korjaaminen sekä
- erityisenä painopistealueena päihde- ja/tai mielenterveysongelmaisten naisten hoidon kehittäminen.

Määrärahaa jaettiin 0,9 milj. sosiaalialan osaamiskeskuksille ja 2,6 milj. kuntien kehittämishankkeisiin. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle (Poske) ohjattiin 150 000 euroa ja Lapin läänin kuntien / kuntayhtymien päihdepalveluja kehittäviin hankkeisiin 164 000 euroa. Posken osuus esitettiin jaettavaksi Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimintayksiköiden kesken tasan osoittamalla molempiin yksiköihin 75 000 euroa, jotta molempiin yksiköihin voitiin palkata päihdetyön koordinaattori noin 15 kuukaudeksi. Poske tiedotti osaltaan kuntia haettavana olevasta rahoituksesta. Enontekiö, Kittilä, Kolari, Muonio, Kemijärvi ja Rovaniemi ilmaisivat kehittämismotivaationsa ja -kohteensa, ja Poske valmisteli yhdessä kuntien kanssa ”Lapin päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” -hankkeen. Hankekokonaisuus sai rahoituksen Lapin lääninhallituksen päätöksellä LLH-2007-01500/So-614.

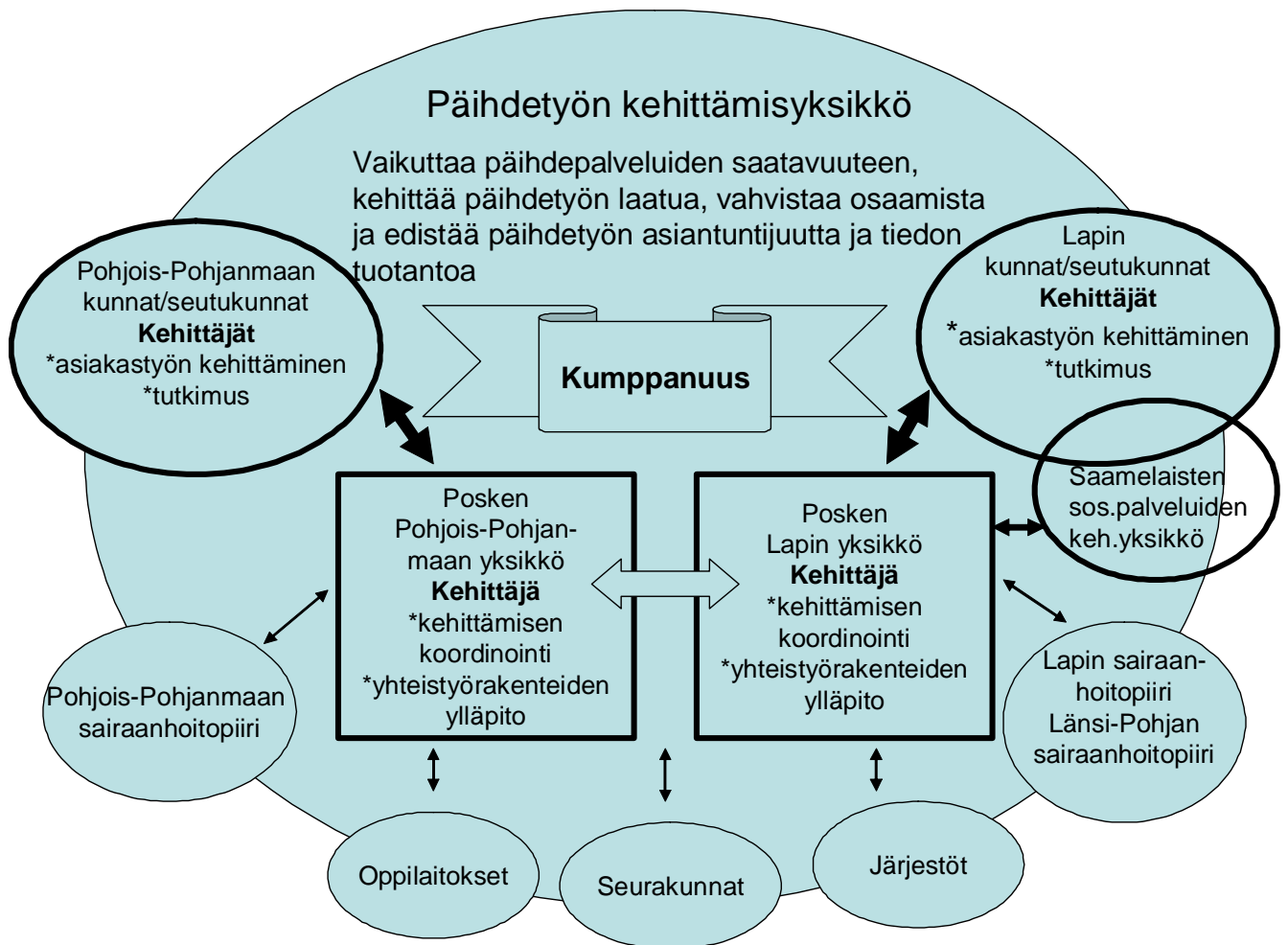
Lisääntyneet ja vaikeutuneet päihdehaitat, avopalveluiden kehittämistarpeet, palvelujen seudullistamiseen ja rakenteellisiin uudistuksiin tähtäävät vaateet sekä päihdeosaamisen

¹ Kehittämissyksikköiden työryhmä 2006: Sosiaalialan kehittämissyksikkö – kriteerien konkretisointi.

² Valtioneuvoston asetus päihdepalvelujen kehittämiseen vuosina 2007–2009 maksettavan valtionavustuksen myöntämisperusteista. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070719>.

vahvistamistavoitteet perustelevat päihdepalveluiden sisällöllistä ja rakenteellista kehittämistä niin Pohjois-Suomessa kuin suuressa osaa muutakin maata. Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen tarkoituksena on ollut kehittämistyön systematisointi, koordinointi ja jäntevöittäminen sekä Lapin että Oulun lääneissä. Kehittämissyksikkö tukee mahdollisimman tasapuolista päihdepalveluiden saantia ja palvelujen kehittämistä sekä osaamisen vahvistamista. Päihdetyön kehittämissyksikköhankkeessa näihin haasteisiin on pyritty vastaamaan yhteistyössä kuntien/seutukuntien, oppilaitosten, lääninhallitusten ja päihdetyön eri toimijoiden kanssa. Hankkeen aikana päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen tarkoituksena on ollut edistää päihdepalveluiden saatavuutta ja kehittää palveluiden laatua sekä vahvistaa päihdetyön osaamista, asiantuntijuutta ja tiedontuotantoa. Kehittämissyksikkö on hajautunut kuntiin, seutukuntiin ja alueille eli sinne, missä asiakastyötä ja kehittämistä tehdään. Päihdetyön kehittämissyksikössä on toimittu kumppanuuden pohjalta pyrkien yhdessä edistämään niitä tavoitteita, jotka mukana olevat tahot ovat tehtävikseen asettaneet.

Posken alueella asetuksen 719/2007 mukaisella päihdepalveluiden kehittämisen lisämäärärahalta lähdettiin edistämään päihdepalvelujen seudullisuutta ja kumppanuutta, päihdehuollon avopalveluja, varhaista puuttumista, palveluohjausta ja päihdeongelmaisten asumispalveluja. Kehittämiseen sitoutuivat Lapin läänistä Tunturi-Lapin Enontekiö, Kolari, Kittilä ja Muonio, Itä-Lapista Kemijärvi ja Rovaseudulta Rovaniemi sekä Pohjois-Pohjanmaalta Oulun seutu (Hailuoto, Haukipudas, Kempele, Kiiminki, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu + Ylikiiminki, Oulunsalo, Tyrnävä ja Yli-Ii). Posken roolina on hankkeen aikana ollut läänien päihdepalveluiden kehittämisen tukeminen, kuntayhteistyön mahdollistaminen, kehittämissyksiköiden valmistelu ja kehittämissyksiköiden toiminnan koordinointi. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan Posken toimintayksiköissä työskentelevät päihdetyön koordinaattorit osallistuivat päihdepalveluiden kehittämiseen toimien kiinteässä yhteistyössä kuntien/seutukuntien päihdetyön toimijoiden kanssa. Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen mukaisesti tarkoituksena oli rakentaa kuvion 1 mukainen tiivis keskinäinen yhteistyörakenne Posken päihdetyön koordinaattoreiden ja hanketyöntekijöiden kesken ja pyrkiä kokoamaan monitoimijaisia (kunnat/seutukunnat, järjestöt, läänit, hankkeet, seurakunnat, oppilaitokset jne.) tiedonvaihto- ja yhteistyöareenoita sekä Lapin että Pohjois-Pohjanmaan alueille.

Kuvio 1. Päihdetyön kehittämissyksikkörakenne

Tunturi-Lapissa tavoitteena oli kehittää seudullisia päihdehuollon avopalveluja ja peruspalvelujen (terveyskeskus, sosiaali- ja mielenterveystoimistot, työvoimatoimistot) toiminta- ja yhteistyökäytäntöjä. Haja-asutusalueilla erityisesti päihdehuollon avopalveluiden puute on ongelma. Mielenterveystoimistojen palveluiden lisäksi terveyskeskukset tarjoavat katkaisuhoidon ja laitostuntoutuspalvelut hankitaan Lapin päihdeklinalta tai muilta palveluntuottajilta. Kolmessa Tunturi-Lapin kunnassa oli ennen hankkeen käynnistymistä kokemusta seudullisesta päihdetyöstä, mutta työntekijäresurssi oli ollut alimitoitettu. Hankkeen tavoitteena on ollut panostaa seudulliseen asiakastyöhön sekä palveluohjauksen ja yhteistyökäytäntöjen kehittämiseen. Seudullinen päihdetyöntekijä aloitti hankkeessa maaliskuun alussa 2008.

Kemijärvellä päihdeongelmaisten asumiseen liittyvät kysymykset ja niiden ratkaisumahdollisuudet ovat olleet esillä useita vuosia. Siellä on tarpeeseen nähden suuri vaje erityisesti päihdeongelmaisille tarkoitetuista asunnoista. Kemijärven osahankkeen tavoitteeksi asetettiin kehittää päihdeongelmaisten asumispalveluja perustamalla yhteisötila ja työstämällä asiakkaita tukeva ja palveluohjausta edistävä toimintamalli eri toimijoiden yhteistyönä. Hankkeen työntekijä aloitti malliskuussa 2008.

Rovaniemen kehittämistarpeiden taustalla on havainto naisten lisääntyneestä päihteiden käytöstä. Vaikka Rovaniemellä on jo toimittu eri tavoin naisten päihde- ja mielenterveyskysymysten prosessoimiseksi, niin yhä nähtiin tarvittavan systemaattista työskentelyä var-

haisen puuttumisen ja toiminnallisten käytäntöjen luomiseksi ja juurruttamiseksi sekä vastuiden jakamiseksi. Rovaniemen osahankkeen tavoitteiksi asetettiin varhaisen puuttumisen käytäntöjen ja menetelmien juurruttaminen neuvoloiden päihde- ja mielenterveyskysymyksissä sekä palveluohjauksen edistäminen. Hankkeen käynnistyessä rekrytoitiin suunnittelija kahdeksi kuukaudeksi (huhti- ja toukokuu 2008). Hänen tehtävänsä oli laatia suunnitelma puuttumisen, seulakäytäntöjen ja palveluohjauksen juurruttamistoimista yhteistyössä projektiryhmän ja Posken päihdetyön koordinaattorin kanssa. Oulun seudun hankkeen sisällölliset tavoitteet olivat sidoksissa Rovaniemen osahankkeeseen, sillä myös siellä oli tarkoituksena rakentaa päihkeitä käyttäviä naisia koskevia yhteisiä seudullisia toimintakäytäntöjä, pitää yllä ja vahvistaa SePä-hankkeessa³ luotuja verkostoja sekä suunnitella ja toteuttaa seudulle soveltuvia tapoja puuttua naisten haitalliseen päihneiden käyttöön.

³ Oulun seudun päihdepalvelusuunnitelma 2006 löytyy osoitteesta:
<http://www.yli-ii.fi/tiedostot/15%2010%20kans%20paino%20versio.doc>.

2 KEHITTÄMISYKSIKÖRAKENTEEN ORGANISOITUMINEN

Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä toimi ”Lapin päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” -hankkeen rahoituksen hakijana ja Lapin yliopisto⁴ Posken kehittämisrahoituksen hakijana. Posken Lapin toimintayksikkö valmisteli hankesuunnitelmakokonaisuuden yhdessä kehittämisorientoituneiden kuntien/seutukuntien kanssa. Hankkeiden kiinnittyminen Posken Lapin toimintayksikön kautta toisiinsa helpotti kehittämissyksikkörakenteen ja sille asetettujen tavoitteiden realisoitumista. Lapin rakenne muodostui kuvion 2 mukaiseksi.

Kuvio 2. Lapin päihdetyön kehittämissyksikkörakenne

Lapin hankekokonaisuuden ohjausryhmänä on toiminut Posken Lapin toimintayksikön ohjausryhmä, jossa on vuosina 2006–2008⁵ edustus Itä-Lapin, Torniolaakson, Kemi-Tornion, Pohjois-Lapin, Tunturi-Lapin ja Rovaniemen seutukunnista sekä Lapin lääninhallituksesta, Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymästä, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta,

⁴ Lapin yliopisto on Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen juridinen toimija (henkilö).

⁵ Syksyllä 2009 nimettiin uusi ohjausryhmä ajalle 2009–2011.

Saamelaiskäräjiltä, Talentia Lappi ry:stä, Rovalan Settlementti ry:stä, Rovaniemen ammatikorkeakoulusta, Lapin yliopistosta (sosiaalityön laitos), Lapin läänin vammaisneuvostosta, SámiSoster ry:stä ja Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistyksestä. Ohjausryhmän tehtävänä on ollut valvoa ja ohjata hankkeen toteutumista sekä taloutta ja budjetin toteutumista.

”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” -hankkeen rahoitusta on hallinnoinut Lapin yliopisto. Posken Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattorina on työskennellyt YTM Virpi Filppa kokoaikaisena ajalla 1.1.08–31.3.2009, josta hän oli sairauslomalla 6.5.2008–31.3.2009. Tuona aikana kehittämisspäällikkö Asta Niskala hoiti tehtäviä. Filppa hoiti tehtäviä työkokeiluna ajalla 1.4.2009–30.6.2009 yhdessä Asta Niskalan kanssa ja työskenteli hankkeessa osa-aikaisena (50%) ajalla 1.8.09–30.11.09. Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattorina on toiminut YTL Merja Laitila-Ukkola ajalla 25.2.2008–30.6.2009.

Päihdetyön koordinaattorien vastuulla oli vastata hankkeen kokonaisuudesta ja tavoitteiden eteenpäin viemisestä sekä talouden seurannasta, tiedottamisesta ja yhteydenpidosta eri osapuoliin sekä raportoinnista ohjausryhmille, Lapin lääninhallitukselle ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle (01/2009).

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön osalta ”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” ja ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyöksikörakennetta” -hankkeista on vastannut yhteinen ohjausryhmä. Ohjausryhmä on muodostunut hankekuntien ja yhteistyötahtojen toimijoista. Ohjausryhmän jäsenet ovat sekä päihdetyön sisältöjen että hallinnon asiantuntijoita. Ohjausryhmään ovat kuuluneet sihteereinä toimineiden päihdetyön koordinaattori Merja Laitila-Ukkolan ja päihdetyön kehittäjä Sari Vattjus-Anttilan lisäksi seuraavat henkilöt:

Päihdetyön koordinaattori Virpi Filppa kehittämisspäällikkö Asta Niskala (ajalla 11/2008 – 8/2009)	Poske / Lapin toimintayksikkö
Tilaaaja-asiantuntija Merja Halonen (pj.)	Oulun kaupunki
Palveluesimies Tuula Hursti varalla palveluesimies Leena Vesterinen	Oulun kaupunki
Taloussihteeri Mirja Kivelä	Oulun kaupunki
Hyvinvointipalvelujohtaja Jarmo Kivimäki	Peruspalvelukuntayhtymä Kallio
Palveluesimies Kaarina Pajulampi	Oulun kaupunki
Hankekoordinaattori Eija Palsinajärvi- Äikäs	Oulun kaupunki
Osastonjohtaja Hannu Pietiläinen	Oulun seudun ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Johtava lääkäri Sirkku Pikkujämsä	Haukiputaan kunta
Sosiaali- ja terveysjohtaja Margit Päätalo ⁶	Tyrnävän kunta
Kehittämisspäällikkö Marja Salo-Laaka kehittämisspäällikkö Arja Honkakoski 11/2008 alkaen	Poske / Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö

⁶ Margit Päätalo on toiminut Posken KASTE-ohjelman suunnittelijana kesästä 2009 alkaen.

Ohjausryhmän jäsenet ovat myös välittäneet ja levittäneet tietoa hankkeesta omissa organisaatioissaan sekä vastanneet arvioinnin koordinoinnista ja arvioineet kehittämiskokonaisuuden tuloksia. Ohjausryhmän keskeinen tehtävä on ollut sitoutua hankkeen tavoitteisiin, antaa tukea ja auttaa ideoimalla ja ohjaamalla vastuuhenkilöitä ja toimijoita saavuttamaan hankkeen tavoitteet.

Lapin yliopiston sosiaalityön laitos tekee ulkopuolisen arvioinnin ”Lapin päihdepalvelujen kehittäminen osana päihdetyön kehittämissykkörakennetta”, ”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” ja ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissykkörakennetta” - hankkeista yhteisenä kehittämissykkörakenteena. Arviointi valmistuu joulukuussa 2009. Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattori kokosi Lapin lääninhallituksen pyytämät Lapin hankkeiden arviointikoosteet esitellen ne Lapin lääninhallituksen monialaisen päihdekoordinaatioryhmän kokouksessa 20.10.2009. Tunturi-Lapin osahankkeesta koottiin asiakasarviointipalaute (N=21) ja Kemijärvellä toteutettiin pienimuotoinen haastattelu yhteisötilassa käyville asukkaille (N=8).

3 POSKEN PÄIHDETYÖN KEHITTÄMISYKSIKÖRAKENTEEN TOTEUTTAMINEN LAPIN JA OULUN LÄÄNEISSÄ

Virpi Filppa & Merja Laitila-Ukkola

Posken Lapin toimintayksikön osalta hankkeen toiminta käynnistyi tammikuun alussa 2008, kun päihdetyön koordinaattori aloitti työnsä. Hän valmisteli mm. organisoitumis- ja tehtävänjakosopimukset yhteistyössä hankekuntien (Enontekiö, Kittilä, Kolari, Muonio, Kemijärvi ja Rovaniemi) kanssa ja huolehti osahankkeiden työntekijärekrytointiin liittyvistä tehtävistä. Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön osalta hanke käynnistyi 25.2.2008, jolloin päihdetyön koordinaattori aloitti työnsä. Alueella oli samaan aikaan meneillään kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi Oulun seudun sosiaali- ja terveystieteiden yhteistoiminta-alue selvityshanke. Myös muualla Oulun läänissä yhteistyötä oltiin organisoimassa joko kuntaliitoksiin tai yhteistoiminta-alueita muodostamalla.

Hankkeesta tiedotettiin eri foorumeilla. Päihdetyön kehittämissyöksikörakennetta esiteltiin eri tiimeissä, työryhmissä, vertaiskonsultaatioryhmissä, tutustumiskäynneillä, koulutuksissa, seminaareissa jne. Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikössä painatettiin yhteinen esite⁷ Sepäke-hankkeen kanssa, jota postitettiin kuntiin/seutukuntiin ja jaettiin eri yhteyksissä. Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattori kirjoitti esittelyn Lapin yliopiston KIDE-lehteen⁸ ja osallistui TOSI-projektin⁹ päätösseminaaria koskevaan tiedotustilaisuuteen ("Kotona tehtävä työ päihdeongelmallisille vauvaperheille" 3.4.2008), josta Lapin Kansa julkaisi jutun esitellen myös Posken päihdetyön kehittämissyöksikköä. Kaleva-lehdessä oli jutut hankkeen aikana Oulun läänissä pidetyistä seminaareista ja paikallisradiossa haastateltiin "Ikääntyminen ja päihteeet" -seminaarin luennoitsijaa. Päihdetyön kehittämissyöksikölle on perustettu ajantasaiset internetsivut osoitteeseen www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihdeyton-kehittamisyksikko/index.html. Kunnianhimoisena tavoitteena oli luoda sivustot, joiden kautta välitetään ajankohtaista päihdetyön tutkimus-, tilasto-, alue- ja valtakunnallista tietoa pysyvässä kehittämissyöksikörakenteessa.

Seuraavissa luvuissa kuvataan hankkeen toteuttamista hankesuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden mukaisessa järjestyksessä. Läänien päihdetyön kehittämiseen tähtäävässä hankkeessa oli tavoitteena:

- 1) tukea ja koordinoita päihdepalveluiden kehittämistä Lapin ja Oulun läänien alueella
- 2) toimia kiinteässä yhteistyössä kuntien/seutukuntien päihdepalveluiden kehittäjien kanssa
- 3) valmistella ja luoda päihdetyön kehittämistyötä systematisoiva Pohjois-Suomen päihdetyön kehittämissyöksikörakenne ja vastata jatkoresursoinnin valmistelusta
- 4) vastata kehittämissyöksikörakenteen monitoimijaisen (järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset, sairaanhoitopiirit ja muut päihdetyön toimijat) tiedonvaihto- ja yhteistyöareenoiden muodostamisesta ja ylläpidosta.

⁷ Esite löytyy osoitteesta:

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihdeyton-kehittamisyksikko/esite-paihdeyton-hankkeita-oulun-seudulla-2008-2009/view>.

⁸ Filppa, Virpi 2008: Potkua päihdetyön kehittämiseen. KIDE - Lapin yliopiston yhteisölehti 2/2008.

⁹ Ensi- ja turvakotien liiton hanke vauvaperheille, joissa vanhemmalla/vanhemmilla on päihdeongelma.

3.1 Posken tuki päihdetyön ja -palveluiden kehittämiseksi Lapin ja Oulun lääneissä

Päihdetyön kehittämissuunnitelman tarkoituksena on ollut kehittämistyön systematisointi, koordinointi ja järkevyttäminen sekä Lapin että Oulun lääneissä. Kehittämissuunnitelman tarkoituksena on ollut tukea mahdollisimman tasapuolista päihdepalveluiden saantia ja palvelujen kehittämistä sekä osaamisen vahvistamista. Päihdetyön kehittämissuunnitelman hankkeessa näihin haasteisiin on pyritty vastaamaan yhteistyössä kuntien/seutukuntien, oppilaitosten, lääninhallitusten ja päihdetyön eri toimijoiden kanssa. Seuraavaksi esitellään osa hankkeen aikana toteutetuista päihdetyön ja -palveluiden kehittämisen tukitoiminnista.

Mallinnustyöskentely

Lapin toimintayksikössä on vuosia työskennelty työprosessien kuvaamiseksi ja mallinnustyön eteenpäin kehittämiseksi. Työprosessien kuvaaminen selkeyttää sosiaalialan ammatillista työtä ja yhteistoimintaa sekä lisää työntekijöiden suunnitelmallisuutta omassa työtöteessään. Ammatillisen työn ajatellaan perustuvan kokonaisvaltaiselle asiakkaan kohtaamiselle, selkeälle suunnittelulle ja määritellyille tavoitteille. Työn systemaattisuus tarkoittaa, että toimitaan selvän ja tunnistettavan prosessin puitteissa ja tiedetään, mitä on tapahtumassa ja miksi. Parhaimmillaan työprosessien kuvaaminen johtaa oman työn kehittämiseen, tutkimiseen ja arviointiin. Mallintamisen hyötyjä ovat mm.:

- työ tulee näkyväksi
- tehdyt kuvaukset / palvelupolut auttavat asiakkaita ymmärtämään palvelukokonaisuuksia
- mallinnukset selkeyttävät paikallisia käytäntöjä, jäsentävät moniammatillista yhteistyötä ja tehostavat yhteistoimintaa
- työprosessit / asiakkaiden palvelupolut voidaan käsitellä suuremmilla foorumeilla esimerkiksi luottamushenkilöiden ja päättäjien kanssa palvelujärjestelmän kehittämiseksi.

Päihdetyön kehittämissuunnitelman hankkeen aikana kuvattiin Tornionlaakson Suojapirtin bio-psyko-sosiaalinen päihdekuntoutusmalli ja ensikoti Talvikin ja avopalveluyksikkö Tuulian toimintamallit. Lisäksi Rovaniemen osahankkeessa mallinnettiin ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -palvelupolku ja aloitettiin Kittilän päihdepalveluiden mallintamisprosessi. Mallinnusten teknisinä toteuttajina ovat toimineet suunnittelijat Maarit Pirttijärvi ja Maria Martin. Mallit löytyvät osoitteesta: <http://www.sosiaalikallega.fi/mallit>.

Verkkokonsultaatio

Päihdetyön laadun ja osaamisen levittämiseksi päädyttiin vahvistamaan Posken vuonna 2007 käynnistämää verkkokonsultaatioympäristöä päihdetyön asiantuntijaryhmällä. Palvelun tavoitteena on ollut tarjota Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kuntien työntekijöille mahdollisuus kysyä päihteistä, päihdetyöstä ja -palveluista kymmeneltä asiantuntijalta. Päihdetyön koordinaattorit toimivat verkkokonsultteina ja osallistuivat Posken yhteiseen verkkokonsulttien tiedonvaihtoon. Syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana verkkokonsultaatiota on tehty näkyväksi mm. lähettämällä Pohjois-Pohjanmaan kuntien sosiaalityöntekijöille kirjallista

informaatiota kyseisestä palvelusta sekä jakamalla esitteitä Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan seminaareissa ja tilaisuuksissa. Palvelu löytyy osoitteesta: <http://www.sosiaalikallega.fi/verkkokonsultaatio>. Päihdetyön osalta palvelu on käynnistynyt hitaasti eikä se markkinoinnista ja käyttöön opastuksesta huolimatta ole toistaiseksi juuri-kaan saavuttanut käyttäjiä. Kevään 2009 verkkokonsulttien yhteisessä tapaamisessa päihdetyön verkkokonsultaatiota laajennettiin koskemaan myös mielenterveystyötä ja nimi vaihdettiin mielenterveys- ja päihdetyön verkkokonsultaatiopalveluksi. Palvelun käytön vähäisyydestä johtuen päihdetyön verkkokonsultaatiopalvelun arvioinnin suunnittelu jäi toteutumatta.

Seminaarit

Oulussa järjestettiin 26.9.2008 ”Äitiys päihdekoukussa – missä verkosto?”¹⁰ -seminaari yhteistyössä Sepäke-hankkeen ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön kanssa. Seminaari kokosi yhteen eri toimijoita sekä julkiselta että kolmannelta sektorilta. Seminaarissa pohdittiin ja avattiin keskustelua päihderiippuvaisten naisten auttamis- ja yhteistyön kehittämiseksi. Seminaariin osallistui 170 henkilöä. Tavoitteena oli nostaa esiin tutkimustiedon merkitystä arjen päihdetyön rinnalle ja seminaarissa toteutuikin hyvin tutkimus-, koulutus- ja käytäntöyhteistyö. Seminaarissa tuotiin julki mm. Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni -projektin¹¹ kokemuksia. Seminaarista saatu kirjallinen palaute oli erityisen myönteistä ja myös jälkepäin saatu suullinen palaute on ollut hyvää. Seminaarista lähetettiin lehdistötiedote ja Oulussa ilmestynvä sanomalehti Kaleva uutisoi seminaarista.

Kesällä 2008 Kansanterveyslaitos (nykyinen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) julkaisi eläkeikäistä väestöä koskevan raportin, joka nosti esille sen, että ikääntyneet ovat terveempiä kuin koskaan, mutta juovat alkoholia runsaammin kuin aiemmin. Tärkeäksi tulikin rakentaa dialogia yli sektorirajojen kuntien vanhus- ja päihdetyön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. 29.5.2009 järjestettiin yhteistyössä Sepäke-hankkeen kanssa ”Ikääntyminen ja päihteet” -seminaari¹², joka oli tarkoitettu kaikille sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille, jotka kohtaavat työssään päihdeongelmaa, mutta erityisesti vanhuspalvelujen, kotipalvelujen ja kotisairaanhoidon työntekijöille sekä kaikille ikääntyvien kanssa työskenteleville. Seminaarissa hyödynnettiin mm. Sininauhaliiton ”Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi” -projektissa saatua kokemusta ja tietoa. Seminaariin osallistui 65 henkilöä. Kirjallisesti kerätyssä palautteessa aihe koettiin ajankohtaiseksi ja antoisaksi. Seminaari kiinnosti myös tiedostusvälineitä. Kouluttajia haastateltiin sekä paikallisradioon että Oulussa ilmestyvään sanomalehti Kalevaan.

Lapin mielenterveys- ja päihdepäivät on järjestetty yhteistyössä Lapin lääninhallituksen, Lapin sairaanhoitopiirin ja Alkoholiohjelman kanssa vuosina 2008 ja 2009¹³. Vuonna 2009 päivien teemoja olivat: mielenterveys- ja päihdestrategia, vertaistuki, ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö sekä ikäihmisten mielenterveys- ja päihteet. Päiville osallistui n. 160

¹⁰ Ohjelma ja esitykset löytyvät osoitteesta:

<https://vk.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihdeydyon-kehittamisyksikko/koulutukset-ja-tapahtumat/view>.

¹¹ Aiheesta enemmän mm. osoitteessa: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/pidakiinni/>.

¹² Seminaarin ohjelma ja esitykset löytyvät osoitteesta:

<https://vk.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihdeydyon-kehittamisyksikko/koulutukset-ja-tapahtumat/view>.

¹³ Lapin toisten mielenterveys- ja päihdepäivien 4.- 5.11.2009 ohjelma ja esitykset löytyvät osoitteesta:

<https://vk.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihdeydyon-kehittamisyksikko/koulutukset-ja-tapahtumat/view>.

päihde- ja mielenterveyspalveluiden, hankkeiden, yksityisten palvelutuottajayksiköiden, järjestöjen, oppilaitosten, lautakuntien jne. edustajaa. Palaute oli pääosin myönteistä.

Ohjaus- ja projektiryhmät

Hankkeen alussa Poske organisoivat sopimusperusteisen rakenteen hankekuntien kanssa. Jokaisella alueella on työskennellyt hanketta tukevia työryhmiä. Tunturi-Lapin osahankkeessa on toiminut seudullinen projektiryhmä, Kemijärvellä johtoryhmä ja varsinaisena työryhmä tukiryhmä sekä Rovaniemellä varhaista puuttumista kehittävä Äippä-hankkeen projekti- ja mallinnusryhmä. Työryhmiin ovat osallistuneet sekä kuntien/seudun hanketyöntekijät että Posken päihdetyön koordinaattori/kehittämispäällikkö.

Päihdetyön koordinaattori on toiminut mm. Lapin nuorten päihde- ja huumeclinikan ohjausryhmän ja Länsi-Pohjan ”Sateenkaari - erityispalvelujen turvaaminen yhteistyössä” (2006–2008) sekä Sininauhaliiton ja SámiSoster ry:n yhteistyönä toteuttaman ”Goaikkanas (TIP-PA)”¹⁴ -hankkeiden projekti- ja ohjausryhmien jäsenenä.

Artikkelit ja julkaisut

Päihdetyön koordinaattori kirjoitti yhteistyössä Rovaniemen A-klinikan sosiaaliterapeutin kanssa päihdetyötä koskevan artikkelin lappilaista alkoholikulttuuria esittelevään julkaisuun (Filppa & Ollonen 2008, 241–255). Artikkelissa kuvataan päiväkirjanomaisesti yhtenä päivänä A-klinikalla asioivia naisasiakkaita ja pohditaan päihdetyön ulottuvuuksia työntekijän näkökulmasta.

Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä vaikeat parisuhdeongelmat ovat riskejä lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Lapsessa tai hänen ympäristössään on vaikuttamassa myös tekijöitä, jotka vaikeissakin olosuhteissa tukevat lapsen tervettä kasvua. Näiden suojaavien tekijöiden vahvistaminen, avun tarpeen varhainen havaitseminen ja tuen/avun piiriin ohjaaminen ovat erityisesti peruspalveluissa tehtävää hyvinvointia edistävää ja ennalta ehkäisevää työtä. Päihdetyön koordinaattori kirjoitti yhteistyössä Lasten ja nuorten psykososiaalisten erityispalvelujen kehittämishankkeen projektipäällikön kanssa varhaista puuttumista koskevan artikkelin, jossa esiteltiin mm. Rovaniemen varhaisen puuttumisen osahanketta (Filppa & Tallavaara 2008, 23–25).

Koulutukset

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikkö oli suunnittelemassa ja toteuttamassa yhteistyössä A-klinikkasäätiön Huuko-projektin 2007–2009 sekä Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön kanssa päihdetyön työnohjauksen täydennyskoulutusvalmennuksen. Valmennus oli tarkoitettu työnohjaajakoulutuksen suorittaneille, joilla olisi mahdollisuus jatkossa antaa työnohjausta mm. päihdetyön toimijoille Pohjois-Suomen alueella. Päihdetyön koordinaattori oli mukana ohjelman laadinnassa sekä kokoamassa työnohjauksesta kiinnostuneita ryhmiä ja vetäjiä. Koulutus aloitettiin syyskuussa 2008 ja jatkui

¹⁴ Lisää hankkeesta mm. osoitteessa:

http://www.sininauhaliitto.fi/ajankohtaista/lisaa_uutisia/uutiset_2008/goaikkanas-hanke_huomioi_paihdyossa_saamelaiskulttuurin_erytyspiirteet/.

tammikuulle 2009. Koulutuksessa on mukana 8 työnohjaajaa. Valmennus on tarkoitettu työnohjaajakoulutuksen suorittaneille, joilla on mahdollisuus jatkossa antaa työnohjausta Pohjois-Suomen alueella. Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden yksikön lehtori Päivi Rautio on järjestämässä yhteistyökumppaneineen kyseisen koulutuksen virittämänä pohjois-suomalaista työnohjauksen foorumia myöhemmin ilmoitettavana ajankohtana.

Ehkäisevän päihdetyön viikolla 1.11.–9.11.2008 päihdetyön koordinaattori järjesti yhteistyössä Oulun kaupungin päihdetyön kehittäjän kanssa voimaannuttamisillan naisille sekä koulutusta Muhoksen kunnan sosiaali- ja terveystoimen henkilökunnalle ikääntyvien ja naisten päihdeiden käytöstä. Joulukuussa järjestettiin Oulun ja Oulun seutukuntien päihdetyön vastuuhenkilöille koulutusta naisten päihdeongelmasta sekä pohdittiin koulutusaiheita vuodelle 2009.

Pohjois-Pohjanmaan päihdetyön koordinaattori oli mukana suunnittelemassa ja laatimassa sisältöjä sekä toteuttamassa Oulun kaupungin ja Oulun seudun aikuissosiaalityön työntekijöiden päihdekoulutusta. Tavoitteena oli päivittää aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja ohjaajien sekä muiden asiakastyötä tekevien työntekijöiden tiedot päihdetyön perusteista ja eri työmuodoista. Koulutus toteutettiin kevään 2009 aikana. Koulutukseen sisältyi mm. A-klinikkasäätiön Huuko-projektin (STM/TE) 2007–2009 ”Parempaa terveyttä ja palveluja huumeiden käyttäjille” kustantamana ”Motivoiva lähestymistapa päihdetyössä” -koulutuspäivä sekä Selvä ry:n järjestämä Päihdeseminaari. Tarkoituksena oli myös se, että mikäli kehittämisyksikkö rakenne olisi toteutunut, samaa koulutuskehikkoa olisi voitu tarjota ja käyttää myös muille kunnille/seutukunnille mm. tukemaan peruspalveluissa toimivien päihdeosaamista. Koulutussarja päättyi 28.5.2009 ja kirjallisesti kerätty palaute oli sisällön osalta pääsääntöisesti myönteistä.

Kevään 2009 aikana Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattori oli mukana suunnittelemassa ja työstämässä syksyllä 2009 toteutettavaa kampanjaa ja koulutusta, jolla pyritään löytämään ja kehittämään toimintatapoja nuorten naisten terveyden edistämiseksi ja terveysongelmien ehkäisemiseksi. Projekti kohdennetaan Oulun seudun ammattioppilaitosten nuoriin naisiin ja projektin koordinoinnista vastaa Sepäke-hanke yhteistyössä järjestöjen ja oppilaitosten kanssa. Toteuttajiksi on pyydetty mm. Oulun seudun ammattikorkeakoulu sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoita, jotka suunnittelevat ja toteuttavat hyvän olon ryhmätapaamiset moniammatillisessa yhteistyössä hanketoimijoiden kanssa. Ryhmien aiheita ovat mm. painonhallinta ja ulkonäkö, seksuaalisuus (seksuaaliterveys, raskaus), ihmissuhteet, ystävyys ja mielen hyvinvointi. Tavoitteena on vahvistaa nuorten naisten itsetuntemusta ja itsensä hyväksymistä.

Hankesuunnittelu ja muu yhteistyö

Lapin toimintayksikkö osallistui Sininauhaliiton aluetyöntekijän koordinoimaan päihdeongelmaisten asumispalveluiden hankesuunnitteluun. ”Tuetusti omaan tupaan” -hankkeen hakijana toimi Sininauhasäätiö ja hankesuunnitteluun osallistuivat Kemijärvi, Kittilä, Sodankylä, Kolari, Inari ja Rovaniemi. Lisäksi tehtiin hankesuunnitteluyhteistyötä mm. Nuorten Ystävät ry:n ja Lapin nuorten päihde- ja huumeclinikka Rompun kanssa.

Kevään 2008 aikana Pohjois-Suomessa valmisteltiin laajalla järjestörintamalla Oulun kaupungin ja sosiaali- ja terveystieteiden yhteistä ehkäisevän työn kehittämishanketta (ES-

KO -hankekokonaisuus). Pohjois-Pohjanmaan päihdetyön koordinaattori osallistui hankekokonaisuuden työikäisiä koskevaan suunnitteluryhmään.

Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattori oli mukana Lapin lääninhallituksen vuonna 2007 aloittamalla ”Päihdeasiat pöydälle” -kuntakierroksella, joka jatkui edelleen vuoden 2008 puolelle. Kierroksella esiteltiin kuntien päihdeindikaattoreita, keskusteltiin päihteisiin liittyvistä ilmiöistä ja haitoista, ehkäisevän päihdetyön paikasta ja päihdepalveluiden toimivuudesta.

Maaliskuussa 2008 Lapin toimintayksikön koordinaattori tapasi mm. Sininauhaliiton aluetyöntekijän ja järjestöpäällikön yhteistyösuunnitelmien merkeissä ja osallistui valtioneuvoston tarkastusviraston palaveriin koskien työterveyshuoltoa ja alkoholihaittojen ehkäisyä¹⁵.

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattori osallistui keväällä 2008 Oulun kaupungin toimijoiden ja yhteistyötahojen muodostamaan suunnitteluryhmään, jossa kartoitettiin toimivia työkäytäntöjä ja toimintaohjeita sekä puutteita ja esteitä raskaana olevien naisten ja pienten lasten äitien auttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa yhdessä päihdetyön erityisyksiköiden, kolmannen sektorin toimijoiden ja sairaanhoitopiirin kanssa. Samaa teemaa ja yhteistä huolta jaettiin myös 2.10.2008, kun Oulun ensi- ja turvakoti ry järjesti yhteistyössä Ensi- ja turvakotien Liiton Vauvana elämä alkaa -hankkeen kanssa Hyvän Vauvatyön Tulevaisuusfoorumin, jossa psykologian lisensiaatti Robert Arnkilin johdolla käsiteltiin hyvän vauvatyön tulevaisuutta Oulussa. Tilaisuuteen oli kutsuttu poliittisia vaikuttajia, viranomaisia Oulun kaupungista sekä vauvojen kanssa työskenteleviä ihmisiä OYS:ista ja kansalaisjärjestöistä.

Oulun kaupungin oman työryhmän esitysten pohjalta työtä on jatkettu pienemmissä työryhmissä, joissa on pohdittu ja työstetty erilaisia varhaisen puuttumisen keinoja. Syksyn 2008 aikana Sepäke-hankkeen johdolla suunniteltiin tapahtumia, joita tarjottiin pilotiksi kahden päiväkodin esikouluikäisille sekä kahden koulun 4-5 luokkalaisille työnimellä ”Aikuisten maailma lapsen silmin”. Tarkoituksena oli herättää ja pysäyttää sekä aikuisia että lapsia keskustelemaan asioista ja tapahtumista kotona erilaisten työskentelymuotojen kautta (alustukset, vanhempien roolikartta, teemakortit, piirustukset ym.). Tapahtumat järjestettiin kevään 2009 aikana. Mukaan kokeiluun saatiin kuitenkin vain yksi päiväkotitoiminta. Toinen pienempi työryhmä on aloittanut neuvolan roolin työstämistä raskaana olevien naisten auttamiseksi ja moniammatillisen päihdeäitien hoitopolun mallintamiseksi.

Päihdetyön koordinaattori on tehnyt yhteistyötä Oulun läänin muiden päihdepalveluiden kehittäjien kanssa (Nivala-Haapajärven seutukunta, Raahen seutu, Kuusamon kaupunki). Nivala-Haapajärven seutukunnan ja Kallion peruspalvelukuntayhtymän Ehkäisevän päihdetyön kehittämishankkeen kehittäjien tapaamisessa keväällä 2008 pohdittiin seutukunnallisen/yhteistoiminta-alueen päihdestrategian laatimista sekä päihdetyön kehittäjien tapaamisessa elokuussa 2008 pohdittiin päihdetyön kehittämistä Pohjanmaan maakuntien päihdetyön kehittämiskeskuksen kanssa.

Lokakuussa 2008 järjestettiin tapaaminen Oulussa ja lähikunnissa toimivien päihdepalveluita toteuttavien järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden (seurakunta, Irti huumeista

¹⁵ ”Työterveyshuolto ja alkoholihaittojen ehkäisy”. Valtioneuvoston tarkastusviraston toiminnantarkastusker-
tomus 177/2008 osoitteessa

http://www.vtv.fi/files/149/1772008_Tyoterveyshuolto_ja_alkoholihaittojen_ehkaisy_NETTI.pdf.

ry, Suoja-tupa ry, Nuorten Ystävät ry:n päihdepalvelut, Merimajakka ry, Terveys ry, Alfa-klinikat) kanssa. Tilaisuudessa keskusteltiin päihdetyöstä Oulun seudulla ja yhteistyömahdollisuuksista.

27.3.2009 A-klinikkasäätiön Huuko-projekti 2007–2009 järjesti Posken Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikössä Oulun ja Oulun seutukuntien ”Huumetyöläisten aluefoorumin”, johon oli kutsuttu päihde- ja huumetyöntekijöitä, hanketyöntekijöitä, päihdepalvelujärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoita, viranomaisia ja päättäjiä. Foorumissa kuultiin eri päihdepalvelutahojen ja viranomaisten ajatuksia huumeidenkäyttäjien palveluiden toteutumisesta ja huumetyön kehittämisestä Oulun seudulla. Molemmissa järjestötapaamisissa todettiin tapaamisten tärkeys jatkossakin ja pidettiin valitettavana sitä, ettei päihdetyön kehittämisyksikkö toteutunut, sillä tapaamisten järjestämisvastuu olisi nähty kehittämissyksikön rooliin kuuluvana luonnollisena jatkumona.

Helmikuussa 2009 Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattori tapasi Oulun yliopistollisen keskussairaalan sosiaalityöntekijöitä. Tapaamisessa esiteltiin päihdetyön kehittämisyksikön toimintaa ja pohdittiin yhteistyömahdollisuuksia.

3.2 Yhteistyörakenne Posken alueen päihdepalveluiden kehittäjien kanssa

Posken alueella päihdepalveluiden kehittämisen lisämäärärahalla pyrittiin edistämään päihdepalvelujen seudullisuutta ja kumppanuutta, päihdehuollon avopalveluja, varhaista puuttumista, palveluohjausta ja päihdeongelmaisten asumispalveluja. Päihdepalveluiden kehittämisen lisämäärärahoituksella toimintaan sitoutuivat Lapin läänistä Tunturi-Lapin kunnat sekä Kemijärvi ja Rovaniemi (Kolpeneen palvelukeskus ky:n hallinnoima ”Lapin päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” -hanke) sekä Pohjois-Pohjanmaalta Oulun seutu (Oulun kaupungin hallinnoima ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” / Sepäkehanke). Posken Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimintayksiköissä työskentelevät päihdetyön koordinaattorit osallistuivat päihdepalveluiden kehittämiseen toimien kiinteässä yhteistyössä kuntien/seutukuntien neljän kehittäjä-hanketyöntekijän kanssa. Päihdetyön kehittämissyksikön valmistelu- ja koordinoituvastuu on ollut päihdetyön koordinaattoreilla.

Lapin osalta sekä päihdetyön koordinaattori että hanketyöntekijät ovat olleet Posken palveluksessa. Käytännössä Tunturi-Lapin, Kemijärven ja Rovaniemen työntekijöiden haku- ja valintaprosessit toteutettiin yhteistyössä Posken ja kuntien kesken. Päihdetyön koordinaattori osallistui myös Posken Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattorin ja Oulun kaupungin palkkaaman Sepäke-hankkeen päihdetyöntekijän valintaprosesseihin. Uusien työntekijöiden perehdytys, hanketyöntekijöiden esimiehenä ja työparina toimiminen sekä hanketyöntekijöiden välisestä yhteistyöstä ja yhteisestä suunnittelusta vastaaminen ovat kuuluneet Lapin päihdetyön koordinaattorin tehtäviin. Koordinaattori on työskennellyt yhdessä Tunturi-Lapin, Kemijärven ja Rovaniemen hanketyöntekijöiden kanssa projekti-, tukiryhmien kokoamiseksi ja työskentelyn eteenpäin viemiseksi.

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikössä päihdetyön koordinaattorin tehtäväkuvaan sisältyi Oulun seudun Sepäke-hankkeen työntekijän kehittämistyön sisällöllinen tukeminen ja vertaistuen mahdollistaminen; tapaamiset, työparityöskentely jne.

Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen yhteen niveltämiseksi ja kokonaisuuden rakentamiseksi järjestettiin yhteisiä tiimitapaamisia Posken Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimintayksiköiden päihdetyön kehittäjien (6) kesken. Tapaamisissa käytiin läpi ajankohtaisia päihdetyön haasteita ja pohdittiin päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen muotoa ja toimintaedellytyksiä päihdetyön kehittäjien näkökulmasta.

3.3 Päihdetyön kehittämistyötä systematisoivan kehittämysyksikkörakenteen ja jatkoresursoinnin valmistelu

Poske järjesti kehittämysyksikkörakenteen koulutusprosessin ajalla 25.2.–24.11.2008, johon myös päihdetyön kehittämysyksikön kehittäjät osallistuivat. Työskentelyssä sovellettiin tutkimustietoa ja käytännön kokemuksia kehittämistyöstä ja -rakenteista osallistujien substanssikohtaisiin erityistarpeisiin. Prosessissa käsiteltiin sovittuja sisältöteemoja kunkin kehittämishankkeen omiin kysymyksenasetteluihin, työtilanteisiin ja haasteisiin ankkuroituen.

Hankkeen tavoitteena on ollut alueiden/seutujen/kuntien erityispiirteisiin ja asukkaiden tarpeisiin perustuvan päihdetyön sisällöllisen ja rakenteellisen kehittämistyön systematisoiminen (vrt. kehittämysyksikkökriteerit 2006) kehittämysyksikkörakenteeksi ja kehittämisrakenteen varmistaminen myös hankerahoituksen jälkeen sisällyttämällä tavoite sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman rahoitusrakenteeseen. Lapin osalta Posken sopimukseen perustuva yhteistyö Enontekiön, Kittilän, Kolarin, Muonion, Kemijärven ja Rovaniemen osahankkeissa sekä koordinoiva yhteistyö päihdetyön toimijoiden kanssa osoitti mallin rakenteellisen ja sisällöllisen toimivuuden.

Kuntien resurssi-, palvelu- ja aluerakenteet ovat olleet erityisessä murroksessa, mikä on myös vaikuttanut mm. palvelutarpeiden kokonaishahmotukseen ja priorisointeihin. Suunnitellun päihdetyön kehittämysyksikkörakenteen jatkuvuutta ei onnistuttu hankkeiden päättämiseen mennessä varmistamaan, vaikka osaamiskeskusten rooli päihdetyön kokonaisvaltaisuuden ja yhteisöllisyyden esillä pitäjänä, päihdetyön kehittämisen koordinoijina, promootoreina, asiantuntijoina, konsulttipankkien vastuutahoina, tiedon tuottajina ja tiedottajina on kiistaton. Osaamiskeskukset tarvitsevat tehtävään selkeän rahoituspohjan, jota KASTE-ohjelma ei vielä hankkeen päättämisaikana mahdollistanut.

Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimintayksiköiden päihdetyön kehittämysyksikköä ei ehditty – lyhyenä kahden vuoden hankerahoitusaikana – valmistella sille tasolle, johon tähdättiin eikä sille löytynyt muuttuneissa valtakunnallisissa kehittämisrakenteissa tarvittavaa rahoituspohjaa. Keväällä 2008 suunniteltiin yhdessä Lapin sairaanhoitopiirin kanssa yhteistä psykososiaalisen työn kehittämysyksikkörakennetta, johon olisi sisällytynyt mielenterveys- ja päihdetyö. Lapin sairaanhoitopiiri päätyi kuitenkin hakemaan ”Tervein mielin Pohjois-Suomessa” -hanketta osana KASTE-ohjelmaa. Hankekokonaisuuteen kuuluu Lapin sairaanhoitopiiriin lisäksi Kainuun maakuntakuntayhtymä, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri.

Posken Lapin toimintayksikkö kartoitti kuntien/seutukuntien päihdetyön toimijoiden kehittämistarpeita suhteessa KASTE-ohjelmaan. Kehittämispäällikkö keskusteli eri tahojen kanssa seutukuntakäynneillä ja aiheen ympärille järjestetyissä tapaamisissa. Keskustelujen tuloksena päädyttiin aloittamaan psykososiaalisten palvelujen kehittämishankekokonaisuuden suunnittelu, johon myös päihde- ja mielenterveystyö osaltaan sisältyvät. Lapin KASTE-valmisteluhankkeen ohjausryhmä päätti 28.10.2008 perustaa työryhmän kehittämään Lapin psykososiaalisten palveluiden kehittämishanketta. Työryhmässä oli edustus Rovaniemen ja Tornion kaupungeista, Lapin ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiireistä, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakouluista, ”Tervein mielin Pohjois-Suomessa” -hankkeesta sekä Poskesta. Työryhmä järjestäytyi joulukuussa 2008 ja valitsi keskuudes-

taan pienemmän työryhmän hankevalmisteluun. Puheenjohtajaksi valittiin osaamiskeskuk-
sen kehittämispäällikkö, joka on toiminut myös suunnitteluryhmän työn kirjaajana ja yh-
dyshenkilönä eri yhteistyötahoihin.

KASTE-ohjelman Pohjois-Suomen aluetyöryhmässä hankeaiho on ollut käsiteltävänä ke-
västä 2009. Lapin läänin kuntien kanssa on pidetty seudulliset suunnittelupalaverit kesäl-
lä 2009 (Itä-Lappi Sallassa, Länsi- Pohja Torniossa, Pohjois-Lappi Sodankylässä, Luoteis-
Lappi Pellossa ja Rovaseutu Rovaniemellä). Järjestöjen kanssa on neuvoteltu keväällä
2009. Haettavassa hankkeessa kehitetään sosiaali- ja terveydenhuollon psykososiaalisten
palvelujen kokonaisuutta painottamalla matalan kynnyksen avopalveluja ja nopeaa koko
perheen avun saantia. Tavoitteeseen pyritään videon kautta annettavilla tukimuodoilla
(suora ohjaus, neuvonta ja konsultaatio), koulujen psykososiaalisen asiantuntemuksen
monipuolistamisella sekä tukemalla lasten, nuorten ja perheiden palveluiden toimijoiden
tavoitteellista, verkostomaista ja menetelmällistä kehittämistyötä. Pienissä työyhteisöissä
ei ole helppo saada työparia, joten perheitä ei useinkaan voida tavata yhdessä. Perusta-
son työntekijöillä on huoli resursseista ja omasta osaamisesta ja jaksamisesta haasteelli-
sissa asiakastilanteissa. Kuntien lähipalveluiden työntekijöille tarjotaan verkostomaista
työmuotojen kehittämistä. Kehittämisverkostojen kautta tuetaan uusien työmenetelmien ja
teknisten ratkaisujen, menettelytapojen, työmenetelmien ja hyvien käytäntöjen juurrutta-
mista ja toisaalta niiden tarvitsemaa muokkausta paikallisiin olosuhteisiin sopiviksi.

Päihdetyön matalan kynnyksen palveluja ja jalkautuvia palveluja kehitetään yhdessä Sini-
nauhasäätiön ja Kemijärven, Kittilän, Kolarin, Rovaniemen, Sodankylän ja Inarin kuntien
kanssa. Toimijoina ovat koordinaattori ja kehittäjä-työntekijät ja työskentelytapana on työ-
konferenssityöskentely pitkäkestoisessa kehittämisrakenteessa. Tavoitteena on myös juur-
ruttaa Rovaniemellä kehitettyä ja mallinnettua ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -
palvelumallia sovellettuna muiden Lapin kuntien palvelujärjestelmiin. Mallintamalla päihtei-
tä käyttävien raskaana olevien naisten ja äitien palveluketjua kuntien äitiysneuvoloiden ja
perheiden psykososiaalisen tuen verkostoyhteistyönä jäsennetään ja opitaan tuntemaan
toisten työtä ja voidaan sopia toimintakäytännöistä. Posken ohjausryhmä päätyi hakemaan
rahoitusta liittymällä Pohjois-Suomen TUKEVA -jatkohakemukseen. Sisällöllistä konsultaa-
tiota saatiin myös THL:lta syksyllä 2009 ja sen jälkeen on tavoitteita ja toimintaa nivottu
yhteen TUKEVA 2 -jatkohankkeen suunnittelutyöryhmässä.

Oulun läänin kuntien/seutukuntien päihdetyön/päihdepalvelujen nykytilaa ja keskeisiä ke-
hittämistarpeita suhteessa KASTE-ohjelmaan (2008–2011) kartoitettiin syksyn 2008 aika-
na sähköpostikyselyn avulla. Vastajien toivottiin ottavan kantaa seuraaviin kysymyksiin:
1) Mihin kehittämiskohteisiin/sisältöalueisiin/haasteisiin päihdetyön kehittämisen tulisi koh-
distua suhteessa KASTE-ohjelmaan (osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähenee, hyvin-
vointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat, palveluiden laatu, vai-
kuttavuus ja saatavuus paranevat, alueelliset erot vähentyvät) kuntan-
ne/seutukuntanne/sosiaali- ja terveystieteiden alueella? 2) Minkälaisilla kehittämisen raken-
teilla päihdetyön haasteisiin vastataan alueellanne? Vastauksia saatiin niukasti. Palaute-
tuissa vastauksissa nousi esille mm. se, että sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelui-
den työntekijät kokivat päihde-tietoutensa puutteelliseksi ja ehkäisevään päihdetyöhön
kaivattiin lisää työkaluja. Myös päihdeongelmaisten asunnottomuus korostui vastauksissa.
Rakenteisiin ei vastauksissa otettu kantaa. ”Oulun seudun päihdepalveluiden kehittäminen
osana kehittämisyksikkörakennetta” -hankkeessa on pyritty vastaamaan esitettyihin puut-
teisiin mm. yllä kuvatulla aikuissosiaalityön päihdekoulutuksella. Syksyn 2009 aikana esi-
tettyihin kehittämistarpeisiin Sepäke-hanke vastaa järjestämällä päihdekoulutusta perus-

terveydenhuollolle sekä jakamalla kuntiin kirjallista materiaalia ja toiminnallisia työvälineitä, joita työntekijät voivat hyödyntää asiakastyössään perinteisten keskustelujen rinnalla.

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattori on yhteistyössä Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattorin kanssa ollut selvittämässä päihdepalvelujen kehittämisyksikön edellytyksiä, suunnittelemassa yksikön toimintarakennetta Posken alueella ja laatimassa alustavaa kehittämisyksikkösuunnitelmaa yhdessä muiden päihdetyön toimijoiden kanssa sekä Posken kehitysjohtajien kanssa. Tilanne tulevan kehittämistyön osalta on loppuraporttia kirjoitettaessa (11/2009) avoin.

3.4 Kehittämisyksikkörakenteen monitoimijaisen tiedonvaihto- ja yhteistyöareenoiden muodostaminen ja ylläpito

Päihdetyön koordinaattorit ovat mahdollisuuksien mukaan osallistuneet valtakunnallisiin ja läänien päihdetyötä edistäviin työryhmiin ja käynnistäneet joitakin uusia eri päihdetyön toimijoita yhdistäviä yhteistyöareenoita.

Valtakunnalliset kehittämistyöryhmät

Lapin toimintayksiköstä on osallistuttu yhdessä Alkoholiohjelman aluekoordinaattorin kanssa Stakesin laatutyöpajatyöskentelyyn vuonna 2008. Ryhmässä mm. pohdittiin ehkäisevän päihdetyön laatukriteerejä, työstettiin materiaalia laatutyöpajan vetämiseen ja käytiin lävitse yleisiä arviointikriteerejä.

Hankkeen ajan päihdetyön koordinaattorit osallistuivat sosiaalialan osaamiskeskusten päihdetyön kehittäjien ja suunnittelijoiden verkostoon, jonka tarkoituksena on jakaa hankeosaamista ja levittää hyviä päihdetyön käytäntöjä sekä päihdealan uusia innovaatioita. Verkosto kokoontuu kahdesti vuodessa. Syksyn tapaaminen järjestetään aina osaamiskeskuspäivien yhteydessä. Elokuussa 2009 käytiin lävitse valtakunnallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman toimeenpanoa ja keskusteltiin suunnitelman toteutusulottuvuuksista sosiaalityön näkökulmasta.

Syksyn 2008 Valtakunnallisten Päihdepäivien yhteydessä 16.9.2008 järjestettiin Pohjanmaan maakuntien päihdetyön kehittämiskeskuksen ja Mainiemen päihdetyön kehittämisyksikön kutsumana ensimmäinen päihdetyön kehittämisyksiköiden kokoontuminen. Tapaamisessa on mietitty mm. verkoston tarpeellisuutta ja jatkuvuutta, jaettu kehittämistyön ”helmiä” eri yksiköiden osalta ja pohdittu, miten rakentaa yhteistyötä eri järjestöjen välille ja miten päästään yhteistyöhön kuntien kanssa.

Päihdetyön koordinaattorit ovat osallistuneet Stakesin (nyk. THL) kokoon kutsumaan päihdetyön valtakunnalliseen aluekehittäjäverkostoon. Aluekehittäjäverkosto toimii kaksisuuntaisesti. Se välittää valtakunnallista ja alueellista tietoa verkostossa mukana oleville ja toimii samalla vertaisoppimisen paikkana ja se tuottaa Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle tietoa kentältä valtakunnallista kehittämistyötä varten. Syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana työryhmässä on työstetty ”EMatti”¹⁶, jonka tarkoituksena on havahduttaa mm. päättäjiä ja elinkeinoelämää huomamaan alkoholista aiheutuvia haittoja ja kustannuksia. Joulukuussa 2008 THL:n Alkoholiohjelma 2008–2011 järjesti Oulussa paikallisille toimijoille ”Tulevaisuuden kumppanuustalkoot”. Tilaisuudessa visioitiin sitä, mitä voimme yhdessä tehdä alueellisten alkoholihaittojen ehkäisemiseksi. Tilaisuudesta kerättyä tietoa käytetään päätöksenteon tueksi ja alkoholista aiheutuvien haittojen ehkäisevän toiminnan kehittämiseksi.

¹⁶ Europohjaiseen taskumattiin on koottu numerotietoina päihteiden aiheuttamia kustannuksia päätöksenteon tukemiseksi. EMatti löytyy osoitteesta <http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/FI/ajankohtaista/EMatti.htm>.

Moniammatilliset tiimit ja työryhmät

Yhtenä päihdetyön kehittämisyksikön tehtävänä on päihdetyötä koskevan keskusteluun osallistuminen ja sen virittäminen erilaisissa tiimeissä ja työryhmissä. Päihdetyö- ja palveluprosessit ovat olleet esillä mm. Lapin seudullisissa vertaiskonsultaatioryhmissä ja kunnallisissa tiimeissä.

Lapin lääninhallitus on perustanut monialaisen päihdekoordinaatioryhmän, johon kuuluu sosiaali- ja terveysosaston lisäksi edustus sivistys-, poliisi- ja valmiustoimista sekä ehkäisevästä päihdetyöstä, mielenterveys- ja päihdehankkeista ja järjestöistä. Ryhmässä on käsitelty erilaisia päihteisiin liittyviä teemoja ja yhteistyöosioita. Lisäksi toimii pienempi ”työrukkastyypinen” MATE-työryhmä, jossa on mukana lääninhallituksen päihde- ja mielenterveystyötä edistävät tahot sekä Posken ja Lapin sairaanhoitopiirin mielenterveys- ja päihdehanke. Ryhmä on suunnitellut ja toteuttanut seminaareja ja erilaisia yhteistyötempauksia.

Päihdetyön toimijoiden areenat

Kesäkuussa 2009 Posken Lapin toimintayksikkö järjesti yhteistyössä Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen kanssa päihdetyöntekijöiden työkokouksen teemalla: ”Mikä puree päihdetyössä?”¹⁷ Työkokouksen tavoitteena oli ”muistuttaa” meitä päihdetyön onnistumisen elementeistä ja nostaa esiin lappilaisia hyviä käytäntöjä ja kokemuksia. Työkokoukseen osallistui runsaat 30 päihdetyön toimijaa. Työkokouksen käytännön toivottiin jatkuvan. Tilaisuudessa sovittiin, että Poske huolehtii jatkossakin työkokousten kokoon kutsumisesta, vaikka päihdetyön kehittämisyksikkö ei tavoiteltavassa laajuudessa tässä vaiheessa toteutukaan.

Posken Pohjois-Pohjanmaan yksikössä järjestettiin 18.3.2009 Lapin ja Oulun läänien päihdetyön sosiaalityöntekijöiden työkokous¹⁸. Kokoontumisen teemaksi valittiin Mieli 2009 -työryhmän esitys Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaksi. Työkokouksen taustalla oli päihdetyössä olevien sosiaalityöntekijöiden yleisempikin tarve yhteydenpitoon, mutta erityisesti mielenterveys- ja päihdesuunnitelman valmisteluvaiheessa herättämät ristiriitaiset ajatukset sosiaalisen ja sosiaalityön asiantuntemuksen paikasta päihdetyössä. Päihdetyön sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaalityö näyttäytyy suunnitelmassa heikkona. Kokoukseen osallistui 20 päihdetyön ammattilaista. Työkokouksille toivottiin jatkoa ja päädyttiin sopimukseen, jonka mukaan Poske pyrkii huolehtimaan käytännön jatkuvuudesta.

Oppilaitosyhteistyö

Yhä lisääntyvä päihteiden käyttö ja haitat haastavat myös koulutusjärjestelmät. Hankkeen aikana päihdetyön kehittämisyksikkö oli mukana suunnittelemassa yhdessä Lapin ja Oulun yliopistojen sekä Oulun seudun ammattikorkeakoulun, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun ja täydennyskoulutuskeskusten kanssa päihdetyön laajaa erikoistumiskoulutusta. Päihdetyön opintojen pohjoista mallia on tarkoitus suunnata

¹⁷ Ohjelma ja esitykset löytyvät osoitteesta:

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihde-tyon-kehittamisyksikko/koulutukset-ja-tapahtumat/view>.

¹⁸ Ohjelma ja esitykset löytyvät osoitteesta:

<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/paihde-tyon-kehittamisyksikko/koulutukset-ja-tapahtumat/view>.

sivuaineeksi sosiaalityön ja terveystalouden koulutusohjelmiin sekä ammattikorkeakoulujen erikoistumisopintoihin. Lisäksi opintoja tarjotaan täydennyskoulutuksena päihdetyössä toimiville. Opintojen tavoitteena on tuottaa päihdetyössä työskenteleville yhteinen, moniammatillinen ymmärrys päihdetyöstä. Koulutuksen suunnittelu näyttää tietä myös sille, kuinka yksittäisten oppiaineiden opettajat kykenevät luomaan uusia, oppiaine- ja korkeakouluasterajoja ylittäviä toimintamalleja, kun yhteistyön mahdollisuudelle luodaan rakenteellinen kehys. Opetusministeriö myönsi keväällä 2008 tehdyn hakemuksen pohjalta Oulun yliopiston koulutus- ja tutkimuspalveluille nk. täydennyskoulutuksen tuotekehitysrahaa 40 000 euroa. Rahoitus myönnettiin opintojen suunnitteluun, itse opetuksen järjestämiseen tuotekehitysrahaa ei saa käyttää. Tavoitteena on ollut saada opinnot käyntiin syksyllä 2009. Syyskuussa 2008 hankkeelle perustettiin ohjausryhmä, jonka jäsenenä myös päihdetyön koordinaattorit ovat toimineet. Koulutuksen sisältöjen rakentaminen on aloitettu syksyllä 2008 ja työ on jatkunut syksyllä 2009. Koulutuksen toteuttamiseksi on kartoitettu rahoituslähteitä ja laadittu rahoitushakemuksia syksyllä 2009. Kysymykset, milloin ja millaisella rahoituspohjalla koulutus pystytään käynnistämään, jäivät vielä raporttia kirjoitettaessa avoimiksi.

Koulutussuunnittelun lisäksi yhteistyötä eri oppilaitosten kanssa on tehty mm. päihdetyötä koskevien lopputöiden ja pro gradu -tutkielmien ohjauksessa. Huhtikuussa 2008 Lapin toimintayksikön päihdetyön koordinaattori oli mukana toteuttamassa Lapin yliopiston päihdetyön opintoja esittelemällä päihdepalvelujärjestelmä yhdessä Rovaniemen A-klinikan sosiaaliterapeutin kanssa.

Pohjois-Pohjanmaan päihdetyön koordinaattori on tehnyt yhteistyötä Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmien kanssa mm. opinnäytetöiden, harjoittelun ja työssä oppimisen tiimoilta. Keväällä 2008 kartoitettiin käytännön päihdetyön toimijoilta opinnäytetyön aiheita, joita välitettiin sosionomiopiskelijoille. Syksyn 2008 aikana on tarjottu ja välitetty yhteistyötahoilta ylemmän AMK-tutkinnon opiskelijoille opinnäytetyön aiheita. Ylemmän AMK-tutkinnon opinnäytetyöt kiinnittyvät nimenomaan kehittämistyön metodisen ja tutkimuksellisen osaamisen kehittämiseen.

Päihdetyön kehittämissyksikkö ja Lapin yliopiston sosiaalityön laitos ovat työstäneet erilaisia ratkaisuja sosiaalityön teoriaopetuksen, käytännön opetuksen ja tutkimuksellisten töiden toteuttamiseen Poskessa ja kehittämissyksiköissä. Elokuussa 2008 järjestetyssä yhteistyöpäivässä pohdittiin käytännön opetuksen kehittämistä asian parissa työskennelleen kehittämistyöryhmän ehdotusten pohjalta. Marraskuussa 2008 toteutettiin Lapin yliopiston ja Posken kehittämissyksiköiden yhteistyönä sosiaalityön opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden orientoituminen sosiaalityön käytäntöihin Oulussa. Ekskursio yhdisti teorian, käytännön sosiaalityöhön tutustumisen ja tieteellisen kirjoittamisen. Kehittämistyön kautta voidaan tuottaa myös uutta tietoa oppilaitosten ja eri alojen opiskelijoiden käyttöön. Tammi-kuun 2009 tapaamisessa pohdittiin mm. sosiaalialan erityisosaamista ja oppilaitosten roolia kehittämissyksiköissä.

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön päihdetyön koordinaattori on antanut työpanostaan Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystalouden yksikön sosiaalialan koulutusohjelmille osallistumalla päihdetyön yhteiskunnalliset lähtökohdat opintokokonaisuuden toteuttamiseen tammikuussa 2009 sekä opettamalla sosionomiopiskelijoille ennaltaehkäisevää päihdetyötä maaliskuussa 2009.

4 LAPIN PÄIHDEPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

”Lapin päihdepalveluiden kehittäminen osana päihdetyön kehittämissyksikkörakennetta” - hankekokonaisuuden tavoitteena on ollut:

- 1) valmistella ja luoda päihdetyön kehittämistyötä systematisoiva kehittämissyksikkö-rakenne yhdessä Posken päihdetyön kehittäjän kanssa
- 2) edistää päihdepalveluiden saatavuutta
 - kehittämällä päihdepalvelujen seudullisuutta ja kumppanuutta
 - kehittämällä avo-/jatkokuntoutusta, varhaista puuttumista, palveluohjausta sekä asumispalveluja
 - kehittämällä sosiaali- ja terveysalan rationaalista työnjakoa ja aitoa yhteistyötä
 - kehittämällä ja välittämällä työasemakohtaisia videoneuvotteluja asiakkaiden ja työntekijöiden välillä
- 3) kehittää palveluiden laatua
 - systematisoimalla asiakasnäkökulman huomioimista
 - kehittämällä ja levittämällä toimivia toimintamalleja / -menetelmiä
 - hyödyntämällä Posken päihdetyön verkkokonsultaatioympäristöä
- 4) vahvistaa päihdetyön osaamista, asiantuntijuutta ja tiedontuotantoa
 - luomalla päihdetyön toimijoiden yhteisen vuoropuhelun areenoita
 - kehittämällä koulutusyhteistyötä osaamisen vahvistamiseksi
 - kehittämällä dokumentointia sekä työn vaikuttavuuden arviointia ja mittareita.

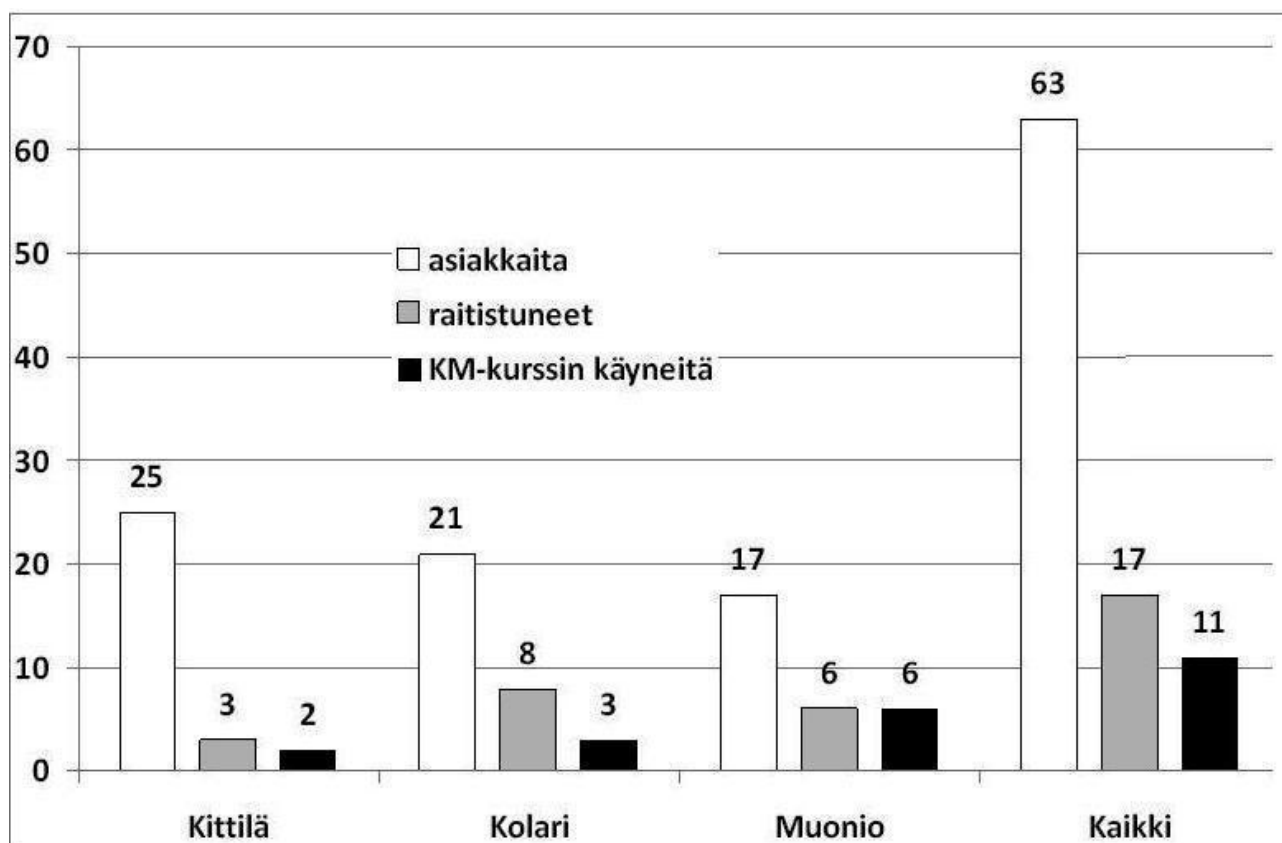
Seuraavissa luvuissa esitellään, miten kokonaistavoitteisiin on päästy Tunturi-Lapin seutukunnassa, Kemijärvellä ja Rovaniemellä.

4.1 Seudullisten päihdepalveluiden kehittäminen Tunturi-Lapissa

Ismo Järvinen

4.1.1 Tunturi-Lapin osahankkeen tausta ja tavoitteet

Lapin pienissä kunnissa ei yleensä ole päihdehuollon erillisiä avopalveluja. Terveyskeskukset tarjoavat katkaisuhuoltoja. Laitoskuntoutuspalvelut hankitaan Lapin päihdeklinalta tai muilta palveluntuottajilta. Kittilässä, Kolarissa ja Muoniossa työskenteli vuosina 2006–2007 osa-aikainen (35 %) päihdetyöntekijä. Hän kävi kunnissa ennalta ilmoitetun aikataulun mukaisesti ja tapasi asiakkaita erikseen ilmoitetuissa vastaanottoaikoissa, teki kotikäyntejä sekä tapasi terveyskeskusten katkaisuhoidossa olevia asiakkaita. Palvelu sai hyvää palautetta, mutta osoittautui osa-aikaisena riittämättömäksi. Ajalla 1.9.2006–13.2.2008 päihdetyöntekijällä oli yhteensä 63 asiakasta kolmesta kunnasta (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Päihdetyöntekijän asiakastilasto ajalta 1.9.2006–13.2.2008

Päihdepalveluiden laatusuosituksissa (STM 2002) esitetään, että polikliinisen päihdetyön henkilöstömitoituksellinen tavoite on kolme henkilötyövuotta 10 000 asukasta kohden. Tunturi-Lapin väestömäärään runsaaseen 14 000¹⁹ asukkaaseen suhteutettuna suositus

¹⁹ 31.12.2008 Tunturi-Lapin seutukunnan väestömäärä oli 14174 asukasta.

tarkoittaisi n. neljä työntekijää. Lisäksi katkaisuhoidossa tulisi olla henkilöstömitoitus, joka ajankäytön, koulutuksen ja kokemuksen osalta olisi katkaisuhuoltoon keskittyvää. Stakesin Tunturi-Lapin sosiaali- ja terveyspalveluiden selvityksessä (Kokko et al 2007, 74) todetaan, että alueen väestöpohjalle ei kannattaisi perustaa ympärivuorokautista katkaisu- ja/tai kuntoutusyksikköä. Terveyskeskusten katkaisuhuolto tulisi kuitenkin kehittää paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Lisäksi selvityksessä esitettiin päihdehuollon avopalveluiden lisäämistä vähintään yhdellä työntekijällä.

Haja-asutusalueilla päihdehuollon lähi-/avopalveluiden puute on ongelma, vaikka tutkimusten²⁰ mukaan avopalveluihin saatavuus on yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja asiakkaiden kannalta keskeistä. Pienissä kunnissa päihdetyö on usein yksittäisten työntekijöiden (mielenterveys-, sosiaalitoimistot, terveyskeskukset) aktiivisuuden ja mielenkiinnon varassa. Särkymävaraa ei ole. Usein katkaisu terveyskeskusten vuodeosastoilla koetaan kuormittavana henkilöstö- ja tilaresurssien sekä päihdetietouden puutteen vuoksi. Katkolle ei aina mennä kuntoutumismotivaatiolla, vaan henkiinjäämistarkoituksessa, jolloin seurauksena on usein katkon keskeyttäminen. Motivaation puute voi vaivata myös hoitavaa tahoa, jos sama ihminen käy ja lähtee uudelleen ja uudelleen sitoutumatta kuntoutumiseen.

Osassa terveyskeskuksia ongelmiin pyritään vastaamaan mm. kouluttamalla henkilöstöä, kehittämällä hoitojatkumoa ja päivystys- ja tilajärjestelyjä sekä vahvistamalla yhteistä päihdehoito-orientaatiota. Päihdepalveluketjun tulppakohtien paikallistaminen on kehittämistyön lähtökohta. Se edellyttää kuitenkin, että ketjun toimivuutta tutkitaan ja arvioidaan. Keskeytyvät ja jatkuvasti samojen ihmisten kohdalla toistuvat terveyskeskuskatkot ovat erityisen tärkeitä havahtumisen kohtia paitsi asiakastyön niin myös palveluketjujen näkökulmista. Tunturi-Lapin seudullista päihdetyötä vahvistamalla voidaan kehittää myös terveyskeskuskatkaisuja tukevia yhteistyökäytäntöjä.

Tunturi-Lapin seudullisen päihdetyön kehittämishankkeen taustalla oli kokemus seudullisesta päihdetyöstä kolmen kunnan alueella ja sitä kautta tuntuma avohuollollisten palveluiden toimivuuteen. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin seudullisten päihdehuollon avopalveluiden sekä peruspalvelujen (terveyskeskus, sosiaali- ja mielenterveystoimistot, työvoimatoimistot) toiminta- ja yhteistyökäytäntöjen kehittäminen. Hankesuunnitelman mukaisesti Enontekiön, Kittilän, Kolarin ja Muonion kuntien alueella toimivan päihdetyöntekijän tehtäväksi asetettiin mm. asiakasvastaanottojen pitäminen kunnissa, asiakkaiden ohjaaminen ja tukeminen tarvittaessa työllistämisen-, laituskuntoutus- ja terveyspalvelujen, kuntouttavien päivätoimintojen sekä vertaistukiryhmien piiriin, toiminta- ja yhteistyökäytäntöjen edistäminen, päihdetyön asiantuntijana toiminen sekä Posken koordinoimaan kehittämistyöhön osallistuminen.

²⁰ Kaukonen Olavi 2004: Mitä voidaan sanoa päihdepalvelujen vaikuttavuudesta tutkimustiedon perusteella? Diaesitys Jyväskylässä 8.9.2004. [Http://www.kunk.fi/Olavi_Kaukonen080904.ppt](http://www.kunk.fi/Olavi_Kaukonen080904.ppt).

4.1.2 Osa-hankkeen organisoituminen

Seudullisen päihdetyön kehittämishanke käynnistyi 1.3.2008, kun aikaisemmin kolmen kunnan alueella osa-aikaisena työskennellyt päihdetyöntekijä Ismo Järvinen siirtyi tehtävään. Osahankkeelle perustettiin seudullinen projektiryhmä, jonka kokoonpano oli seuraava:

Sosiaalijohtaja Marja Metsola Vt. sosiaalijohtaja Katja Kallo	Muonion sosiaalitoimisto
Sosiaalisihteerä Annikki Kallioniemi Kehittäjä-sosiaalityöntekijä Anne-Mari Näkäläjäjärvi	Enontekiön sosiaalitoimisto
Vastaava sosiaalityöntekijä Annikki Autti Sosiaalityöntekijä Reijo Paasirova	Kittilän sosiaalitoimisto
Psykologi/sairaanhoitaja Sirpa Tuokko Sairaanhoitaja Anne Jylhä, sekä	Kittilän mielenterveyspalvelut
Vastaava sosiaalityöntekijä Kirsti Viuhkola Sosiaalityöntekijä Maarit Kumpula	Kolarin sosiaalitoimisto
Psykiatrian sairaanhoitaja Sirpa Kangas Psykiatrian sairaanhoitaja Anne Laakkonen	Kolarin mielenterveystoimisto
Kehittämispäällikkö Asta Niskala Päihdetyön koordinaattori Virpi Filppa	Poske

Projektiryhmä kokoontui kuusi kertaa hankkeen aikana. Kokoontumiset tapahtuivat vuorotellen kaikissa kunnissa. Kaikki jäsenet eivät päässeet jokaiseen kokoukseen, mutta osanotto on ollut kuitenkin tuen ja toiminnan kannalta riittävää. Päihdetyöntekijä kertoi kokouksissa kuntien kuulumisista päihdetyön kannalta ja kuvasi työtään ja toimintojaan. Ryhmässä keskusteltiin kuntakohtaisista rakenteista ja päihdetyön sisällöistä sekä kehittämiskohteista ja toimivista käytännöistä.

Seudullisen projektiryhmän lisäksi Enontekiöllä, Kittilässä ja Kolarissa toimivat myös moniammatilliset päihdetyöryhmät. Enontekiön ryhmä perustettiin syksyllä 2008. Ryhmään kuuluu sosiaalitoimen edustajan lisäksi poliisi, työvoimatoimiston edustaja, seurakunnan diakonissa ja kirkkoherra, lääkäri ja sairaanhoitaja sekä Lapin sairaanhoitopiirin mielenterveys- ja päihdehoitaja Anna-Leena Sani. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti noin kerran kuukaudessa. Kittilän päihdetyöryhmä perustettiin myös vuonna 2008. Se kokoontui muutama kerran, kunnes toiminta päätettiin jättää tauolle. Ryhmä aloittaa uudelleen, kunhan kunnan päihdestrategia on päivitetty ja hyväksytty kunnan hallinnossa. Kolarin perustettiin työryhmä vuonna 2008. Ryhmän jäseninä ovat sosiaalitoimen, terveystoimen, mielenterveystyön, seurakunnan, poliisin ja nuorten työpajan edustajat. Ryhmä on toiminut kiittävästi ja kokoontunut säännöllisesti noin kerran kuukaudessa. Päihdetyöntekijä on kirjannut kokouksen muistiot.

4.1.3 Tavoitteista toiminnoiksi

Tavoitteena on ollut vahvistaa seudullisia päihdehuollon avopalveluja ja lisätä kumpu-panuutta palveluiden tuottamisessa. Käytännössä päihdetyöntekijä on työskennellyt pääsääntöisesti yhden päivän viikossa jokaisessa kunnassa.

Asiakastyö

Hankejaksolla asiakkaita on ollut seudun jokaisesta kunnasta yhteensä 88. Enontekiön asiakkaita on tavattu pääasiassa kotikäynneillä. Muutaman kanssa sovittiin tapaaminen sosiaalitoimistoon tai muuhun sopivaan paikkaan. Etäisyyksistä ja aikarajoitteista johtuen päihdetyöntekijä ei ole pystynyt käymään läheskään kaikkien asiakkaiden luona. Päihdeongelmaisten läheiset ovat olleet yhteydessä puhelimitse - asiakkaat vähemmän. Työntekijävetoinen vertaisryhmätoiminta ei ole käynnistynyt Enontekiöllä.

Kittilässä on tehty pääosin yksilötyötä, sillä päihdetyöntekijävetoinen vertaisryhmätoiminta ei ole lähtenyt käyntiin. Sitä kokeiltiin vuoden 2008 aikana. Alussa kävijöitä oli muutama, mutta käynnit hiipuivat, vaikka päihdetyöntekijä yritti markkinoida ryhmää aktiivisesti. Ehkäpä Kittilässä ei koettu ryhmämuotoista toimintaa ”omaksi”. Päihdetyöntekijä on tavannut asiakkaita kotikäynneillä, sosiaalitoimistossa tai terveyskeskuksessa. Muutamaa asiakasta on tavattu säännöllisesti kerran viikossa koko hankejakson ajan. Puhelimitse tapahtuvia yhteydenottoja asiakkaiden taholta on ollut melkoisen paljon. Kyseessä on kuitenkin ollut pääsääntöisesti samat henkilöt joiden luona on säännöllisesti käyty. Ilmeisesti he ovat kokeneet tarvitsevansa tukea myös viikkotapaamisten ulkopuolella.

Kolarissa sekä asiakastyö että työntekijävetoinen vertaisryhmätoiminta on toiminut hyvin. Päihdetyöntekijä on ottanut asiakkaita vastaan yleensä mielenterveystoimiston ryhmätilassa. Terveyskeskuksen katkolla olevien asiakkaiden tapaaminen on ollut erityisen merkityksellistä koko päihdetyön prosessin kannalta. Yhteydenotot ovat tapahtuneet joko terveyskeskuksen henkilökunnan tai asiakkaan taholta. Osastolta on myös ohjattu katkaisiasiakkaita Vertaistukiryhmään. Puhelin on toiminut tärkeänä asiakaskontaktien välineenä. Asiakkaiden ohella myös läheiset ovat keskimääräistä aktiivisempia ottamaan yhteyttä. Viranomaiset ottavat yhteyttä muita seudun kuntia useammin Vertaistukiryhmä on kokoontunut viikoittain mielenterveystoimiston ryhmätilassa. Ryhmän tarkoituksena on lisätä päihdeongelmaisten verkostoitumista, poistaa tunnetta, että on ongelman kanssa yksin ja ”höylätä” AA-ryhmän kynnystä matalammaksi. Pääsyvaatimuksina on selvin päin oleminen ja epäily/ajatus/tunne omasta päihdeongelmasta. Ryhmään tulijoita ei ole sidottu asiakkuuteen päihdetyöntekijän kanssa. Ryhmä on toiminut melkoisen hyvin alusta alkaen. Useimmat ovat kokeneet ryhmän tarpeelliseksi ja moni on liittynyt myös AA-ryhmään ja saavuttanut kestävämmän raittiuden. Alkuperäisenä tarkoituksena on ollut, että ryhmän sisältä nousisi henkilö/henkilöitä, jotka voisivat olla ko. ryhmän vetäjinä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, mutta ryhmän olemassaolo on turvattu hankkeen jälkeenkkin, sillä Kolarin seurakunnan diakoni Marjatta Pakola on lupautunut vetämään ryhmää jatkossa.

Muoniossa työntekijävetoinen vertaisryhmätoiminta ei ole lähtenyt käyntiin, mutta yksilökohtaista asiakastyötä on ollut. Asiakkaat ovat yleensä ohjautuneet päihdetyöntekijälle omatoimisesti tai läheisten yhteydenottojen kautta. Viranomaisyhteydenottoja on ollut vähemmän. Ns. viidakkorumpu on myös tuonut asiakkaita Muoniossa. Asiakkaiden luokse

on tehty kotikäyntejä, vaikka Muonion sosiaalitoimistosta olisi järjestynyt työtilat. Kotikäyntikäytäntö on ollut toimiva. Päihdeongelmaisten omaiset soittavat silloin tällöin. Puhelut koskevat yleensä hoitoon pääsyä tai päihdeasian puheeksi ottoa. Usein on kysymyksessä aikuisen lapsen soitto päihdeongelmaisesta vanhemmastaan.

Palveluohjaus ja yhteistyö

Tavoitteena on ollut palveluohjauksen ja yhteistyökäytäntöjen kehittäminen erityisesti terveyskeskusten, sosiaali- ja mielenterveystoimistojen ja työvoimatoimistojen kanssa. Enontekiöllä yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on ollut toimivaa, sillä päihdetyöhön ja sen kehittämiseen on suhtauduttu innolla ja rakentavasti. Sosiaalitoimen kanssa on sovittu, että päihdetyöntekijä tekee asiakastietoyhteenvedon asiakkaan luvalla liitettäväksi sosiaalitoimen asiakasasiakirjoihin. Yhteistyö terveystoimen kanssa on ollut vähäistä, joskin sitä kautta on tullut muutama asiakas.

Kittilässä yhteistyö sosiaali-, mielenterveys- ja terveystoimen kanssa ja kesken on ollut sujuvaa. Päihdetyöntekijällä on ollut yhteisiä asiakkaita sosiaalitoimen ja mielenterveyspalveluiden kanssa, joita on pystytty yhdessä auttamaan aikaisempaa paremmin. Terveyskeskuksen kanssa yhteistyö on ollut hyvää. Päihdetyöntekijä on voinut vapaasti käydä vuodeosastolla keskustelemassa katkolla olevien asiakkaiden kanssa. Yhteistyö on toiminut myös asiakasdokumentoinnissa, sillä on sovittu, että asiakastapaamiset voidaan sanelta kasetille, josta ne kirjataan terveyskeskuksen tietokantaan. Tämä järjestely on toiminut hyvin. Kittilän mielenterveysyhdistys ”Väärtit” on toiminut yhteistyössä päihdetyöntekijän kanssa viikoittain. Osa asiakkaista on ollut yhteisiä. Poskesta tarjottiin Tunturi-Lapin kunnille mahdollisuutta päihdepalveluiden mallinnukseen. Kittilä tarttui tilaisuuteen. Kehittämispäällikkö Asta Niskala ja suunnittelija Maria Martin vetävät mallinnusprosessin.

Kolarissa yhteistyö on ollut sujuvaa sosiaali-, terveys- ja mielenterveystoimen kanssa ja välillä. Toimiva moniammatillinen päihdetyöryhmä on tukenut tätä. Terveystoimen kanssa on yhteistyö ollut kiitettävää tasoa, jonka ansiosta päihdetyön tulokset ovat muita kuntia paremmat. Kolarin mielenterveystoimen kanssa on useita yhteisiä asiakkaita ja toimivan luottamuksellisen yhteistyön ansiosta myös nämä asiakkaat tulevat keskimääräistä paremmin autetuiksi. Sosiaalitoimiston kanssa on yhteistyö ollut kiitettävää ja saumatonta. Työntekijän päihdetyön viitekehys on tullut yhteistyösuhteiden kautta tutuksi. Kolarin asiakastyö kirjataan terveyskeskuksen tietokantaan, mikä parantaa päihdeongelmaisen asiakkaan kokonaisvaltaista auttamista. Kolarin lääkäri ja päihdetyöntekijä ovat tehneet yhteistyötä ajokorttiseurannoissa. Malli on esitelty muihin seudun kuntiin, mutta käytännössä sitä ei ole ehditty soveltaa muualla.

Muoniossa yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on hankkeen aikana ollut sujuvaa. Asiakasyhteenvedot on sovittu asiakkaan luvalla toimitettavaksi sosiaalitoimen asiakasasiakirjoihin. Yhteistyö terveystoimen kanssa ei panostuksesta huolimatta ole käynnistynyt. Esimerkiksi katkaisuasiantekijöiden kohdalla on tärkeää sopia käytännöistä, jotka tukevat ”katkaisusta - päihdepalveluihin” -ketjua ja toisaalta keinoista vähentää katkaisuasiantekijöiden mahdollisesti aiheuttamaa häiriötä vuodeosastoilla. Vanhustyössä on havahduttu ikäihmisten päihdetyön käyttöön ja otettu yhteyttä päihdetyöntekijään. Yhteistyö työvoimatoimiston ja seurakunnan kanssa on ollut vähäistä.

Koulutus

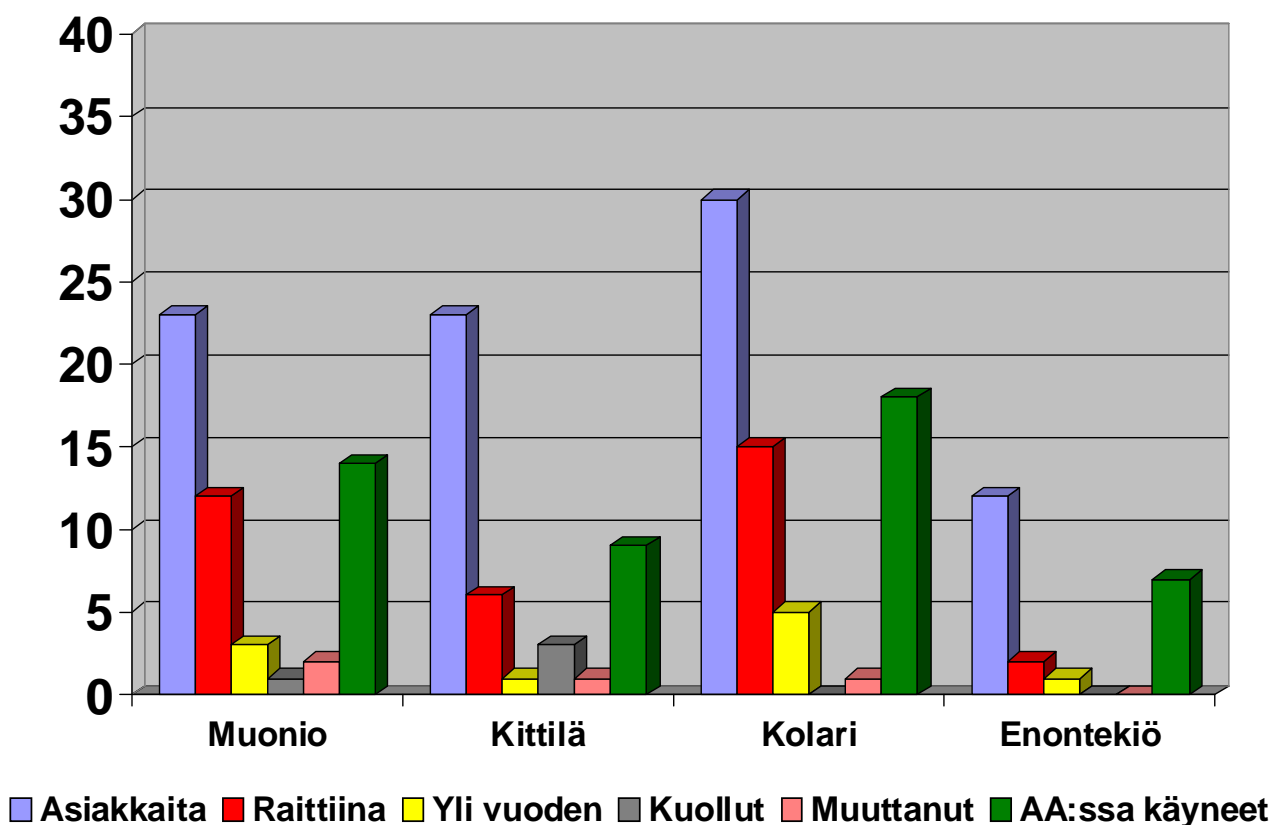
Päihdetyöntekijä on toiminut seudun päihdetyön asiantuntijana mm. pitäen koulutuksia ja luentoja eri kohderyhmille. Enontekiöllä on pidetty päihdeluentoja seurakunnan rippikoulun isosille, Kolarissa nuorten työpajan asiakkaille ja henkilökunnalle, aikuisopiskelijoille ja Äkäslompolon päihdehoitoyksikön asiakkaille ja henkilökunnalle. Toukokuussa 2009 päihdetyöntekijä piti lyhyen päihdeluennon Muonion kunnanhallituksen kokouksessa. Lokakuussa 2009 järjestettiin koulutustilaisuus Muonion vanhustyön Marjapaikassa. Tilaisuuteen tuli noin 20 henkilöä useammasta Muonion kunnan toimipaikasta. Päihdetyöntekijä puhui riippuvuudesta ilmiönä, päihdeongelmaisen kohtaamisesta ja päihdeongelman puheeksi ottamisesta. Marraskuussa 2009 päihdetyöntekijä luennoi päihteistä ammattikoulun oppilaille ja opettajille. Luennoille osallistui yhteensä noin 65 henkilöä. Lisäksi päihdetyöntekijä on pitänyt koulutuksia Lapin ensi- ja turvakodin asiakkaille ja Ivalon Revontulisäätiön pitkäaikaistyöttömille asiakkaille.

4.1.4 Osahankkeen tuotokset ja tulokset

Hankejaksolla päihdetyöntekijällä on ollut yhteensä 88 asiakasta, joista tilastointipäivänä raittiina oli 35 (n. 40 %) ja heistä kymmenellä (n. 11 %) oli takanaan yli vuoden raittius. Neljä asiakasta on kuollut ja neljä muuttanut toiselle paikkakunnalle. Asiakkaista 48 eli lähes puolet on käynyt AA-ryhmässä.

Enontekiö		Kittilä		Kolari		Muonio	
asiakkaita	12	asiakkaita	23	asiakkaita	30	asiakkaita	23
raittiina	2	raittiina	6	raittiina	15	raittiina	12
yli vuoden	1	yli vuoden	1	yli vuoden	5	yli vuoden	3
kuollut	0	kuollut	3	kuollut	0	kuollut	1
muuttanut	0	muuttanut	1	muuttanut	1	muuttanut	2
AA:ssa käyneet	7	AA:ssa käyneet	9	AA:ssa käyneet	18	AA:ssa käyneet	14

Taulukko 1. Asiakastilasto ajalta 3.3.2008–6.11.2009

Kuvio 4. Päihdetyöntekijän tilasto 3.3.2008–6.11.2009²¹

²¹ Tilastossa kuvattu tilanne on päivämäärän mukainen. Tilanne vaihtelee lähes päivittäin jonkin verran.

Kotikäyntien tekeminen on mahdollistanut päihdepalveluiden saannin pitkien välimatkojen alueella. Asiakkaat ovat kokeneet tärkeäksi sen, että päihdetyöntekijän kanssa on löytynyt ”yhteinen kieli”. Suuressa osassa asiakaspalautteista todettiin, että päihdetyöntekijän kanssa omasta ongelmasta on voinut puhua oikeilla sanoilla ja käsitteillä:

- ”*puhumme asioista oikeilla nimillä*”
- ”*päihdetyöntekijän käynti kerran viikossa on tosi kannustava etappi*”
- ”*päihdetyöntekijä on tukenut antamalla toivoa, jakamalla tietoa päihhteistä*”.

Suurin osa asiakaspalautteiden esittäjistä on sitä mieltä, että päihdetyöntekijän tapaaminen on muuttanut elämää parempaan suuntaan, vaikka täyttä raittiutta ei olisi saavutettu. Palautteissa todetaan, että tapaamisten avulla on raitistuttu, elämä on normalisoitunut, selkeytynyt ja monipuolistunut, työ on säilynyt ja perhesuhteet parantuneet ja ystävapiiri on muuttunut. Kaikki vastaajat (N=21) ilmoittavat, että heillä on ollut yhteisymmärrys työskentelyn tavoitteista.

Enontekiön kokonaistulokset ovat muita kuntia vaatimattomammat. Enontekiö on ollut osallisena seudulliseen päihdetyörakenteeseen vain runsaat puolitoista vuotta, mikä on liian lyhyt aika työn vakiinnuttamiseen. Hankkeen tuloksiin ovat osaltaan vaikuttaneet kyläen väliset pitkät etäisyydet ja päihdetyöntekijän rajoitettu työaika (1 pv/vk). Kunta on kaksikielinen ja päihdetyö edellyttäisi siltä osin myös saamen kielen ja kulttuurin tuntemusta. Kunnassa on kuitenkin havaittu kasvava päihdeongelma ja haluttu tehdä asialle kaikki mahdollinen. Vuosina 2007–2009 saamelaisalueella (Enontekiö, Inari ja Utsjoki) on toiminut ”Humalajuomisen vähentämisen/Gárrenjuhkama geahpedeapmi” -hanke, jonka jatkona on käynnistynyt ”Saamelaiset voimavarat päihdetyöhön/Sámi vugiin fábmuid gárrenávnasbargui” (2009–2011) -hanke. Pää tavoitteena on kehittää saamenkielisiä ja kulttuuriset erityispiirteet huomioon ottavia päihdepalveluja ensisijaisesti varhaisvaiheen puuttumiseen ja ehkäisevään päihdetyöhön. Yhtenä työmuotona hankkeessa on vahvistaa moniammatillisten verkostojen toimintaa päihdetyössä ja turvata päihdetyötä tekevien tahojen saamelaiserityinen osaaminen. Hanke voinee jatkaa ja tukea rationaalisen työnjaon kehittämistä Enontekiön järjestöjen, seurakunnan, sosiaali-, terveys-, mielenterveys- ja työvoimatoimen kesken. Kunnassa on saatu alulle päihdetyön ituja, joista osa jää myös elämään hankkeen jälkeen.

Tunturi-Lapissa AA-ryhmien toiminta on virkistynyt. Uusia ryhmiä on käynnistetty ja toiminnasta on tullut säännöllistä ja tuloksia tuottavaa. Tammikuussa 2009 perustettiin mm. saamelaiden AA-yhteisö (Suomi, Ruotsi, Norja, Venäjä) ja loppuvuodesta julkaistaan saamenkielille käännetty ”Nimettömät Alkoholistit” -kirja.

Päihdetyön arvostus on noussut jonkin verran. Kuntakohtaiset yhteistyörakenteet ovat toimineet kohtuullisen hyvin, mutta selkeän seudullisen päihdepalvelurakenteen luominen jää tulevaisuuden haasteeksi. Palautekyselyyn (n=21) vastanneiden asiakkaiden mukaan yksi työntekijä neljän kunnan alueella on ehdottomasti liian vähän. Seudullisuus voisi toimia siten, että kunnissa olisi 0,5 - 1 työntekijä, jotka muodostaisivat kollegiaalisen verkoston. Muoto mahdollistaisi ammatillisen tuen ja kehittämisrakenteen. Yhteydenpito voisi tapahtua mm. IP-laitteiden kautta, joita on jo olemassa jokaisessa Tunturi-Lapin kunnassa.

4.1.5 Osahankkeen loppupäätelmät

Seudullisen päihdetyön toiminnallinen kulttuuri ei ollut tuttua alueella, joten päihdetyöntekijä on lähtenyt lähes ”puhtaalta pöydältä” kehittämään itsensä, asiakkaidensa, kunnan ja seudun näköistä päihdetyötä. Päihdetyön ”markkinoiminen” sekä asiakaskunnalle että yhteistyökumppaneille on ollut haaste, jota tosin on edistänyt vuonna 2006 käynnistynyt seudullinen päihdetyö kolmen kunnan alueella. Myös muutamat lehtikirjoitukset lappilaisissa lehdissä ovat olleet väyliä tehdä päihdetyöntekijän työtä tunnetuksi. Ne ovat osaltaan auttaneet myös asenteiden muokkaamisessa – päihdekysymyksistä on alettu puhua ääneen ja niiden oikeilla nimillä.

Hankkeen painottuminen asiakastyöhön vei työntekijän ajasta ja voimavaroista suurimman osan. Neljä toisistaan täysin erilaista ja erikokoista kuntaa, pitkät matkat ja vain päivä viikossa kuntaa kohden on liikaa yhdelle työntekijälle aiheuttaen jatkuvaa riittämättömyyden tunnetta. Päihdetyöntekijän työskentelytapa on ollut paneutuvaa – hän on ollut asiakkaiden tavoitettavissa usein myös iltaisin ja viikonloppuisin. Yksin työskentely ilman työyhteisön taustatukea on raskasta. Hanke on osoittanut laajan seudullisen työn ja riittämättömien resurssien puutteet: pitkät ja kalliit ajomatkat, vaativan työn, lähikollegan puuttumisen ongelmat ja vastuunjakamisen vaikeudet. Työskentelyyn olisi tarvittu kaksi työntekijää. Aikapulasta johtuen yhteistyö ja yhteydet seudun toimijoiden kanssa jäivät tavoiteltua vähäisemmiksi.

Hankkeessa on ollut tarkoituksena kehittää seudullinen, turvallinen tiedonsiirto, mutta se ei toteutunut. Poske on osallisena Uula-hankkeeseen (2008–2010), jossa kehitetään mm. sähköisten palvelujen käyttöönottoa kunnissa ja asiakas- ja potilastiedon käytettävyyttä yli organisaatorajojen, mutta sen puitteissa seudullista mallia ei saatu valmiiksi. Kunnissa päädyttiin edellä kuvattuihin kuntakohtaisiin asiakastietoratkaisuihin.

Seudullinen yhteistyö lienee ainakin jossakin määrin tulevaisuuden palvelurakenne, mutta missä laajuudessa ja millä rahoituspohjalla on suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa. Kittilässä järjestetään ”Askel askeleelta” -hankkeen suunnittelukokous (11/09), jossa pohditaan mm. seudullista rakennetta ja päihdetyön osuutta hankkeessa. Muonion sosiaalilautakunnalle esitetään osa-aikaisen (50 %) päihdetyöntekijän palkkaamista ensi vuoden alusta alkaen. Sininauhasäätiön päihdeongelmaisten tuetun asumisen hanke-esityksessä ovat mukana Kittilä ja Kolari: hankkeen rahoituspäätös selviää loppuvuodesta. Kolarin Ylläkselle on perustettu yksityinen Minnesotamallia toteuttava päihdekuntoutusyksikkö, jossa on asumispalvelut sisältävää laitospäihde- ja yksilöasiakkaille sekä perheille toukokuusta tammikuuhun ja avokuntoutusta helmikuusta huhtikuuhun. Yksikön toiminnalliset tilat kärsivät vahinkoja marraskuussa 2009, joten raporttia kirjoitettaessa tilanne on yksikön tilojen osalta avoin.

4.2 Päihdeongelmaisten asumispalveluiden kehittäminen Kemijärvellä

Erkki Vartiainen

4.2.1 Kemijärven osahankkeen tausta

Itä-Lapin seutukunnan suurin kunta on Kemijärven kaupunki, missä on n. 8600 asukasta. Kaupunki on viime vuosikymmeninä ollut rakenteellisten muutosten kourissa, mikä on vaikuttanut ihmisten elämään eri tavoin. Joillekin seurauksena on ollut alkoholisoituminen ja syrjäytymisen kierre, mikä on aiheuttanut ongelmia myös asumiseen. Parin viimeisen vuoden aikana on laadittu kaksi selvitystä²² Kemijärven vuokratulojen asumiseen liittyvistä ongelmista ja niiden ratkaisumahdollisuuksista. Kemijärvellä on tarpeeseen nähden suuri vaje erityisesti päihdeongelmallisille tarkoitetuista asunnoista. Tätä tarvetta varten oli olemassa vain seitsemän, omatoimiselle asumiselle perustuvaa asuntoa kahdessa omakotitalotyypissä rakennuksessa. Niissä asui omilla oloissaan vaikeasti alkoholisoituneita, ympäristölleen asumisellaan vakavia ongelmia aiheuttaneita henkilöitä.

Päihdepalveluiden kehittämisen lisämääräraha (2008–2009) tarjosi taloudellisen mahdollisuuden lähteä kehittämään päihdeongelmaisten asumispalveluja. Tähän ”tarjoukseen” Kemijärven kaupunki tarttui ja valmisteli yhteistyössä Posken kanssa päihdehuollollisten asumispalveluiden kehittämishankkeen osana päihdetyön kehittämissikkörakennetta.

Päihdeongelmallisille tarkoitettuja tuettua asumista ei Kemijärvellä ollut. Vaikeasti päihdeongelmaiset ihmiset asuivat pääosin Kemijärven vuokratulo-yhtiöissä yhdessä muiden vuokralaisten kanssa. Vuosien varrella tilanne on kehittynyt huonompaan suuntaan, kun päihdeongelmaisten suhteellinen osuus on kasvanut ja sen seurauksena myös asumisen ääri-ilmiöt kuten naapureiden häirintä, portaikkojen ja muiden yhteisten tilojen sotkeminen, asuntojen rikkominen jne. ovat lisääntyneet. Ääritapauksissa asuntoja on jouduttu hädän jälkeen myrkyttämään, desinfioimaan ja remontoimaan perusteellisesti. Häädöt eivät myöskään ole ongelmattomia. Asunnottomaksi jääneet päihdeongelmaiset ovat usein siirtyneet asumaan laittomasti toisen päihdeongelmaisen luo.

Edellä kuvattu kehitys oli voimistanut eriytymiskehitystä toisaalta ”kunnollisten” asukkaiden taloihin ja toisaalta ”slummiutumisvaarassa” oleviin. Vakavasti päihdeongelmaiset, erilaisia asumishäiriöitä aiheuttavat henkilöt on useimmiten siirretty samaan kerrostaloon ja usein he ovat lähes kokonaan olemassa olevien päihdepalveluiden ulkopuolella. Useimmat heistä ovat syntyneet 1950- ja 1940 -luvuilla ja elävät toimeentulotuen tai pienen eläkkeen varassa. Pitkään jatkunut päihteiden käyttö näkyy fyysisinä ja psyykkisinä sairauksina sekä moninaisina sosiaalisina ongelmina.

Tällä hankkeella lähdettiin hakemaan keinoja edellä kuvatun päihdeongelmaisten ryhmän asumis- ja palvelutarvekysymyksiin. Tarkoituksena on ollut kehittää malli, jossa päihdeongelmaiset asuvat yhdessä kerrostalossa ja talossa on asukkaita tukeva/ohjaava työntekijä. Toiminta perustuu päihdetyön peruseriaatteisiin eli ihmisarvon kunnioittamiseen ja aitoon ihmisen kohtaamiseen. Tavoitteena on, että tukitalon työntekijä tukee ihmisiä arkipäivän

²² Viitamäki Unto 2006: Asumisongelmien esiselvitys Kemijärven kaupungissa.

Korpela Mirja 2007: Selvitys asumisneuvojan tarpeesta ja toimenkuvasta Kemijärvellä.

asioissa ja pyrkii saamaan asukkaat mukaan yhteisölliseen, mielekkääseen ja jopa yhteistä asumisviihtyvyyttä lisäävään toimintaan.

Tietoisuus asukkaita varten olevan ihmisen olemassaolosta voi parhaimmillaan vahvistaa asukkaiden omanarvontunnetta, lisätä voimavaroja oman tilanteen kohentamiseen ja edistää myönteiseen vertaistukeen liittyviä mahdollisuuksia. Oletuksena on, että kun tukitalon työntekijä oppii tuntemaan ihmiset heidän jokapäiväisessä ympäristössään, hänen on helpompaa aktivoida ja tukea asukkaita myös tarjolla olevien työllistämisen-, päihde- ja terveyspalvelujen sekä kuntouttavien päivätoimintojen piiriin.

4.2.2 Osahankkeen tavoitteet ja toiminnot

Päihdehuollollisten asumispalveluiden kehittämishanke aloitti toimintansa 1.3.2008 siihen palkatun sosiaaliohjaaja/kehittäjä Erkki Vartiainen voimin. Hankkeelle oli sen valmisteluvaiheessa nimetty ns. johtoryhmä, johon kuuluivat puheenjohtajana, sosiaali- ja terveysjohtaja Timo Alaräisänen, johtava sosiaalityöntekijä Marita Raassina, perhe- ja mielenterveysklinikkan johtaja Pertti Virta, Vuokratalot oy:n toimitusjohtaja Kari Varrio ja sihteerinä, sosiaaliohjaaja Erkki Vartiainen. Sosiaalialan osaamiskeskuksesta edusti päihdekoordinaattori Virpi Filppa. Hankkeen aikana Marita Raassinan tilalla ajalla 1.9.2008–1.9.2009 toimi johtava sosiaalityöntekijä Mirja Korkiakangas ja Virpi Filpan tilalla ajalla 1.6.2008–1.7.2009 toimi Posken kehittämispäällikkö Asta Niskala.

Johtoryhmän 25.3.2008 pidetyssä palaverissa, hankkeelle perustettiin tukiryhmä paikallisista toimijoista. Ryhmän tehtäväksi määriteltiin toimia hankkeen ”työrukkasena” sekä työntekijän työnohjauksellisenä tukena. Ryhmän kokoontui keskimäärin kerran kuussa ja sen koollekutsujana toimi hanketyöntekijä. Tukiryhmän kokoonpano on seuraava:

Toimitusjohtaja Kari Varrio	Vuokratalot Oy
Sosiaalityöntekijä Arne Karjalainen	Sosiaalitoimi
Sairaanhoitaja Margit Höök	Perhe- ja mielenterveysklinikka
Toiminasta vastaava Tiina Karjalainen	Päiväkeskus Toimintapäivät
Osastonhoitaja Aino Front	Kotihoito
Päihdekoordinaattori Virpi Filppa	Poske
Hanketyöntekijä Erkki Vartiainen	Poske

Hankkeelle asetettiin kaksi päätavoitetta:

1. kehittää Kemijärven kaupungin päihdeongelmaisten asumista, yhteiskuntaan kiinnittymistä ja palveluohjausta tukeva toimintamalli
2. kehittää ja vahvistaa yhteistyötä eri kaupungin toimijoiden kesken.

Hankesuunnitelmaan perustuen hanketyöntekijän tehtävänä oli mm.:

- olla mukana tukitalon järjestelyissä yhteisten tilojen ja muiden käynnistyvää toimintamallia tukevien ratkaisujen osalta.
- tukea asukkaita arkipäivän asioissa ja ohjata heitä työllistämisen-, päihde- ja terveyspalvelujen sekä kuntouttavien päivätoimintojen piiriin.
- kehittää myönteistä yhteisöllisyyttä ja vertaistukea edistäviä toimintoja.
- luoda ja ylläpitää paikallisia yhteistyöverkostoja ja edistää yhteistyön sisältöjä esim. palveluprosessimallinnusten avulla.
- osallistua Posken koordinoimaan kehittämistyöhön ja dokumentoida / arvioida tarkennettujen tavoitteiden toteutumista.

Hankkeen toiminnallisena aloituksena perustettiin Sepänkatu 13:ssa sijaitsevaan 50 asuntoa käsittävään kerrostaloon savuton ja päihteetön YHTEISÖTILA. Tilaksi sovittiin keskimmäisen rapun ensimmäisestä kerroksesta kolmio. Vuokratalot Oy kustansi internet-yhteyden ja muista toiminnallisista kustannuksista huolehti sosiaali- ja terveysosasto. Ka-

lusteita saatiin Lahtelan asunto-alueella toimineesta asukastuvasta ja kaupungin varastosta.

Kerrostalon yhteisötila

Sepänkadulla sijaitsevassa kerrostalossa asuu päihde-, ja mielenterveydellisistä ongelmista kärsiviä ihmisiä. Yhteisötilan toiminnan perusta ja kehittäminen lähti liikkeelle yhteisöllisestä viitekehuksesta, koska kaikki talon asukkaat eivät kuulu, edellä mainittuun viiteryhmään ja he ovat normaalissa vuokrasuhteessa. Tilasta tehtiin päihteen ja savuton. Asukkaille tiedotettiin asiasta kutsukirjeen muodossa. Yhteisötilan avajaiset pidettiin 29.4.2008. Asukkaiden vastaanotto toiminnalle on ollut alusta alkaen hyvä. Tila on asukkaille avoinna pääsääntöisesti ma 12 -15, ke 10- 13 ja pe 9 - 12. Toiminnan alussa tilan toiminta suunnattiin vain talon asukkaille, mutta hanketyöntekijän tutustuttua taloon ja asukkaisiin, mahdollisesti se ulkopuolistenkin pääsyn toimintaan mukaan.

Yhteisötilan toiminnan sisältöä luotiin hankkeen tavoitteiden mukaisesti. Yhteisötilan tavoitteeksi ei asetettu tuottaa asukkaille mahdollisimman paljon erilaista toimintaa, vaan keskeistä on ollut luoda paikka, jossa he saisivat selvin päin tavata toisiaan ja työntekijä tukisi heitä arkipäivän elämisen kysymyksissä sekä ohjaisi toiminnallisten ja kuntouttavien päivätoimintojen piiriin.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana tilassa kävi keskimäärin 5,2 kävijää aukiolokertaa kohden. Kävijöistä oli 18 talossa asuvia ja neljä ulkopuolista henkilöä. Lisäksi toimintaan kävi tutustumassa ja ns. kylässä yksittäisiä henkilöitä. 1.1. –2.9.2009 välisenä aikana yhteisötila on ollut auki 68 kertaa ja kävijöitä on ollut keskimäärin 6,5 henkilöä aukiolokertaa kohden.

Yhteistyö kaupungin sosiaali- ja terveystalouden eri toimijoiden kanssa lähti vaihtelevasti käyntiin. Perhe- ja mielenterveysklinikkaan kuuluvan Päiväkeskus Toimintapäiviin kehittyi tiivis ja toimiva suhde. Keskuksen työntekijä kävi keskimäärin joka toinen keskiviikko yhteisötilassa. Tällä toiminnalla nostettiin päihteisiin ja terveyteen liittyviä asioita esille sekä pyrittiin aktivoimaan talon asukkaita lähtemään päiväkeskukseen. Sosiaalitoimen ja vuokratilat Oy:n kanssa lähdettiin järjestelemään niiden asukkaiden taloudellista tilannetta, joilla oli vaikeuksia vuokranmaksuissa ja muissa talousasioissa. Asukkaita alettiin sitouttaa sosiaalitoimen välitystiliasiakkaisiksi. Asiakkuus on vapaaehtoista ja sopimuksellista.

Kemijärven seurakunnan diakoniatyön kanssa yhteistyö lähti myös hyvin käyntiin. Diakoniatyöntekijät tunsivat osan asukkaista, joten heidän vierailunsa yhteisötilassa oli luontevaa. Työntekijä on ollut mukana keskimäärin kerran kuussa. Vuoden 2009 syyskuun alussa järjestettiin hankkeen, Kemijärven evankelisluterilaisen seurakunnan ja Toimintapäivien yhteinen leiritapahtuma Ailangan leirikeskuksesta. AA-ryhmä on tiedottanut toiminnastaan ja kustantanut materiaalia kävijöiden käyttöön. Ensimmäisen vuoden aikana yksi AA-ryhmän jäsen oli toiminnassa viikoittain mukana.

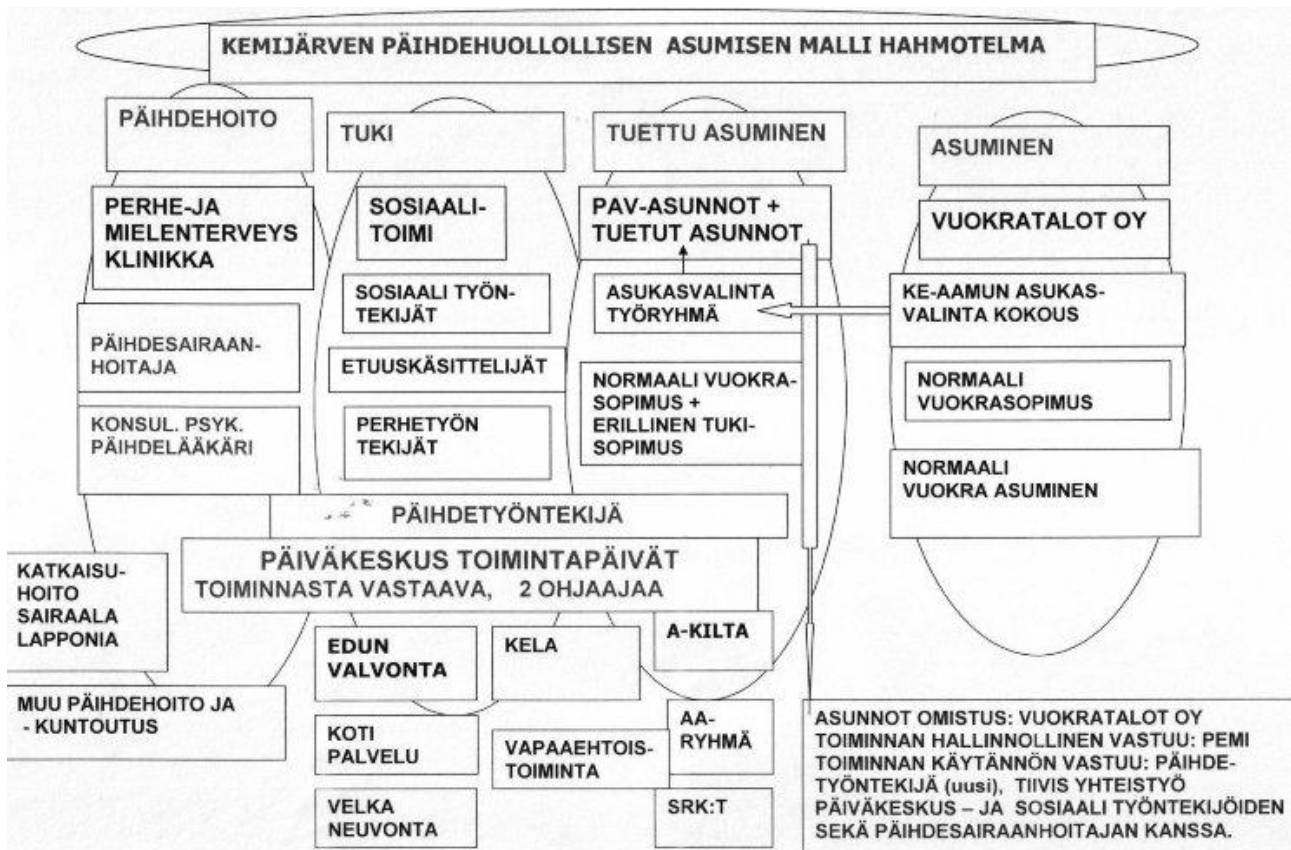
Tukiryhmä

Tukiryhmä on kokoontunut hankkeen toiminnan aikana kahdeksan kertaa. Ryhmän työkentelymalli on ollut prosessimainen, johon hanketyöntekijä on tuottanut materiaalia. En-

simmäisessä kokoontumisessa (28.4.2008) toiminnan lähtökohtia pohdittiin SWOT-analyysin pohjalta.

<p>VAHVUUDET Missä olemme hyviä? Mitä osaamme jo?</p> <ul style="list-style-type: none"> -toimijat omaavat vahvaa ammattitaitoa omalta osa-alueeltaan -toimijat ovat tiedostaneet hankkeen tärkeyden ja sitoutuneet siihen -hankkeen taustatyö on tehty (kirjalliset selvitykset) 	<p>HEIKKOUEDET Missä haluamme kehittyä? Mitä haluamme oppia?</p> <ul style="list-style-type: none"> -toimijoiden välinen yhteistyö -vastuu kysymysten selkeyttäminen -ns. tuetun asumisen puuttuminen/ välimuotoasunnot -haastavasti käyttäytyvien päihdeongelmaisten asumisen tukeminen -päihdeongelman hoitomahdollisuudet -asumisessa yms. ns. varhainenpuuttuminen
<p>MAHDOLLISUUDET Mitkä asiat/tekijät edesauttavat oppimistamme ja hankkeen tavoitteiden saavuttamista?</p> <ul style="list-style-type: none"> -sitoutuminen/innovatiivisuus (ainakin toimijoilla) -valtakunnalliset tuotokset ja kokemuksellinen tieto -Posken hyväksikäyttö -olemassa olevat resurssit 	<p>UHKAT Mitkä asia/tekijät hidastavat tai estävät meitä saavuttamasta hankkeen tavoitteita?</p> <ul style="list-style-type: none"> -päihdeongelman luonne -resurssit/päihdeongelmakentän haasteellisuus -yleinen asenne päihdeongelmaisista kohtaan

Työskentelyn avulla tarkentui hyvin hankkeen tarpeellisuus ja ajankohtaisuus. Toiseen tapaamiseen hanketyöntekijä hahmotteli kaupungin päihdehuollollisen toiminnan tulevaisuutta seuraavasti (kuvio 3).

Kuvio 3. Hahmotelma Kemijärven päihdehuollollisesta tulevaisuudesta

Hahmotelman avulla tukiryhmäläiset konkretisoivat hankkeen toiminnan tulevia suuntaviivoja. Vuokratalot Oy:n edustaja toi esille ns. päihdeasuntojen vastuusuhteet ja heidän intressinsä ylläpitää kannattamatonta asuntokantaa. Hän otti esille myös ns. portaittaisen asumismallin kehittämisen päihdeongelmallisille. Sosiaalitoimen edustajan mukaan Kemijärvi on Itä-Lapin keskus, mikä näkyy mm. siinä, että syrjäkylien ja -kuntien päihdeongelmalliset tulevat kaupunkiin. Tämä lisää kaupungin sosiaali- ja päihdepuolen henkilöstön haasteita. Hän oli samaa mieltä ns. portaittaisen mallin eduista ja kyseli yhteistyökumppaneita, esimerkiksi järjestökentästä, toteuttamaan sitä.

Toimintapäivien edustaja kertoi seuraavansa suurella mielenkiinnolla hankkeen etenemistä ja antavansa tukensa sen suunnitelmille. Hän antoi hyvää palautetta sosiaalitoimelle kirjallisista toimeentulohakemuksista. Perhe- ja mielenterveysklinikkan edustaja korosti päihdeongelmaisten ammatillista auttamista ja ohjauksen vastuullista luonnetta. Asioita ei pidä tehdä heidän puolestaan, vaan toiminnan tulee olla tukevaa. Kotihoidon edustaja nosti esiin kotipalvelutyöntekijöiden kokemukset päihdeongelmaisten ihmisten kohtaamisvaikeuksista ja tilanteisiin liittyvistä turvattomuuden tunteista. Hän esitti ratkaisuksi koulutusta.

Vuoden 2008 työskentelyn pohjalta tukiryhmä työsti ja johtoryhmä hyväksyi hankkeelle kolmen kohdan tavoitteellisen toimintastrategian vuodelle 2009:

1. Tukitalo/yhteisötilan toimintaa jatketaan ja kehitetään suunnitelman mukaisesti. Portaittaista tukiasumismallia työstetään edelleen ja konkretisoidaan siihen liittyviä toimintoja.
2. Toimijoiden yhteistyötä kehitetään ja vahvistetaan edelleen tukiryhmä- ja kaupungin mielenterveys- ja päihdetyön rakennetyöryhmätyöskentelyn avulla.
3. Hanketyöntekijä osallistuu läänin tasolla päihdetyön kehittämistoimintaan ja selvittää järjestökentän mahdollisuudet olla tulevaisuudessa mukana päihdehuollon kehittämistyössä.

Muu hankkeen tavoitteita tukeva toiminta

Hanketyöntekijä teki 18.–19.4.2008 tutustumis- ja koulutusmatkan Etelä-Suomeen. Kohteina olivat Sininauhasäätiön ylläpitämät tuetun asumisen toiminnot Vantaalla ja Tuusulassa sekä Jyväskylän katulähetys ry:n monipuoliset päihdepalvelut Jyväskylässä. Viimeksi mainitulla paikkakunnalla hän sai myös hyvää oppia tuleviin haasteisiin Jyväskylän seudun päihdepalvelusäätiön kehittämispäälliköltä Eero Pirttijärveltä. Matkan keskeinen anti oli, että asunnotonta päihdeongelmaista on erittäin vaikea auttaa.

Torniossa toimivan Tornionlaakson Suojapirtti ry:n ja heidän tuetun asumisen toimintaan Koulumäen päiväkeskuksessa tutustuttiin 16.3.2008. Toiminta on vuonna 2003 päättyneen ”maantieltä taloon” -projektin kehittämän mallin mukaista ja siitä vastaa Tornion kaupungin sosiaalitoimi yhteistyössä päiväkeskushenkilöstön kanssa.

Hanketyöntekijä on osallistunut koko hankkeen ajan Vuokratalot oy:n viikoittaiseen asukasvalintapalaveriin. Palaverissa on ollut mukana myös edustaja sosiaalitoimesta. Tämä toiminnallinen ”instrumentti” oli jo aloitettu ennen hanketta. Hankkeen aikana toimintamallia on edelleen hiottu nostoen esiin juridisia ja asiakkaiden tietosuojaan liittyviä näkökulmia.

Edellisessä kappaleessa kuvatus toimintastrategian mukaisesti, työntekijä on ollut kaupungin edustajana koko läänin päihdetyötä kehittävässä hankkeissa. Tärkein niistä on yhteistyö Sininauhaliiton aluehankkeen kanssa. Konkreettinen aloitus asialle oli Sininauhaliiton / -säätiön johtajien tapaaminen Sodankylässä 17.11.2008. Kaupungin edustajina tilaisuudessa olivat sosiaali- ja terveysjohtaja, perhe- ja mielenterveysklinikan johtaja sekä vuokratalot Oy:n toimitusjohtaja. Tapaamisessa oli mukana myös edustajat Sodankylästä, Kittilästä, Ivalosta ja Rovaniemeltä. Tapaamisessa päätettiin perustaa aluetyöryhmä, joka alkaisi työstää Itä-Lappia koskevaa laajempaa päihdetyön kehittämissuunnitelmaa. Sen yhdeksi painopistealueeksi määriteltiin päihdeasuminen. Kemijärven kaupungin edustajat valtuuttivat hanketyöntekijän kaupungin edustajaksi työryhmään.

Aluetyöryhmä on kokoontunut kaksi kertaa, ja tapaamisten tuloksena on luotu ”Tuetusti omaan tupaan” -hanke suunnitelma. Hankehakemuksen RAY:lle valmisteli Sininauhasäätiö, joka tulee myös hallinnoimaan mahdollisen tulevan toiminnan. Kemijärven lisäksi hankkeen aiesopimuksen allekirjoittivat Sodankylä, Kittilä, Inari, Kolari ja Rovaniemi.

Kotihoidon edustajan esille nostamaan koulutustarpeeseen vastattiin järjestämällä ”Liika on liikaa – ikääntyminen ja päihteet” -koulutus 24.–25.9.2009. Koulutuksen valmisteli ja

toteutti yhteistyössä Kemijärven kaupungin vanhus- ja vammaispalvelut, Sininauhaliitto, Lapin lääninhallituksen Alkoholiohjelma ja Posken Kemijärven päihdehanke. Koulutukseen osallistui kaikkiaan 66 työntekijää kotihoidosta, sairaala Lapponiasta, kehitysvammahuollosta, seurakunnasta ja eri järjestöistä. Mukana oli myös edustus perusturvalautakunnasta.

Hankkeessa on ollut opiskelijoita kolmesta eri oppilaitoksesta käytännön opiskelujaksolla. Vuoden 2008 toukokuussa oli lähihoitajaopiskelija Itä-Lapin ammattiopistolta neljän viikon päihde- ja mielenterveystyöhön liittyvällä tutustumisjaksolla. 2.2.–6.3.2009 välisenä aikana toiminnassa mukana oli sosiaalityön opiskelija Lapin Yliopistolta. Hän haastatteli jakson aikana kahdeksaa yhteisötilan käyttäjää, kartoittaen heidän mielipiteitään yhteisötilasta ja sen vaikutusta heidän arkeensa ja päihteidenkäyttöön. Vuoden 2009 toukokuussa hankkeessa aloitti yhdeksän viikon ns. syventävän käytännönjakson sosionomi (AMK) opiskelija Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta.

4.2.3 Kemijärven osahankkeen tuotokset ja tulokset

Yhteisötilan toiminta on vakiintunut jo talossa asuvien mielestä. Hankkeen toiminnan vaikutusta, yhteisötilan osalta, voidaan tarkastella opiskelija Tanja Karhusen (2009) asukkaille tekemän teemahaastattelutyypin kyselyn tulosten pohjalta. Haastatteluun osallistui kahdeksan vapaaehtoista asukasta ja ne tapahtuivat yhteisötilan tiloissa. Haastattelussa käytiin lävitse kyselyn perusteet, tavoitteet ja haastattelijan rooli. Haastatteluun suostuneet allekirjoittivat kirjallisen, kyselyä varten laaditun, suostumuslomakkeen.

Kyselyn keskeiset tulokset ovat:

- Toiminta on tuonut tervettä sosiaalista kanssakäymistä
- Toiminta on tuonut positiivista vaikutusta päihdeettömyyteen (osa vastaajista arvioi toisten alkoholin käyttöä)
- Asioiden hoito viranomaisten kanssa on parantunut
- Yhteisötilan/ toiminnan vetäjän pitää olla ns. ammatti-ihminen ("*muuten voisi mennä hulinaksi!*").

Kysymykseen, miten asukas suhtautuisi, jos tupa suljettaisiin yhtäkkiä, yksi asukas vastasi: "*Kielteisesti ilman muuta. Tämä on ainoa paikka, missä porukat juttelee selvästi selvin päin*". Vastaus kiteyttää hyvin toiminnan keskeisimmän tavoitteen eli yhteisötila vaikuttaa asukkaiden päihdekäyttäytymiseen. Tämä tulos antaa samansuuntaista viestiä kuin Pekka Lundin (2008) tutkimus päiväkeskustoiminnasta päihdetyössä. Siinä hän tulkitsee, että päiväkeskustoiminta käynnistää kävijöissä prosessin, joka vaikuttaa myönteisesti yksilön elämään, päihdeiden käyttöön ja yhteiskuntasuhteisiin.

Päiväkeskus Toimintapäivien kanssa on luotu selkeää rakennetta matalan kynnyksen toiminnalle ja ihmisten omassa elinpiirissä vaikuttamiselle. Toimintapäivien työntekijä on auttanut talon asukkaita kiinnostumaan ja huomioimaan terveyttä ja liittyviä asioita. Talon asukkaiden motivoituminen päiväkeskustoimintaan ei ole onnistunut kovin hyvin. Eräs konkreettinen syy on varmaan ollut liikkumisen vaikeudet. Toimintapäivien järjestämät retket yms. ovat vetäneet mukaan kohtalaisesti.

Toiminnan aikana on saatu sosiaalitoimen välitystilin piiriin kuusi asukasta. Yleisesti välitystilin piiriin tulleiden henkilöiden määrä on kasvanut vuodesta 2006 marraskuuhun 2009 18 henkilöllä. Välitystilitoiminnalla on saatu ihmisten tuloerät esim. eläkkeet, asumistuki, kohdentumaan oikein ja samalla se on merkinnyt asukkaiden elämänlaadun paranemista. Toiminnan avain on ollut sosiaalitoimen sitoutuminen tämän tyyppisen toiminnan kehittämiseen.

Päihdeidenkäyttö on vähentynyt osalla asukkaista, raittiit patkät ovat pidentyneet ja juomakaudet lyhentyneet. Kaksi talossa asuvaa ihmistä on ollut raittiina yli vuoden. Ei-toivottuja vieraita on ollut vähemmän ja asuntojen siivouksiin sekä kunnossapitoon on saatu järjestystä. Tämä kaikki osoittaa, että asukkaiden oma vastuullisuus on lisääntynyt. Toiminta on talon asukkaiden mielestä lisännyt yleistä turvallisuutta talossa ja lähialueella.

Yhteistyön kehittyminen

Hankkeen tukiryhmän rooli, toimia hanketyöntekijän ”työrukkasena” ja työnohjaajana, laajeni hankkeen kuluessa. Tukiryhmän palaverit alkoivat toimia myös eri toimijoille tiedollisen jakamisen ja uuden oppimisen paikkana. He kertoivat tapaamisissa oman toiminnan reuna-ehdoja, lainsäädäntöä ja toimintakulttuuria. Työskentelyn aikana nousi myös esille erilaisten käsitteiden moninaisuus ja ristiriitaisuus. Hyvänä esimerkkinä voisi mainita käsitteen ”lausunto”, jonka kirjoittamiseen liittyy, hallintokunnasta riippuen, erilaisia lainsäädännöllisiä, hallinnollisia ja periaatteellisia tulkintoja. Säännöllinen yhteistyörakenne vähensi väärin ymmärrystä ja lisäsi uutta keskustelu- ja toimintakulttuuria yli hallintorajojen.

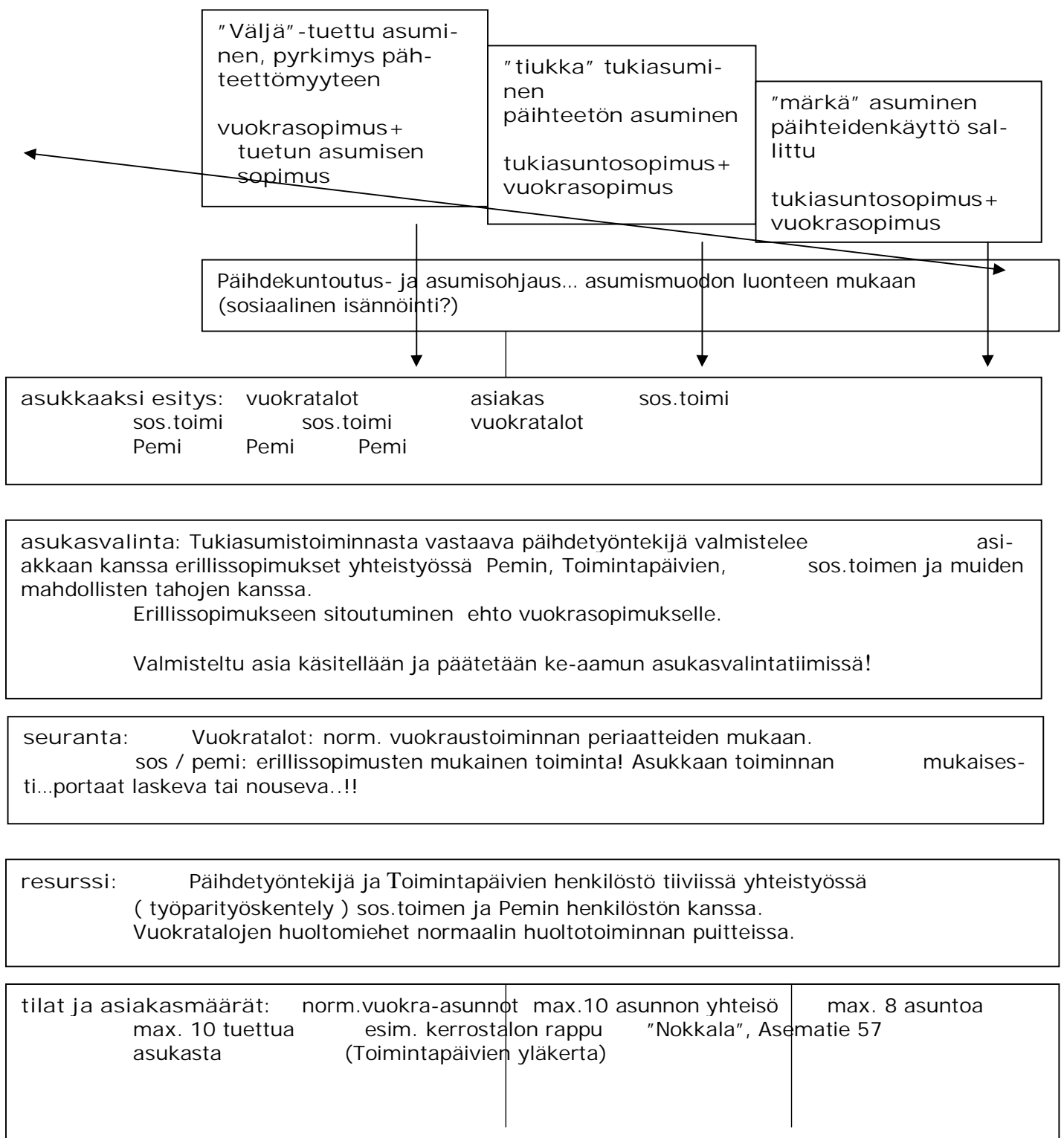
Viirikorven (2008) mukaan hanketyöntekijän tehtävänä on tuottaa työskentelyn tueksi tietoa ilmiöstä, valtakunnallisista hyvistä käytännöistä ja lainsäädännöstä. Toisaalta tärkeää on selvittää myös kehittämiskohteena olevan toiminnan paikka- ja seutukunnalliset palvelut sekä toimijat. Tällä luodaan pohjaa tavoitteelle ryhmässä toimivien ihmisten henkilö- ja ymmärrysyhteydelle. Se on ratkaiseva tekijä tiedon ja osaamisen keskinäisessä välittymisessä.

Päihdehuollollisten asumispalveluiden portaittainen malli

Hanketyöntekijän esityön ja tukiryhmätyöskentelyn tuloksena syntyi alla oleva päihdehuollollisten asumispalveluiden portaittainen malli osana kaupungin päihdehuoltoa. Mallia voidaan myös kutsua sopimukselliseksi, koska siihen liittyy keskeisenä toiminnan välineenä tukiasumissopimus (liite 2).

Sopimus pohja syntyi hanketyöntekijän keräämien tietojen ja muualla käytössä olevien mallien pohjalta. Tukea saatiin Kymen A-klinikkatoimelta Kotkasta, Päiväkeskus Pysäkki ry:ltä Iisalmesta, Väentupa ry:ltä Laukaasta, Jyväskylän katulähetys ry:ltä Jyväskylästä, Sininauhasäätiöltä Vantaalta ja Sininauhaliiton aluetyöntekijältä Sodankylästä. Pohjan valmisti hankkeessa mukana ollut sosionomi (AMK) opiskelija ja se hyväksyttiin syyskuussa olleessa tukiryhmän palaverissa.

Suunnitelma: tuetun asumisen portaittainen malli/ sopimuksellinen malli

Tukiasumissopimuksessa sovitaan:

- säännölliset kotikäynnit, asukkaan oikeudet ja velvollisuudet
- tuen ja ohjauksen antamisen määrä ja laatu sekä toimijatahot

Päihdetyöntekijä:

- vastaa toiminnasta ja koordinoi sitä yhdessä Päiväkeskus Toimintapäivien, Perhe- ja mielenterveysklinikan, sosiaalitoimen, Vuokratalot Oy:n henkilöstön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa.

Toiminnan vaikuttavuus:

- puuttumisen kynnyks madaltuu
- häätöjen määrä vähenee ja asuntojen kunto pysyy parempana
- vuokratien kasvaminen estetään
- yleinen turvallisuus lisääntyy
- myönteinen vaikutus ihmisten riippuvuuskäyttäytymiseen → ihmisten elämänlaatu paranee

Konkreettisen toimintamallin kokeilemisen ja toteuttamisen edellytyksenä, olemassa olevan palvelurakenteen täydentäjäksi, on resurssien vahvistaminen. Käsitös uuden toimijan tarpeellisuudesta kasvoi koko prosessin ajan niin tukiryhmän sisällä kuin sosiaali- ja terveysosaston johdon keskuudessa. Tämä on ollut hyvä pohja lähteä esittelemään asiaa poliittisille päättäjille.

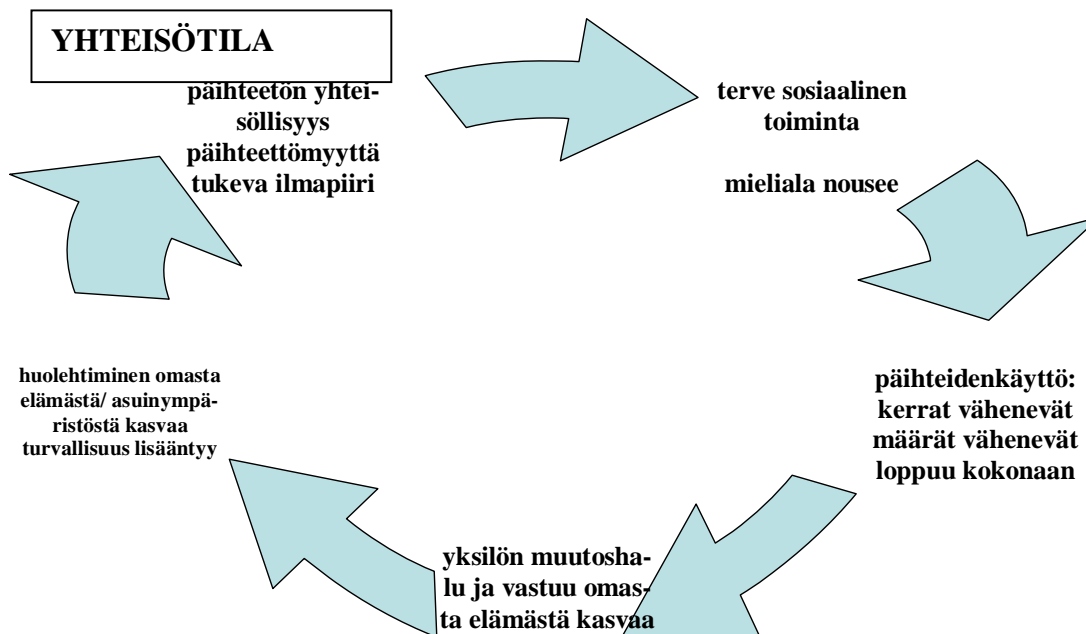
Hanketyöntekijä, Vuokratalot Oy:n toimitusjohtaja ja sosiaali- ja terveysjohtaja valmistelivat asiaa eteenpäin. Valmistelussa keskusteltiin mm. uuden työntekijän tehtäväkentästä ja -nimikkeestä. Pohdinnan tuloksena, mallissa esille ollut, päihdetyöntekijän nimike päädyttiin muuttamaan asumispalveluohjaajaksi. Laajemmalla tehtävänimikkeellä haluttiin varmistaa, että tulevaisuudessa työntekijä keskittyy nimenomaan asumisen kenttään ja sen kehittämiseen. Työntekijällä tulee olla koulutusta ja kokemusta sosiaali-, päihde- ja mielenterveystyöstä, jotta hän pystyy toimimaan mallin mukaisessa tehtävässä.

Toimintamallia esiteltiin 12.10.2009 pidetyssä kaupunginhallituksen kokouksessa, hallituksen jäsenten lisäksi mukana olivat kaupunginjohtaja ja valtuuston puheenjohtajisto. Hallituksen piirissä oltiin yksimielisiä hankkeen tuloksista ja toiminnan tarpeellisuudesta. Se antoi epävirallisen luvan jatkaa toiminnan kehittämistä resurssien osalta. Sosiaali- ja terveysjohtaja on esitellyt asiaa edelleen sosiaali- ja terveysosaston johtoryhmälle ja perhe- ja mielenterveysklinikan johtaja sosiaali- ja terveyslautakunnan jäsenille. Asia etenee normaalin kunnallisen päätöksentekoprosessin mukaisesti.

4.2.4 Osahankkeen loppupäätelmät

Salomaan (2000) mukaan päihdehuollon yleistä tuloksellisuutta on haastavaa tutkia. Päidetyön alkamista ja sen päättymistä on vaikea todeta, koska siihen usein liittyy myös muiden sektoreiden vastuualueita. Esimerkiksi keskiöön nousee peruskysymys päihdeongelmaisen asumisen järjestämisestä. Päihdehuollon ja siihen liittyvän asumisen taloudellista kannattavuutta ja sen tuottamia kustannussäästöjä on valtakunnallisesti tutkittu vähän. Tilastollisesti on usein helpompi mitata muutoksia ei-toivotuissa tiloissa kuten esim. juopumuspidätyksissä kuin toivottuja muutoksia kuten päihteiden käytön vähenemistä tai ihmisten elämänhallinnan ja -laadun paranemista. Sama ajatus pätee myös tähän hankkeeseen. Kun asukkaiden elämässä on tapahtunut positiivisia muutoksia, on vaikea sanoa, mikä sen sai aikaan, hankkeen toiminta vai jokin muu tekijä tai mahdollisesti nämä yhdessä.

Hankkeelle asetetut tavoitteet saavutettiin pääosin hyvin. Pää tavoite, kehittää Kemijärven kaupungin päihdeongelmaisten asumista, yhteiskuntaan kiinnittymistä ja palveluohjausta tukeva toimintamalli, onnistui sisällöllisesti ja aikataulullisesti hyvin. Prosessin aikana toiminut yhteisötila antoi konkreettista vahvistusta ja tietoa kehittämisen suunnasta paikallisesti. Yhteisötoiminnan konkreettisia vaikutuksia esiteltiin jo osahankkeen tuotokset kapaleessa. Tuloksen vaikuttavuutta voidaan kuvata ns. myönteisen kehän avulla:

Työntekijän yhteisöllinen työote tuotti osalle asukkaista kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja hyväksytyksi tulemisesta. Hyttisen (2007) mukaan, kun ihminen kokee tulevansa hyväksytyksi ja kuuluvansa joukkoon, hänessä voi alkaa myönteinen kehitys objektista subjektiksi. Jos edellä mainittua ei tapahdu, niin ihmisen resurssit menevät tarvehierarkian mukaan tämän puutteen kompensoimiseen. Tällöin olemassa olevat resurssit eivät riitä subjektiaseman lujittamiseen eikä vastuun ottamiseen omasta elämästä.

Toinen keskeinen tavoite on ollut kehittää ja vahvistaa kaupungin eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Hankkeen alussa todettiin, että toimijoilla on vahva ammatti-identiteetti omalla sektorillaan, mutta yhteistyön tekemisen luonteessa oli paljon perinteistä ajattelua, jopa paatoksellisuutta. Tukiryhmätoiminnalla on saavutettu näinkin lyhyessä ajassa hyvä tulos. Siihen vaikutti selvästi hankkeessa mukana olevien tahojen yhteisesti toteama tarve ratkaista jo vuosia esillä ollut ongelma.

Konkreettinen ns. kasvokkainen vuorovaikutus opetti toimijoita tuntemaan ja ymmärtämään toisiaan. Tuetun asumisen portaittaisen mallin työstäminen osoittaa, miten eri toimijoiden väliset painotukset kontrollin, tuen ja hoidon osilta kehittyivät prosessin aikana. Konkreettisimmin edettiin sosiaalitoimen ja Vuokratalot Oy:n välillä, koska heillä oli jo ennen hanketta luotu toimintamalli yhteisten asiakkaiden asumisen varmistamiseksi. Sosiaalitoimen edustajan osallistuminen asukasvalintapalaveriin on erittäin hyvä instrumentti tiedon jakamisessa. Toimintamallissa on tärkeää huomioida asiakkaan osallisuus omaa elämää koskevassa päätöksenteossa.

Kaupungin päihdehuollosta vastaavan Perhe- ja mielenterveysklinikan osalta Päiväkeskus Toimintapäivät on ollut luonnollinen yhteistyötaho, jonka kanssa päihdeongelmaisten asumista on lähdetty kehittämään. Päiväkeskustoiminta on vireää perinteisen päiväkeskus- ja työtoiminnan osalta, mutta päihdeongelmaisten asumisen tukeminen on ollut satunnaista. Työntekijät tiedostavat asumisen tukemisen keskeisenä osana päihdeongelmaisten matalan kynnyksen toimintaa, mutta olemassa olevat resurssit ovat puuttuneet. He kaipaivat myös selkeää työnjakoa ja toimintamallia toiminnan elvyttämiseksi.

Hankkeessa luodulla toimintamallilla kuvattuun tilanteeseen on pystytty vastaamaan ja samalla tietoisuus Päiväkeskus Toimintapäivien tärkeästä roolista paikallisessa päihdehuollossa nyt ja tulevaisuudessa on kasvanut ja vahvistunut. Uuden toimintamallin myötä edullinen päiväkeskustoiminta voi kehittää edelleen etsivää työtä. Siihen kuuluu olennaisena osana kotikäynnit ja asumisen tukeminen. On erittäin tärkeää mieltää asumisen tukeminen osaksi päihdeongelmaisten hoitoa. Olavi Kaukonen (2004) esittelee tutkimustuloksia joista voidaan todeta se tosiasia, että matalan kynnyksen päihdepalvelut vähentävät sekä yleisten sosiaali- ja terveystalouden että kalliimpien erityispalvelujen kysyntää.

Mekaanisesti ajatellen, hanketyöntekijän rooli tässä hankkeessa on ollut suoraviivainen ja selkeälle tavoiteasettelulle perustuva. Työntekijän tärkein muistutus itselleen hankkeen alusta alkaen on ollut kuitenkin, että ihmisten kohtaaminen ja heihin vaikuttaminen on tärkeintä. Hankkeen toimintasuunnitelmaan kirjattu tukitalotoiminnan oletus:

"kun työntekijä oppii tuntemaan ihmiset heidän jokapäiväisessä ympäristössään, hänen on helpompi aktivoida..."

voidaan liittää molempiin hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin. Hankkeen konkreettinen eteneminen on toiminut hyvin, vaikkakin hankkeen alussa työntekijään kohdistunut paine olisi edellyttänyt vähän enemmän tukea. Alkuhaasteiden jälkeen, tukiryhmänpalaverit ja yhteisötilan toiminta antoivat pontta eteenpäin menemiselle. Eritoten Päiväkeskus Toimintapäivien henkilöstöltä saatu tuki on ollut tärkeää.

Hankkeessa luotu toimintamalli on saanut hyviä arvioita sen konkreettisuudesta ja realiteetisuudesta. Malli on malli niin kauan, kun sitä aletaan toteuttaa käytännössä. Toiminnan

käynnistämisen lisäksi tulevien toimijoiden on muistettava kehittämisen näkökulma. Yleisesti ottaen erityisryhmien asumisessa ja sen kehittämisessä on tärkeää muistaa ihmisarvon kunnioittamisesta ja aidosta kohtaamisesta lähtevä kontrollin, tuen sekä kuntoutuksen tasapaino. Siinä teoreettisena tukena voisi olla Kari Murrin (1992) tuottama ”Elämällä oppimisen malli”. Elettyä ja tehtyä tutkitaan jatkuvasti ja yhdessä keskustellen ja toimintaa suunnataan sen pohjalta. Tärkeää mallissa on, elettyjen ja tehtyjen jaksosten väliin, ennakoon sovitut pysähtymiset!

4.3 Varhaisen puuttumisen ja palveluohjauksen juurruttaminen Rovaniemen neuvoloissa

Minna Karasti

4.3.1 Rovaniemen Äippä-osahankkeen tausta ja tavoitteet

Naisten päihteiden käyttö on lisääntynyt samoin haitat. Päihteitä käyttävät raskaana olevat naiset ja pienten vauvojen äidit ovat viime vuosikymmenen aikana nousseet esiin erityistä huomiota ja osaamista vaativana ryhmänä. Suomalais tutkimuksen arvioiden mukaan noin kuudella prosentilla synnyttävistä äideistä esiintyy alkoholi- lääke- tai huumeriippuvuus. Rovaniemen syntyviin vauvoihin suhteutettuna tämä tarkoittaa, että vuosittain n. 45 sikiötä on vaarassa vaurioitua äidin päihteiden käytön vuoksi. Pääpäihteinä on alkoholi, mutta osalla myös huumeet ja/tai lääkkeet. On huomattu, että erityisesti raskaus ja pikkuvauva-aika ovat otollista aikaa motivoida perhettä lopettamaan päihteiden käyttö. Ongelman kohtaamiseen ja päihteistä irti pääsemiseen perheet tarvitsevat kuitenkin yleensä ulkopuolista tukea.

Päihteiden käytöstä kertominen neuvolassa voi olla vaikeaa. Jokainen raskaana oleva halua olla hyvä äiti eikä halua ajatella itseä päihdeongelmaisenä. Usein myös neuvolan terveydenhoitaja kokee aiheen käsittelyn haastavaksi. Rovaniemellä on järjestetty viime vuosina aiheeseen liittyviä koulutuksia muun muassa Pidä kiinni -hankkeen ja TOSI-hankkeen²³ toimesta. Koulutusten ansiosta esimerkiksi puheeksi ottaminen on helpottunut.

Useissa sairaanhoitopiireissä ja kunnissa on lähdetty työstämään päihteitä ongelmallisesti käyttävien raskaana olevien naisten hoitopolkumalleja, kehittämään puuttumisjärjestelmiä yhdessä neuvoloiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa sekä organisoimaan tehtäviä siten, että päihteitä käyttävien naisten hoitomotivointiin ja erityistarpeisiin pystyttäisiin satsaamaan riittävästi. Vuonna 2005 Lapin sairaanhoitopiirin hoitoketjuihin mallinnettiin eri tahojen yhteistyönä päihteitä käyttävän äidin hoitoketjua ("Raskaus, vanhemmuus ja päihdeet").

Vuonna 2008 käynnistyneen Rovaniemen osahankkeen tehtävänä on ollut vahvistaa varhaisen puuttumisen käytäntöjä ja menetelmiä neuvoloiden päihde- ja mielenterveyskysymyksissä sekä edistää palveluohjausta yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Vuoden 2005 hoitoketjumalliin tarvittiin päivitystä ja lopulta myös sen rakenteellinen muokkaaminen osoittautui ajankohtaiseksi. Mallinnusprosessi koettiin toimivaksi foorumiksi käydä keskustelua, vaihtaa osaamista ja näin vahvistaa asiantuntijuutta, juurruttaa toimivia menetelmiä, jakaa tietoa ja sopia vastuista palveluohjauksen parantamiseksi.

²³ Veijalainen Eeva-Kaarina & Heino Taina & Kalland Mirjam & Kammonen Heli & Paasikannas Leena & Salo Saara 2008: Päihdeongelmaisten vauvaperheiden auttaminen kotona. Mallin ja osaamisen kehittämisen Tosi-projektissa. Loppuraportti osoitteessa:

<http://www.ensijatuvakotienliitto.fi/@Bin/2147320/TOSI-raportti.pdf>.

4.3.2 Äippä-osahankkeen organisoituminen

Huhtikuussa 2008 hankkeen suunnittelijaksi nimettiin kahdeksi kuukaudeksi äitiysneuvolassa arkityössä oleva terveydenhoitaja-kätilö, joka on ollut mukana TOSI-hankkeen sessikoulutuksessa ja saanut koulutusta päihkeitä käyttävien äitien hoitoon. Hänen tehtävänä on ollut koota alueella toteutetut kehittämistehtävää tukevat toiminnot sekä naisten päihde- ja mielenterveysongelmiin liittyvät tutkimukset, selvitykset ja hankkeet poimien toimivia käytäntöjä ja menetelmiä.

Projektiryhmään kutsuttiin suunnittelijan ja Posken päihdetyön koordinaattorin lisäksi edustajat lastensuojelusta, mielenterveystyöstä, neuvolatyöstä, Lapin keskussairaalan naistenklinikalta, Pidä kiinni -hoitojärjestelmästä sekä Napero -hankkeesta²⁴. Ryhmän kokoonpano muuttui jonkin verran työskentelyn edetessä.

Hankkeelle haluttiin lyhyt, kuvaava nimi ja siksi päädyttiin Äippä-nimitykseen. Äippä-nimi muodostettiin sanoista äiti ja päihde. Koska se on myös äidistä käytettävä hellittelynimi, niin nimitys sopi hankkeelle erityisen hyvin.

Ensimmäisen hankejakson aikana keväällä 2008 ryhmän tehtävänä oli yhdessä suunnittelijan kanssa laatia suunnitelma tavoitteiden toteuttamiseksi. Tärkeimmiksi teemoiksi kokouksissa nousivat aukottoman tiedonkulun turvaaminen ja vastuualueiden selkiyttäminen. Myös niin sanottu saattaen vaihtamisen toteuttaminen ja verkostomainen työskentelytapa koettiin tärkeiksi. Palveluketjun työstämisprosessi nähtiin toimivaksi keinoksi tavoitteiden toteutumiseksi. Palveluketjutyöskentelyä varten projektiryhmää täydennettiin Rovaniemen kaupungin A-klinikan, Lapin nuorten päihde- ja huumeclinikka Rompun sekä Lapin päihde-klinikan edustuksella. Ryhmä kokoontui muutaman viikon välein ja kokouksista kirjattiin muistio.

²⁴ Aiheesta enemmän mm. osoitteessa: http://www.rovaniemi.fi/suomeksi/Palveluhakemisto/Perhe-ja_sosiaalipalvelut/Perhepalvelukeskus/Naperohanke.iw3.

4.3.3 Äippä-osahankkeen toteuttaminen

Huhtikuussa 2008 suunnittelija esitteli hankkeen neuvolaterveydenhoitajille ja kokosi yhteen heidän kokemuksiinsa päihde- ja mielenterveysongelmaisten asiakkaiden hoidosta. Terveystenhoitajat esittivät tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi tiedonkulun varmistamisen eri yksiköiden välillä. Erityisen hankalaksi koettiin, että päihdeäitiyspoliklinikalta (PÄI-äplk) puhelimitse saadun informaation kirjaaminen jäi terveydenhoitajan tehtäväksi. Toivottiin kirjallista tai sähköistä palautetta käynneiltä. Terveystenhoitajilla oli myös huoli, tulevatko asiakkaiden peruuttamattomat poisjäämiset PÄI-äpkl:lta neuvolan tietoon. Terveystenhoitajat toivoivat myös päihteisiin liittyvää koulutusta esimerkiksi eri päihdyttävien aineiden vaikutuksista äitiin, sikiöön ja vauvaan.

Ensimmäisen kahden kuukauden työskentelyjakson aikana suunnittelija laati yhteistyössä projektiryhmän kanssa suunnitelman varhaisen puuttumisen, seulakäytäntöjen ja palveluohjauksen juurruttamistoimista. Suunnitelmassa ehdotettiin muun muassa, että:

- projektiryhmän kokoontumisia jatketaan
- palveluketjun läpikäynti ja päivittäminen toteutetaan kesän ja syksyn aikana
- eri yksiköissä kiinnitetään erityistä huomiota päihteiden käytön puheeksi ottotapaan ja pyritään luottamuksellisen asiakassuhteen syntymiseen
- päätetään esimerkiksi sopivin ajankohtaa Audit -kyselyn tekemiselle neuvolassa
- tiedon kulkua eri tahojen välillä tehostetaan
- pyritään mahdollisimman usein ns. saattaen vaihtamiseen eli mennään asiakkaan mukana toisen hoitavan tahon luo
- verkostomaista työskentelyä ja sen kehittämistä jatketaan
- yhteistyötä Napero- hankkeen kanssa jatketaan
- osallistutaan näkyvästi ehkäisevän päihdetyön viikon (1.- 9.11.2008) toimintoihin
- projektin suunnittelijan palatessa takaisin työhönsä äitiysneuvolaan päihderiippuvaisten äitien hoito keskitetään kokeiluluonteisesti hänelle
- neuvolan ja avopalveluyksikkö Tuulian välistä yhteistyötä kehitetään
- projektin suunnittelija osallistuu koko hankkeen ajan projektiryhmän sekä muiden päihde- ja mielenterveysongelmien hoitoon keskittyvien työryhmien toimintaan.

Suunnittelija työskenteli hankkeessa syys- ja lokakuussa 2009. Jakson aikana jatkettiin projektisuunnitelman mukaisten tavoitteiden eteenpäin työstämistä ja arvioitiin suunnitelman toteutumista.

Mallinnusprosessi käynnistettiin Lapin sairaanhoitopiirin hoitoketjun mallin päivitystavoitteella, mutta päivittäminen osoittautui teknisesti, rakenteellisesti ja sisällöllisesti hankalaksi. Siksi päädyttiin tekemään kokonaan uusi selkeästi asiakaslähtöinen malli Posken nettisivuille. Mallin rakentamiseen ja päivittämiseen on sisällytetty hedelmällistä keskustelua yhteistyökuvioista ja erilaisten toimintatapojen toimivuudesta.

Kesäkuussa 2009 järjestettiin kaikille Rovaniemen neuvolaterveydenhoitajille työkokouspäivä, jonka aikana psykiatri Ilkka Kujala kertoi päihteiden vaikutuksista sikiöön ja raskautteen. Tämän lisäksi käsiteltiin yhteisesti asiakastapauksia ja yhteistyökäytäntöjä. Aihe herätti vilkasta keskustelua ja päivän anti koettiin hyväksi.

Neuvoloissa kokeiltiin päihteitä käyttävien äitien/perheiden ohjaamista suunnittelijalle varsinaisten hanketyöskentelyjaksojen välillä. Käytännössä terveydenhoitajat ohjasivat hänelle vain vakavasta päihdeongelmasta kärsiviä asiakkaita. Kokeilu osoitti sen, että päihdeproblematiikkaan liittyvät asiakkaat veivät suuren osan työajasta, sillä usein heillä on muitakin huolia kuten mielenterveysongelmia, vaikeuksia parisuhteessa ja toimeentulossa jne. Varsinaisilla hankejaksoilla suunnittelijan oli helpompi organisoida aikaa mm. verkostoihin osallistumiseen ja kotikäynteihin. Jälkimmäisen hankejakson (syys- ja lokakuu 2009) aikana suunnittelija on ohjannut työparin kanssa ”Äitien voimaantumisyhmää” eli depressio-kouluryhmää.

Hankkeessa on edelleen kehitetty verkostomaista työtapaa. Projektiryhmän mukaan on tärkeää, että vastuualueita selkiytetään myös verkoston koolle kutsumisessa. Sovittiin, että jos asiakas ei kuulu minkään verkostomaista työtapaa toteuttavan päihdepalvelun piiriin, raskauden aikaisen verkoston kokoaminen on Lapin keskussairaalan Naistenklinikan sosiaaliryöntekijän tehtävä. Kuitenkin myös muut tahot voivat tehdä aloitteen verkoston koamisesta, mikäli ryöntekijällä herää huoli asiakkaasta.

Asiakastyössä toteutettiin saattaen vaihtamista, mikä käytännössä tarkoittaa, että mistä tahansa työpisteestä ryöntekijä voi lähteä asiakkaan kanssa tutustumaan uuteen paikkaan. Esimerkiksi Lapin keskussairaalan sosiaaliryöntekijä käy yhdessä asiakkaan kanssa avopalveluyksikkö Tuuliassa tutustumiskäynnillä tai Tuulian ryöntekijä tulee neuvolakäynnille kertomaan yksikön toiminnasta. Käytäntö on koettu erittäin hyväksi.

Suunnittelija osallistui työryhmiin, jotka liittyivät päihde- tai mielenterveysongelmien hoitamiseen. Näitä olivat Päihdeperheyhteistyöryhmä, Lapin TOSI-koulutettujen tapaamiset ja EPDS-hoitoketjutyöryhmä. Työryhmiin osallistuminen on edesauttanut Äippä-hankkeen tavoitteiden saavuttamista.

EPDS-mielialaseulan käyttöä kokeiltiin aluksi muutaman terveydenhoitajan voimin. Kokeilusta saatiin hyviä kokemuksia. Napero-hanke mahdollisti koulutuksen järjestämisen terveydenhoitajille ennen mielialaseulan laajempaa käyttöönottoa. Hoitoketju rakennettiin ja esiteltiin neuvolaterveydenhoitajille ennen kuin mielialaseula otettiin käyttöön kaikissa kaupungin neuvoloissa. Mielialaseula päätettiin tehdä kaikille äideille 2 kuukauden kuluessa synnytyksestä. Tätä toteutetaan esimerkiksi siten, että se tehdään kotikäynnillä ja tarvittaessa uusitaan jälkitarkastuksen yhteydessä. Tarvittaessa seulaa käytetään jo raskausaikana. Seula on hyvä arkityön apuväline. Se ei korvaa asiakkaan kanssa käytävää keskustelua, vaan toimii hyvin sen pohjana. Mielialan laskua ei aina huomata päällepäin ja silloin seulasta on apua.

Kuusi terveydenhoitajaa osallistui Depressio-ohjaaja -koulutukseen, josta sai valmiuksia masennusta ennalta ehkäisevän kurssin ohjaamiseen. Ryhmä kokoontuu viikoittain 6-10 viikon ajan ja kokoontumisten välillä osallistujat tekevät työkirjan tehtäviä. Asiakasryhmien ohjaaminen aloitettiin heti koulutuksen alettua. EPDS-seulassa pisteitä saaneille äideille tarjottiin mahdollisuutta osallistua Depressiokouluryhmään. Vertaisryhmistä on saatu hyviä kokemuksia ja uusien ryhmien ohjaamista jatketaan. Uudenlainen työtapa on antanut terveydenhoitajille välineitä myös yksilö- ja perhetyöskentelyyn.

Terveysneuvonnan esimies ja suunnittelija osallistuivat ”Mielenterveys- ja päihdetyön seudullinen kehittäminen Lapin sairaanhoitopiirin alueella” -hankkeen (2006–2009) Päihde-neuvoja -koulutukseen. Koulutusryhmä koostui eri ammattien edustajista ympäri Lappia.

Koulutuksessa erityisen hyväksi toimintatavaksi koettiin asiakastapausten käsittely. Moniammatillinen osallistujajoukko toi esille erilaisia näkökulmia päihdeongelmien hoidossa. Päihdeneuvoja -koulutuksessa avattiin keskustelua myös ylikunnallisen yhteistyön mahdollisuuksista päihteitä käyttävien äitien hoidossa.

Marraskuussa 2008 vietettiin ehkäisevän päihdetyön viikkoa. Projektiryhmään kuuluvat valmistelivat pienemmissä ryhmissä Lapin Kansaa varten aiheeseen liittyviä artikkeliehdotuksia, joista julkaistavaksi hyväksyttiin vain ”Isä- lapsi- toimintaa” käsittelevä juttu. Työpis- teisiin tilattiin julisteita tekemään teemaviikkoa näkyväksi.

4.3.4 Äippä-osahankkeen tuotokset ja tulokset

Äippä-ryhmän kokouksissa on saavutettu hyvä ja monipuolinen keskusteluyhteys. Yhteistyökuvioista sopiminen on tuntunut luontevalta, vaikka monia asioita on työstyetty pitkään. Yhteiset linjat on kuitenkin löydetty prosessoiden ja kokoukset ovat olleet antoisia. Melko tiheästi toteutuneet palaverit ovat antaneet mahdollisuuden palata asioihin uudelleen ja niiden välillä on ollut aikaa pohtia esille nousseita asioita omissa työyksiköissä.

Mallintamisen avulla on selkeytetty vastuualueita. Esimerkiksi lähetekäytäntö on selkiytynyt ja verkostojen kokoamisvastuusta on sovittu. Tarkoituksena on myös välttää päällekkäisyyttä. Työntekijöiden on helpompi keskittyä työhönsä, kun voidaan luottaa asioiden etenevän sovitulla tavalla eikä jokaisen asiakkaan kohdalla tarvitse miettiä erillisiä toimintatapoja. Verkostomaisen työskentelytavan vakiinnuttua on helppo ottaa tuttuihin toimijoihin tarvittaessa yhteyttä.

Audit -testin²⁵ tekemisen ajankohtaa on pohdittu pitkään. Ryhmässä päädyttiin siihen, että testi tehdään ensimmäisellä neuvolakäynnillä, jotta mahdollinen päihdeongelma huomattaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Samassa yhteydessä terveydenhoitaja kysyy huumeiden ja lääkkeiden käytöstä. Ryhmä piti tärkeänä, että aina, kun äidillä ylittyy 8 Audit -pistettä asiakas/perhe lähetetään PÄI-plk:lle. Isän pistemäärän osalta selvitetään valtakunnallisia käytäntöjä ja neuvolassa sovitaan pistemääritys ja toimintakäytännöt selvityksen pohjalta. Huumeita raskauden aikana käyttävä äiti lähetetään aina poliklinikalle tai jos on ollut yksikin suonensisäisten huumeiden käyttökokeilu ennen raskautta. Luottamuksellisen suhteen luominen neuvolaterveydenhoitajan ja asiakasperheen välille on ensiarvoisen tärkeää. Luottamuksellisuuden pohjalta päihdeasioista puhuminen on helpompaa. Sikiön kehityksen turvaamiseksi päihteistä ja niiden vaikutuksista raskauteen on tärkeää puhua, vaikka asiakassuhde olisi vasta aluillaan. Vuoden 2008 tilastoinnin mukaan Rovaniemen alueen äitiysneuvoloissa yli 50 äidin Audit-pisteet ylittivät 8 pistettä. Muutaman pisteen ylityksiä saaneita ei kuitenkaan automaattisesti lähetetty PÄI-pkl:lle vaan heitä seurattiin neuvolassa mm. tihentämällä neuvolakäyntejä ja keskustelemalla päihteiden käytöstä käyntien yhteydessä. Audit-pisteiden ylittymisen seuranta on neuvoloissa tehostettu lisäämällä se omaksi tilastoitavaksi kohdakseen Efficajärjestelmään.

Lähetekäytännön selkiytyminen tehostaa äitien ohjautumista PÄI-pkl:lle. Vaikka esim. Audit -pisteet menisivät testissä vain hieman rajan yli, toimii PÄI-pkl:lle lähettäminen hyvänä tilanteen miettimisen paikkana. Samalla varmistetaan se, että asiakas käy ainakin kerran raskauden aikana tapaamassa sosiaalityöntekijää ja uudelleen ennen sairaalasta kotiutumista. Tapaamistiheys sovitaan LKS:ssa tapauskohtaisesti.

Asiakkailta peritään poliklinikkamaksu päihdeäitiyspoliklinikkakäynneistä. Äidit kokevat vääryytenä sen, että heidät saatetaan lähettää vastentahtoisesti käynnille ja siitä peritään vieläpä maksu. Asiasta on keskusteltu projektiryhmässä, mutta ratkaisua tilanteeseen ei ole löydetty.

Mallintamisen puitteissa järjestetyissä kokouksissa keskusteltiin myös erilaisten laboratoriokokeiden ottamisesta raskaana olevilta. Selkeä, monipuolinen laboratoriopaketti (B-

²⁵ Lisätietoa AUDIT-testistä löytyy osoitteesta: <http://www.paihdelinkki.fi/testaa/audit>.

PVK, P-Asat, P-Alat, P-GT, S-CDT, + S-HCVSb) kaikille äideille heti raskauden alussa ilmaisesti muun muassa C-hepatiitin (suonensisäisten huumeiden käyttäjät) ja antaisi viitteitä runsaasta alkoholin käytöstä. Jos tällainen paketti otettaisiin kaikilta, niin kaikki riskiryhmät ohjautuisivat paremmin Päi-äpkl:lle. Suunnittelija selvitti käytäntöjä muualta Suomesta. Laajaa laboratoriopakettia ei otettu niissä kunnissa, joista asiaa kysyttiin, mutta juridista estettä näytteiden ottamiselle ei STM:n asiantuntijan mukaan ole. Asiakkaalle on luonnollisesti kerrottava, että kokeet antavat tietoa myös maksan toiminnasta ja sitä kautta mm. mahdollisesta päihteiden käytöstä. Projektiryhmä ehdottaa kaikille raskaana oleville kattavan laboratoriopaketin käyttöönottoa. Mikäli kaikilta raskaana olevilta neuvolassa otettava laboratoriopaketti ei toteudu, niin esitetään, että PÄI-äpkl:lla otettavaa laboratoriopakettia laajennetaan. Laboratoriokokeet eivät luonnollisestikaan korvaa luottamuksellisen suhteen luomisen merkitystä. Aina pyritään siihen, että äiti kokisi turvallisesti kertoa omalle terveydenhoitajalle rehellisesti myös päihteiden käytöstään.

Tiedonkulku on tehostunut huomattavasti. LKS:n PÄI-pkl:lla on otettu käyttöön kirjallinen palaute, joka lähetetään neuvolaan jokaisen käynnin jälkeen. Myöhemmin palaute muuttuu sähköiseen muotoon kuten muukin sairaalasta neuvolaan tuleva palaute. Kirjallisen palautteen lisäksi on soittamalla ilmoitettu esimerkiksi verkostojen ajankohtia tai asiakkaan sovitulta käynniltä pois jääminen. Käytäntöön ollaan oltu erittäin tyytyväisiä. Mahdollisesti myöhemmin toteutuvan sähköisen palautteen etuna on se, että sen voi nähdä muissakin yksiköissä. Kirjallinen palautehan jää vain neuvolapapereihin luettavaksi.

Verkostoissa kaikki osallistujat saavat saman tiedon ja jokaisella on mahdollisuus tuoda esille tärkeäksi kokemansa asiat. Verkostoista kootaan myös kirjallinen muistio, joka lähetetään kaikille osallistujille. Myös saattaen vaihtamisen toteuttaminen on tehostanut tiedonkulkua. Asiakkaan mukana toiseen yksikköön lähtenyt on voinut yhdessä asiakkaan kanssa antaa viimeisimmän tiedon uudelle työntekijälle. Ennakoivaa kotikäyntiä on toteutettu yhteistyössä neuvolan ja avopalveluyksikkö Tuulian työntekijöiden kanssa. Tästä on saatu hyviä kokemuksia. Edellä mainittuja työtapoja käyttäen kokonaiskäsitys asiakkaan tilanteesta on selkiytynyt ja asiakas on voinut olla mukana tilanteissa, joissa hänen asioitaan käsitellään.

Avopalveluyksikkö Tuulian perhevalmennusosion lisäämistä neuvolan perhevalmennuksen yhteyteen kokeiltiin. Tiedotetta valmennuskerrasta jaettiin neuvolassa muillekin kuin kuhunkin valmennusryhmään kuuluville. Osanotto tilaisuuksiin jäi vähäiseksi. Asiasta keskusteltiin projektiryhmässä ja päädyttiin ehdottamaan, että perhevalmennukseen suunnitellaan kokonaisrakenne, jossa huomioidaan myös päihdevalistus. Se voi toteutua esimerkiksi siten, että Päihdeperhetyöryhmässä suunnitellaan yhteinen diasarja ja että eri päihdepalvelujärjestelmän yksiköistä ollaan vuorotellen mukana perhevalmennuksessa. Neuvola ottaa vastuun valmennuksen kokonaissuunnittelusta.

Terveydenhoitajien osaaminen päihde- ja mielenterveyskysymyksissä on lisääntynyt koulutusten myötä. Samalla myös varhaisen puuttumisen käytännöt ovat vahvistuneet. Uusien työmenetelmien esim. EPDS- mielialaseulan avulla saadaan asioita esiin varhaisemmassa vaiheessa ja tavoitteena on, että tilanteeseen päästäisiin puuttumaan ajoissa. Depressiokouluun osallistumisen tarjoaminen antaa mahdollisuuden auttaa äitiä jo varhaisessa vaiheessa ja sitä voidaan hyödyntää masennuksen ennalta ehkäisyssä.

Hankkeen päättyessä palataan käytäntöön, että jokainen terveydenhoitaja hoitaa oman alueensa asiakkaat, myös ne, joilla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Terveydenhoitajat voivat kuitenkin tarvittaessa konsultoida hankkeen suunnittelijaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2007 raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten hoidon varmistaminen -työryhmän. Työryhmä jätti ehdotuksena helmikuussa 2009²⁶. Työryhmän ehdotuksissa keskityttiin raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten hoidon kehittämiseen ja varmistamiseen. Myös Rovaniemen osahanketyöskentelyssä on paneuduttu pitkälti ehdotusten mukaisiin toimiin kuten mm.:

- päihteiden varhaiseen puheeksi ottamiseen ja AUDIT-testin tekemiseen äitiysneuvolassa
- äitiysneuvolapalveluiden aktiiviin rooliin päihdeettömyyteen tukemisessa
- palveluohjauksen erilaisiin muotoihin kuten saattaen vaihtamiseen ja verkostomaiseen työskentelyyn
- erityispalveluiden rooliin hoito- ja kuntoutuskokonaisuudessa
- hoitoon pääsyn varmistamiseen ja tiedon kulkuun.

Prosessimainen mallinnustyöskentely on toiminut erinomaisena työkaluna vuoropuhelun käymisessä ja palveluohjauksen kehittämisessä. Käytäntöjen hyväksyttäminen eri organisaatioissa vaatii edelleen jatkotoimia. Sovittujen käytäntöjen juurruttamiseksi ja eteenpäin kehittämiseksi tarvitaan organisoitua ja koordinoitua vuoropuheluareenaa. On suunniteltu, että jatkossa Päihdeperheyhteistyöryhmän kokouksien tavoitteeksi tulee myös ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -mallin päivittäminen ja syntyneen keskustelukulttuurin ylläpitäminen. Kokouksia sovitaan jatkossa mallin läpikäymiseksi esim. puolivuositain. Päihdeperheyhteistyöryhmään kuuluu samoja toimijoita kuin Äippä-projektiryhmäänkin on kuullut, mutta lisäksi myös muita toimijoita. On tärkeää, että yhteistyöryhmä kokoontuu säännöllisin väliajoin jotta kaikki yksiköt pysyvät ajan tasalla ja moniammatillinen yhteistyö voidaan turvata.

²⁶ Sosiaali- ja terveysministeriö 2009: Raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten hoidon varmistaminen. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:4 internetosoitteessa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7006.pdf.

4.3.5 Äippä-osahankkeen loppupäätelmät

Hankkeen tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Erityisesti projektiryhmän kokoukset ovat olleet hyödyllisiä. Hanketta aloiteltaessa ei ollut arvattavissa, kuinka pitkäjänteistä työskentelyä ja useita kokoontumisia yhteistyökuvioiden sopimiseksi tarvitaan. Ryhmäläisten sitoutuminen yhteistyöhön on ollut ilahduttavaa.

Kaksi kahden kuukauden hanketyöhön keskittyvää työskentelyjaksoa ovat tuntuneet lyhyiltä. Se tietenkin on ollut positiivista, että on hankejaksolla suunnittelija on voinut keskittyä nimenomaan päihdekysymyksiin. Hankejaksojen välillä työskentely oman työn ohessa vähensi hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävän työn aikaresursseja. Asiakas- ja hanketyön yhteen sovittaminen on ollut työntekijälle haasteellista.

Neuvolan ja avopalveluyksikkö Tuulian yhteisen asiakasryhmän perustaminen jäi toteutumatta ajanpuutteesta johtuen. Muuten yhteistyö on sujunut hyvin. Erityisesti yhteisesti toteutetut kotikäynnit ja verkostotapaamiset ovat osoittautuneet hyviksi käytännöiksi. Näiden juurruttaminen on jatkossa tärkeää.

Suunnittelijalle hankkeeseen osallistuminen on ollut erittäin antoisaa ja opettavaista. Uusia ideoita on kehitelty yhdessä ja yhteistyön tekeminen on ollut luontevaa. Nämä vuodet ovat avanneet silmiä entisestään huomaamaan päihde- ja mielenterveysongelmien yleisyyttä äitiysneuvolan asiakaskunnassa.

Uusien keinojen ja menetelmien käyttöönotto on ollut erityisen palkitsevaa. Erityisesti Depressiokouluryhmien ohjaaminen on tuntunut hyvältä uudelta keinolta auttaa äitejä jo varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisevästi. Mielenterveys- ja päihdeasioiden käsittely jokapäiväisessä työssä on tullut entistä helpommaksi ja tuntuu luontevalta osalta. Aiheeseen liittyviin koulutuksiin osallistuminen on myös antanut paljon ajateltavaa ja avartanut näkemystä myös valtakunnallisesta tilanteesta.

Julkisuudessa väläytellyt pakkohoitokannanotot ovat herättäneet monenlaisia ajatuksia. Suurimpana uhka lienee se, että pakkohoito voi pelästyttää päihteitä käyttävät äidit neuvolankin tuen piiristä. Vapaaehtoisen hoidon kehittämistä ja tunnetuksi tekemistä kansalaisten keskuudessa ei voida liikaa korostaa. Raskaus- ja pikkulapsiaika on erityistä päihdetömyyteen heräämisen ja motivoitumisen aikaa. Riittävä moniammatillisen tuen mahdollistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Perheitä on pyrittävä auttamaan ja tukemaan yksilöllisen tarpeen mukaan.

Varhaisen puuttumisen ja palveluohjauksen linkkinä neuvola on erityisen tärkeässä asemassa, sillä neuvolapalveluiden maksuttomuus mahdollistaa palvelut kaikille tulotasoon katsomatta. Olisi hyvä, jos poliklinikkamaksut poistuisivat myös erikoissairaanhoidon PÄI-äplk:lta.

5 LOPUKSI

5.1 Päihdetyön kehittämissyksikkörakenteen tulevaisuus

Päihdetyön kehittämissyksikkösuunnitelma luotiin päihdetyön kehittämis- ja osaamisperustan vahvistamiseksi pyrkimällä luomaan synergiaetuja tuottava yhteistyörakenne koko Posken alueelle. Siksi kokonaisuuden osasia, erillisiä hankkeita, on vaikea erottaa toisistaan – eikä se tarkoituksen kannalta liene tarpeenkaan. Tavoitteena on ollut luoda kokonaisuus, jossa päihdetyön kehittämissyksikkö toimii verkostomaisesti kumppanuuden pohjalta vahvistaen käytännön työn, tutkimuksen ja koulutuksen aitoa vuoropuhelua tarkoituksena päihdetyön pitkäjänteinen, suunnitelmallinen ja koordinoitu kehittäminen.

Käytännössä suurin osa kehittämissyksikkörakenteen tavoitteista on toteutunut. Poske on ollut mukana toimivissa yhteistyörakenteissa ja -foorumeissa yhdessä lääninhallitusten, hankkeiden, sairaanhoitopiirien, järjestöjen, koulutusyksiköiden ym. kanssa. Poske on tukenut osa-hankkeita aikaansaamalla kuntiin/seuduille toimivia ryhmiä, edistämällä päihdepalveluja ja päihdeongelmaisten tukipalveluja yhteistyössä eri tahojen kanssa, esittelemällä erilaisia muualla toimivia malleja erityisesti hankekunnille, osallistamalla eri tahojen päihdepalveluja tukevaan hankesuunnitteluun, mallintamalla päihdepalveluja jne. Yhteistyö lääninhallitusten ehkäisevän päihdetyön aluekoordinaattoreiden kanssa on ollut ja on saumatonta. ”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen päihdetyön kehittäminen Lapin ja Oulun lääneissä” -hankkeen toiminnan aikana on järjestetty työkokouksia, suunnittelupalavereja, koulutusta ja seminaareja erityisesti kehittämissyksikkörakenteeseen sitoutuneiden kuntien, mutta myös laajemmin läänien kuntien, järjestöjen ym. työntekijöille ja toimijoille. Tapaamisten tarkoituksena on ollut mm. tehdä päihdeilmiötä, päihteiden käyttäjiä, päihdehaittoja ja päihdetyön kehittämistä paremmin ymmärrettäväksi ja haastaa toimijoita yhteiseen työhön.

Vaikka päihdetyön kehittämissyksikkörakenteessa toteutettuja toimintoja ja tuloksia on osoitettavissa, niin vajaan kahden vuoden hankekausi ei vielä tässä vaiheessa mahdollistanut tulevaisuuden rahoituspohjaa. Päihdetyön kehittämissyksikköhankekokonaisuus on toteutuksessa muodossaan vahvistanut, että osaamiskeskuksilla tulee olla vahva rooli päihdetyön kehittämissyksikkötyössä. Valitettavasti rahoituspohjaa ei hankkeen päättymiseen mennessä saatu varmistettua. Posken Lapin toimintayksikön tarkoituksena on pitää päihdetyön kehittämissyksikkötavoite mukana Lapin psykososiaalisia palveluja vahvistavassa toimintarakenteessa. Lapin kunnissa ja seuduilla pohditaan päihdepalveluiden järjestämisen ja yhteistyön kysymyksiä: miten vastataan päihdehoidon ja -kuntoutuksen tarpeisiin, kuka hoitaa, kenelle kuuluvat päihteistä koituvat laajenevat asumisen ongelmat, miten vastataan ikääntyneiden päihdeongelmaisten palvelun tarpeeseen, miten tuetaan nuoria ja nuoria lapsiperheitä jne. Jatkossa päihde- ja mielenterveyskysymykset kulkevat palvelujärjestelmässä rinnakkain, mikäli kunnissa/seuduilla/alueilla toimeenpannaan valtakunnallisen Mieli 2009-suunnitelman²⁷ esitykset.

Hankkeelle asetetut tavoitteet suhteessa hankkeen resursseihin ja aikatauluun olivat laajoja ja mitoitettu pitemmälle aikajänteelle, joten hankkeen päättyessä on vaikea arvioida, mikä on ollut suoraan hankkeessa tehdyn työn ansioita, ja mitä olisi ilmeisesti tapahtunut

²⁷ Mieli 2009-suunnitelma löytyy osoitteesta: <http://info.stakes.fi/miellijapaihde/Fl/index.htm>.

pitemmällä aika välillä. Päihdetyön kehittäminen on pitkäjänteistä toimintaa, joka edellyttää onnistuakseen vakaat toiminnalliset ja rakenteelliset puitteet. Kun kehittämistoiminta jää edelleen hanke pohjaiselle rahoitukselle, joudutaan tilanteeseen, jossa kehittämisen peruspilarit on muodostettava aina uudelleen. Uhkana on, että hankkeen aikana saavutettu tunnettavuus ja alku yhteistyöverkoston muodostumiselle häviävät. Päihdepalvelujen kehittämisen haasteet ovat hankkeen taustaa vasten arvioiden laajat. Tulevaisuuden päihdetyön kehittämisen haasteiksi ja kuntien/seutukuntien yhteistyön kysymyksiksi nousevat päihdepalvelujen saatavuus, kuka ja miten hoitaa päihdetyön ja -kuntoutuksen, kenelle kuuluu päihdeistä koituvat lisääntyvät asumisongelmat, miten vastataan ikääntyneiden päihdeongelmaisten palvelutarpeeseen sekä miten tuetaan nuoria ja nuoria lapsiperheitä.

Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön ohjausryhmän kokouksissa käytiin läpi hankkeen etenemistä, toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta sekä hankesuunnitelman mukaista etenemistä. Hankkeen kautta on tuettu Oulun ja Lapin läänien päihdehankkeiden kehittämistyötä ja luotu pohjaa päihdetyön pitkäjänteiselle kehittämiselle. Ohjausryhmässä todettiin mm. Pohjois-Pohjanmaan toimintayksikön osalta, että päihdetyön yksikön valmistelu ja toiminnan jatkuminen liittyvät jatkossa rahoituksen epävarmuuteen. Lisäksi kunnissa ja seutukunnissa meneillään olleet monet muutokset osaltaan vaikeuttivat kuntien/seutukuntien eri toimijoiden saamista mukaan yhteiseen kehittämistyöhön. Päihdetyön koordinaattorin työn haasteina olikin mm. se, miten saadaan paikalliset toimintavalmiudet, ajattelutavat ja hankkeen tavoitteet sovitettua yhteen.

5.2 Lapin päihdepalveluiden kehittämistavoitteiden toteutuminen ja tulevaisuuden visiot

Lapin päihdepalveluiden kehittämistavoitteet ovat toteutuneet pääosin hyvin. Poskella ja hankekunnilla on ollut sopimus pohjainen yhteys, jonka pohjalta Tunturi-Lapin, Kemijärven ja Rovaniemen hanketyöntekijät ovat olleet Posken työntekijöitä. Muoto vahvasti päihdetyön kehittämisyksikköperustaa. Seudulla/kunnissa on toiminut moniammatilliset johto, projekti- ja tukiryhmät, joihin ovat osallistuneet sekä kuntien/seudun hanketyöntekijät että Posken päihdetyön koordinaattori/kehittämispäällikkö. Päihdetyön koordinaattorin arvion mukaan rakenne on ollut toimiva.

Päihdepalvelujen saatavuutta on pyritty kehittämään seudullisella avopalvelurakenteella, varhaisilla puuttumiskäytännöillä sekä palveluohjausta, rationaalista työnjakoa ja aitoa yhteistyötä edistämällä. *Tunturi-Lapissa* seudullinen päihdetyöntekijä työskenteli pääsääntöisesti 1 pv/vk jokaisessa kunnassa tehden myös kotikäyntejä. Hankekaudella kaikista kunnista on ollut yhteensä 88 asiakasta. Kolarissa työntekijävetoinen vertaisryhmätoiminta on toiminut hyvin ja sen jatkokin on turvattu, Kittilässä, Muoniossa ja Enontekiöllä ryhmätoiminta ei lähtenyt käyntiin. Kaikissa kunnissa AA-toiminta on virkistynyt. Päihdetyöntekijä on toiminut seudun päihdetyön asiantuntijana mm. pitäen koulutuksia ja luentoja eri kohde-ryhmille. Hanke on osoittanut laajan seudullisen työn ja riittämättömien resurssien yhdistämisen puutteet: mm. pitkät ja kalliit ajomatkat, vaativan työn, lähikollegan puuttumisen ongelmat, vastuunjakamisen vaikeudet, riittämättömyyden tunteen aiheuttamat haasteet. Seudullisuus voisi toimia siten, että kunnittain olisi 0,5 - 1 työntekijää, jotka muodostaisivat ammatillisen tuen ja kehittämisrakenteen mahdollistavan kollegiaalisen verkoston. Alueella oli tarkoitus kehittää ja välittää työasemakohtaisia palveluja asiakkaille, mutta sitä ei lyhyenä hankeaikana ehditty pilotoimaan.

Rovaniemen neuvoloissa päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvä osaaminen on vahvistunut, verkostomainen työote on kehittynyt ja tiedonkulku LKS:stä on parantunut. Projektiryhmä ("Äippä") on työstänyt "Raskaus, vanhemmuus ja päihteet" -palvelupolkua, mikä on toiminnut yhteistyökäytäntöjen vahvistajana ja selkeyttäjänä. Ryhmässä on sovittu kehittämistä edellyttävistä asioista, joita on tarkoitus edistää eri organisaatioiden toimintakäytännöissä ja hallinnollisissa rakenteissa.

Kemijärven vuokratalon yhteisötila vakiintui hankkeen aikana. Opiskelijakyselyn mukaan yhteisötilatoiminta toi tervettä sosiaalista kanssakäymistä ja positiivista vaikutusta päihteetömyyteen sekä paransi asioiden hoitoa viranomaisiin päin. Hankkeen tukiryhmän rooli hanketyöntekijän "työrukkasena" ja työnohjaajana on ollut toimiva. Tukiryhmän palaverit ovat toimineet erinomaisena toimijoiden tiedollisen jakamisen ja toisilta oppimisen foorumeina. Ryhmässä on luotu konkreettinen päihdeongelmaisten tuetun asumisen portaittainen malli ja yhteistyörakenteet ovat vahvistuneet.

Hankekokonaisuuden tavoitteena on ollut kehittää palveluiden laatua systematisoimalla asiakasnäkökulman huomioimista, levittämällä toimivia toimintamalleja/-menetelmiä ja hyödyntämällä Posken päihdetyön verkkokonsultaatioympäristöä. Valitettavasti verkkokonsultaatiopalveluun on tullut hankejaksolla vain muutama kysymys, mihin vaikuttanee se, että markkinointi on jäänyt vähäiseksi. Esitteitä on ollut tarjolla eri tilaisuuksissa ja mm. Tunturi-Lapin päihdetyöntekijä ja Posken erityissosiaalityöntekijä Kerttu Vesterinen esitteli-

vät sen käyttöä vertaiskonsultaatioryhmässä, mutta kuvatun tyyppistä toimintaa olisi tarvittu enemmän.

Tunturi-Lapissa kotikäynnit ovat mahdollistaneet päihdepalveluiden saannin pitkien välimatkojen alueella. Lisäksi asiakkailta on ollut kokemus yhteisestä kielestä, jolloin päihdetyöntekijän kanssa omasta ongelmasta on voinut puhua ”kielellä”. Kolarin lääkäri ja päihdetyöntekijä ovat tehneet yhteistyötä ajokorttiseurannoissa, jota on toimivana mallina esitelty seudun muihin kuntiin, mutta käytännössä se ei muualla ehtinyt sovellustasolle.

Kemijärven yhteisötila on mahdollistanut asukkaille päihdeettömän yhteisöllisyyskokemuksen, ammattilaisen vetämän keskustelufoorumin ja päihdeettömyyttä tukevan ilmapiirin. Toiminnan lähtökohtana on ollut päihdeongelmaisten asukkaiden ihmisarvon kunnioitus ja päihdeproblematiikan tuntemus. Hanketyöntekijä on ollut aloitteellinen Sininauhaliiton aluekoordinaattorin suuntaan ja mm. näin ollut esittelemässä Kemijärven hankkeen tuloksia päihdeongelmaisten tukiasumiseen liittyvän hanke-esityksen yhteydessä.

Rovaniemen ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -palvelumallinnusta on työstetty selkeästi asiakasnäkökulmasta, vaikka se pääosin suuntautuu ammattilaisten työkaluksi. Yhteisen keskustelun kautta on pyritty moniammatillisen osaamisen yhdistämiseen, jonka pohjaksi tarvitaan eri osapuolten ammatillisten käsitteiden ja arvojen tuntemusta. Parhaimmillaan toisten ammattien tuntemus tukee asiakaskeskeisyyttä. ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -palveluketjumalli esitellään mm. Lapin sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle 27.11.2009 ”Yhteistyössä päihdeettömään vanhemmuuteen” -seminaarissa.

Hankkeen neljäntenä tavoitteena on ollut vahvistaa päihdetyön osaamista, asiantuntijuutta ja tiedontuotantoa luomalla päihdetyön toimijoiden yhteisen vuoropuhelun areenoita, kehittämällä koulutusyhteistyötä osaamisen vahvistamiseksi ja kehittämällä dokumentointia sekä työn vaikuttavuuden arviointia ja mittareita. Hanketyöntekijät ovat vastanneet kunta/seutukohtaisten työryhmien kokoon kutumisesta. Lisäksi Kemijärven hanketyöntekijä on osallistunut alueelliseen yhteistyörakenteeseen päihdeongelmaisten asumisen kehittämiseksi ja Rovaniemen hanketyöntekijä on osallistunut Päihdeperheyhteistyöryhmään, Lapin TOSI -koulutettujen tapaamisiin ja EPDS-hoitoketju -työryhmään. Tunturi-Lapin ja Kemijärven hanketyöntekijät ovat kouluttaneet ikäihmisten päihteiden käyttöä, puheeksiottoa ja kohtaamista koskevista teemoista. Rovaniemen osahankkeen puitteissa järjestettiin Äippä-työkokouspäivä neuvolan terveydenhoitajille. Tunturi-Lapin seudullisen asiakastietojärjestelmän kehittäminen on jäänyt tulevaisuuden haasteeksi. Kunnissa päädyttiin hankkeen aikana kuntakohtaisiin ratkaisuihin. Rovaniemen hankkeessa neuvolan Audit-pisteiden saaneiden tilastointimenetelmää pyritään edelleen kehittämään. Työn vaikuttavuuden arviointi on jäänyt Tunturi-Lapissa pienimuotoisen (n=21) asiakaspalautekyselyn ja tilanetilastojen sekä Kemijärvellä yhteisötilan asukashaastattelun (N=8) varaan.

Tulevaisuudessa seudullinen yhteistyö lienee ainakin jossakin määrin mielenterveys- ja päihdepalveluiden rakenne. Kemijärvellä asumispalvelujen vahvistamiseksi on esitetty asumispalveluohjaajan palkkaamista. Rovaniemellä ”Raskaus, vanhemmuus ja päihteet” -palvelumallin mukainen rakenne pyritään saamaan toimivaksi kaikilla tasoilla viemällä toiminnalliset muutosesitykset organisaatioiden päätöksentekoprosesseihin. Mallin esiintämien kysymysten työstämistä ja päivytystä jatketaan Päihdeperheyhteistyöryhmän kokouksissa. Mallia tullaan päivittämään jatkossakin ja Poske vastaa mallin teknisestä päivittämisestä. Tavoitteena on, että mallia voitaisiin juurruttaa myös muissa Lapin läänin kunnissa.

Lähteet

- Filppa, Virpi & Ollonen, Anne 2008: Lappi, nainen ja päihteet - päivä A-klinikalla. Teoksessa Orjasniemi, Tarja & Tiuraniemi, Olli (toim.) Rajua, rujoa ja raitista. Alkoholin käyttöä Lapissa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 241–255.
- Filppa, Virpi & Tallavaara, Marja-Sisko 2008: Ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen tukemisen käytäntöjä kehittämässä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lehti 2/2008. Osoitteessa:
[http://www.poliisi.fi/lh/etela/sto/home.nsf/pages/8215136263F45169C22571C4002AF60D/\\$file/est_02_08.pdf](http://www.poliisi.fi/lh/etela/sto/home.nsf/pages/8215136263F45169C22571C4002AF60D/$file/est_02_08.pdf).
- Hyttinen, Nina 2007: Päiväkeskustoiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus. Teoksessa Päiväkeskus mahdollisuutena, toimittanut Päivi Heimonen 2007. Sininauhaliitto ry.
- Lund, Pekka 2008: Päihdetyön päiväkeskus; Katoava työmuoto vai tärkeä osa palveluketju? Sininauhaliitto. Hakapaino Oy Helsinki.
- Kaukonen, Olavi 2004: Päihdepalvelujen vaikuttavuus ja hyvinvointivaltion muutos. Jyväskylä, koulutusmateriaalia 8.9.2004. www.kunk.fi/olavi_kaukonen
- Kaukonen, Olavi 2005: Torjunta vai poisto? Päihdepalvelujen kehitys laman jälkeen. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005):3, 311–322.
- Kokko, Simo & Jokiranta, Virve & Veikkolainen, Marja & Silvennoinen, Anu 2007: Tunturi-Lapin kuntien sosiaali- ja terveystalouden kehittämisselvitys. Stakesin alue- ja kuntapalvelut. Kehittämisselvityksiä 35/2007. Helsinki.
- Murto, Kari 1992: Prosessin johtaminen; kohti prosessikeskeistä työyhteisön kehittämistä.
- Salomaa, Jukka 2000: Päihdehuolto ja päihdehuollon kustannukset. Stakes, Alkoholi ja huumeet 1999 tilastoraportti 9/2000.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002: Päihdepalveluiden laatusuositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. Helsinki.
- Julkaisemattomat:
Viitamäki, Unto 2006: Asumisongelmien esiselvitys Kemijärven kaupungissa.
- Korpela, Mirja 2007: Selvitys asumisneuvojan tarpeesta ja toimenkuvasta Kemijärvellä.
- Karhunen, Tanja 2009: Kerrostalon yhteisötilan lyhyt oppimäärä; Raportti asukaskyselyyn päihdehankkeessa Kemijärvellä.
- Viirkorpi Paavo 2008: Moniasiantuntijuuden hallinta kehittämissyksikössä / kehittämissivostossa. Poske- kehittämissivostojen ja -yksikköjen koulutusprosessi. Neljäs työseminari 11.–12. 6.2008, luentomoniste.